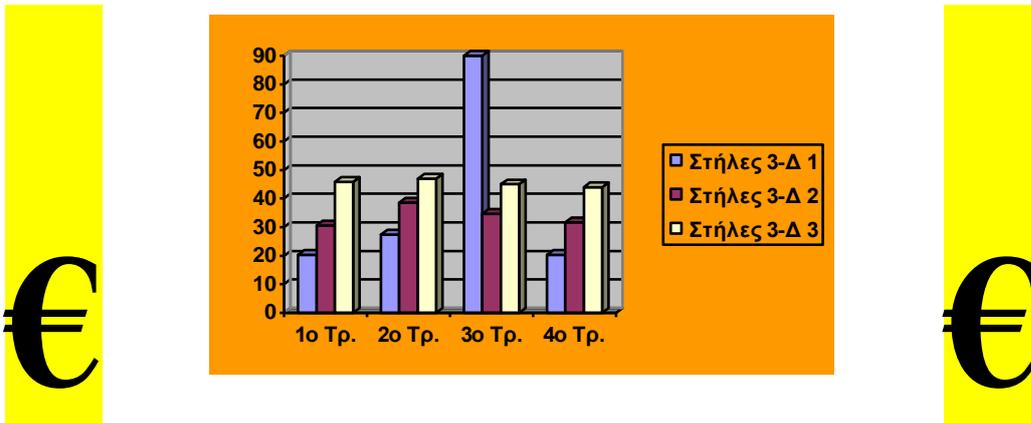

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Τραπεζικές υπηρεσίες & Κοινωνικό Δίκαιο”

ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΑΠΛΑΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΠΡΕΒΕΖΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2003

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	i
Κεφάλαιο 1^ο: Εγκατάσταση και Παροχή Τραπεζικών Υπηρεσιών στον Τραπεζικό Τομέα	
I. Εισαγωγή	1
II. Η 1 ^η Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία	2
III. Η 2 ^η Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία	4
Α. Βασικές Αρχές της Τραπεζικής Ενοποίησης	5
Β. Ισχύοντες Περιορισμοί στη Διακρατική Εξάπλωση των Τραπεζών.....	8
Γ. Οι διατάξεις σχετικά με την ελεύθερη εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	10
IV. Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Πιστωτικών Ιδρυμάτων: Εξειδίκευση και Συμπλήρωση των 2 Τραπεζικών Οδηγιών.....	11
Α. Κατώτατο Ύψος Ιδίων Κεφαλαίων	11
Β. Η Υποχρέωση Δημοσίευσης των Λογιστικών Εγγραφών των Πιστωτικών Ιδρυμάτων	12
Γ. Καθορισμός του Συντελεστή Φερεγγυότητας των Λογιστικών Εγγράφων.....	13
Δ. Έλεγχος των Μεγάλων Χρηματοδοτικών Ανοιγμάτων των Πιστωτικών Ιδρυμάτων	14
Ε. Συστήματα Εγγύησης των Καταθέσεων των Πιστωτικών Ιδρυμάτων	16
ΣΤ. Διασυνοριακές Μεταφορές Πιστώσεων	18
Ζ. Εποπτεία των Πιστωτικών Ιδρυμάτων σε Ενοποιημένη Βάση	19
Η. Νομιμοποίηση Εσόδων από Παράνομες Δραστηριότητες	21
V. Οικονομική Εκτίμηση της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας	22
Κεφάλαιο 2: Η Κίνηση Κεφαλαίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση	
I. Ιστορικό της Διαδικασίας της Απελευθέρωσης (1960-90)	28
II. Οι Διατάξεις της Συνθήκης της ΕΚ για την Ελεύθερη Κίνηση των Κεφαλαίων	29
III. Η Κοινοτική Νομοθεσία Περί Ελεύθερης Κίνησης Κεφαλαίων	31
IV. Οι Οικονομικές Συνέπειες της Πλήρους Απελευθέρωσης της Κίνησης Κεφαλαίων	36
Κεφάλαιο 3: Η Εφαρμογή των Κανόνων Ανταγωνισμού στον Τραπεζικό Τομέα	
I. Εισαγωγή	38
II. Κανόνες του Ανταγωνισμού & ο Ιδιωτικός Τραπεζικός Τομέα	38
Α. Τραπεζικές Προμήθειες	39
Β. Συμφωνίες Καθορισμού Επιτοκίων	44
Γ. Διατραπεζικές Συμφωνίες	46
III. Συγχωνεύσεις	51

Κεφάλαιο 4: Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα & το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών

I. Εισαγωγή.....	55
II. Η Συνθήκη της ΕΚ & το Πρωτόκολλο Ίδρυσης της ΕΚΤ και του ΕΣΚΤ.....	56
III. Το Θέμα του Δημοκρατικού Ελλείμματος & η Ανεξαρτησία της ΕΚΤ.....	60
A. Λειτουργική Αυτονομία.....	61
B. Νομοθετική Αυτονομία.....	64
Γ. Δικαστικός Έλεγχος.....	64
Δ. Αυτονομία του Προσωπικού.....	65
E. Χρηματοοικονομική Αυτονομία.....	67
IV. Το Κόστος Υιοθέτησης του ΕΥΡΩ για τις Τράπεζες.....	67

Κεφάλαιο 5: Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα

I. Τα Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος.....	70
II. Θεσμικά Μέτρα Απελευθέρωσης της Ελληνικής Χρηματοπιστωτικής Αγοράς.....	72
III. Τρέχουσες Εξελίξεις & Προοπτικές.....	78
Επίλογος.....	81
Παράρτημα.....	83
Βιβλιογραφία.....	86

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τραπεζικός τομέας αποτελεί ίσως έναν από τους σημαντικότερους φορείς άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας και πραγματοποίησης της συναλλαγματικής και νομισματικής πολιτικής των κυβερνήσεων. Όπως είναι εύλογο, η προσπάθεια ενοποίησης των οικονομιών των 15 κρατών-μελών της Ε.Ε. απαιτούσε την απαραίτητη εναρμόνιση των αντίστοιχων τραπεζικών συστημάτων των χωρών. Το εγχείρημα ήταν δύσκολο, μια και υπήρχαν εμπόδια τόσο πολιτικής όσο και οικονομικής φύσεως. Τα πολιτικά προβλήματα αφορούσαν τη διάθεση κάποιων κρατών-μελών να παραχωρήσουν την ανεξαρτησία των τραπεζικών τους συστημάτων καθώς και τις ελεγκτικές αρμοδιότητες των τελευταίων, σε μια κεντρική ευρωπαϊκή τραπεζική μονάδα. Επιπροσθέτως, υπήρχαν και προβλήματα οικονομικής φύσεως, τα οποία και εντοπίζονται στις σημαντικές διαφορές των ευρωπαϊκών τραπεζικών συστημάτων.

Είναι ευρύτερα γνωστό, ότι μια επιτυχημένη οικονομική και νομισματική ένωση στηρίζεται στην εναρμόνιση των διάφορων φορέων άσκησης της οικονομικής πολιτικής των χωρών-μελών. Με βάση την προαναφερθείσα άποψη, τα κοινοτικά όργανα, κυρίως το Συμβούλιο και η Επιτροπή, ήταν αποφασισμένα να προχωρήσουν στην εναρμόνιση των χρηματοπιστωτικών τομέων των χωρών-μελών, διευκολύνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την εξασφάλιση των θεμελιωδών ελευθεριών στους τομείς της εγκατάστασης και της παροχής υπηρεσιών.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρουσιάσει τις προσπάθειες εναρμόνισης των τραπεζικών συστημάτων, εξετάζοντας παράλληλα τις οδηγίες που εξέδωσε το Συμβούλιο για το χρηματοπιστωτικό τομέα, τις προόδους που σημειώθηκαν στην κίνηση των κεφαλαίων, τους κανόνες ανταγωνισμού καθώς και το θεσμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Μέσα από την εξέταση των διαφόρων παραμέτρων που αφορούν στην εναρμόνιση των τραπεζικών τομέων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, ο βαθμός εναρμόνισης που έχει επιτευχθεί είναι σημαντικός, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού τραπεζικού χώρου. Οι τράπεζες των χωρών-μελών φαίνεται ότι αποκτούν σημαντικά πλεονεκτήματα μια και οι συνθήκες του ανταγωνισμού που επικρατούν μεταξύ τους, τις οδηγούν αφ' ενός σε σημαντική βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και αφ' ετέρου στην αύξηση των κερδών τους λόγω της αύξησης του όγκου των συναλλαγών.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να ζητηθεί εκ των προτέρων η κατανόηση του αναγνώστη μια και η έκταση της εργασίας ίσως και να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην προσπάθειά του να παρακολουθήσει την παρούσα ανάλυση. Βέβαια, θα πρέπει να τονιστεί ότι, ο γράφων θεώρησε σημαντική τη λεπτομερειακή και εις βάθος ανάλυση των διαφόρων παραμέτρων της εναρμόνισης των τραπεζικών συστημάτων προκειμένου να γίνει κατανοητή η σημασία του παρόντος θέματος.

Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην εγκατάσταση και παροχή υπηρεσιών στον τραπεζικό τομέα, ενώ το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπροσθέτως, το τρίτο κεφάλαιο αναλύει τους κανόνες ανταγωνισμού στον τραπεζικό τομέα ενώ το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το σύστημα των Ευρωπαϊκών Κεντρικών Τραπεζών. Τέλος, θεωρήσαμε χρήσιμη και την προσθήκη ενός ακόμα κεφαλαίου, του πέμπτου κεφαλαίου, στο οποίο και αναλύουμε το ελληνικό τραπεζικό σύστημα καθώς και την προσπάθεια εναρμόνισής του με τις κοινοτικές οδηγίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ & ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο βασικός στόχος της Συνθήκης της Ρώμης του 1957, ήταν σύμφωνα με το άρθρο 2 η δημιουργία μιας κοινής αγοράς, μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης και με την εφαρμογή των κοινών πολιτικών ή δράσεων (άρθρα 3 και 3Α) να προάγει την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας. Στα πλαίσια αυτών των σκοπών, απαραίτητη ήταν η κατοχύρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων (άρθρα 52-58), η ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών (άρθρα 59-66) καθώς και η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων (άρθρα 67-73).

Ο πλέον σημαντικός τομέας οικονομικής και εμπορικής δραστηριότητας, στα πλαίσια του οποίου έπρεπε να γίνουν σημαντικές αλλαγές προκειμένου να επέλθει μια ομοιομορφία, ήταν ο τραπεζικός τομέας. Η πλήρης εναρμόνιση των τραπεζικών συστημάτων αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενο θέμα μια και αφ' ενός δεν ήταν ξεκάθαρο αν ο συντονισμός των τραπεζικών συστημάτων έπρεπε να προηγείται, να πραγματοποιείται παράλληλα ή να ακολουθεί τους λοιπούς τομείς της ελεύθερης εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών και αφ' ετέρου υπήρχαν σημαντικές εθνικές διαφωνίες για τη δημιουργία ενός ενιαίου τραπεζικού συστήματος, το οποίο και θα αντικαθιστούσε τα επιμέρους εθνικά τραπεζικά συστήματα. Είναι εύλογο ότι οι περισσότερες διαφωνίες προέρχονταν από τους χρηματοοικονομικούς κύκλους της Bundesbank της Γερμανίας και του City της Αγγλίας.

Η αδράνεια και η αδικαιολόγητη καθυστέρηση που υπήρχε ως προς την εναρμόνιση των τραπεζικών συστημάτων δημιουργούσε σημαντικά προβλήματα σε όλο το εγχείρημα της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης. Έτσι, κάτω από σχετικά γρήγορες και συνοπτικές διαδικασίες η Επιτροπή κατέθεσε το Δεκέμβριο του 1974 μια πρόταση για οδηγία η οποία έθετε τις γενικές αρχές της εναρμόνισης και υιοθετήθηκε τρία χρόνια αργότερα (12.12.77) ως η Πρώτη Οδηγία (77/780/ΕΟΚ) περί του συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Η οδηγία αποτέλεσε το πρώτο βήμα για την έναρξη των δραστηριοτήτων για την εναρμόνιση των τραπεζικών συστημάτων θέτοντας τις βάσεις για τη συνεργασία ανάμεσα στις εποπτικές αρχές.

Οι διαφωνίες μεταξύ των τραπεζικών συστημάτων των κρατών-μελών συνέχιζαν να υπάρχουν κυρίως στις χώρες εκείνες που αποτελούσαν την περιφέρεια της Ε.Ε (Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα, Ιρλανδία) ενώ θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι πιστωτικοί τομείς των χωρών του πυρήνα είχαν πετύχει μια πιο ικανοποιητική ομοιομορφία στην οργάνωση και λειτουργία των πιστωτικών τους ιδρυμάτων. Ο στόχος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς μέχρι το 1992 διατυπώθηκε στη Λευκή Βίβλο (1985), η οποία και τόνιζε την ανάγκη για κατάργηση πάσης φύσεως εμποδίων ενώ ειδικά για τον τραπεζικό τομέα, απαιτούσε την ύπαρξη κοινής τραπεζικής άδειας, έλεγχο από τη χώρα προέλευσης και αμοιβαία αναγνώριση.

Οι διατάξεις αυτές επισημοποιήθηκαν κυρίως με τη Δεύτερη Τραπεζική Οδηγία (89/646/ΕΟΚ) για το συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν την ανάληψη και την άσκηση δραστηριότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων και στοχεύουν στην ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών στην κοινοτική επικράτεια.

Η οδηγία αυτή θεμελίωσε τις βασικές αρχές της κοινοτικής χρηματοοικονομικής πολιτικής, η οποία στηριζόταν σε δύο βασικούς άξονες: την απελευθέρωση των τραπεζικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και την ελευθερία κίνησης κεφαλαίων. Η πολιτική της Κοινότητας αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας εσωτερικής χρηματοοικονομικής αγοράς, όπου θα έχουν καταργηθεί τα εμπόδια και οι διάφοροι χρηματοδοτικοί οργανισμοί (τράπεζες, ασφαλιστικές επιχειρήσεις, χρηματιστηριακές εταιρίες) θα έχουν το δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης (υποκαταστημάτων και θυγατρικών) και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (δηλαδή χωρίς εγκατάσταση) σε όλη την έκταση της κοινοτικής επικράτειας.

Ειδικά για τον τραπεζικό τομέα, η στρατηγική της Κοινότητας αποσκοπούσε αφ' ενός στη δημιουργία ενός αποδοτικού τραπεζικού συστήματος, στο οποίο λειτουργούν οι κανόνες του ανταγωνισμού και ικανοποιούνται επαρκώς οι ανάγκες της οικονομίας και των καταναλωτών, και αφ' ετέρου στην ενίσχυση της τραπεζικής εποπτείας, η οποία διασφαλίζει τις καταθέσεις και ευρύτερα τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος.

Παρακάτω, και στα πλαίσια του πρώτου κεφαλαίου, θα αναλύσουμε πιο περιεκτικά το περιεχόμενο των δύο τραπεζικών συντονιστικών οδηγιών, θα αναφερθούμε στις κοινοτικές οδηγίες για τις προϋποθέσεις λειτουργίας των πιστωτικών ιδρυμάτων ενώ απαραίτητη είναι και μια οικονομική εκτίμηση των κοινοτικών διατάξεων.

II. Η 1^η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗ ΟΔΗΓΙΑ

Το πρώτο σημαντικό μέτρο με καθοριστικές προεκτάσεις για την πορεία της οικονομικής ολοκλήρωσης στην τότε Ε.Ο.Κ. ήταν η πρώτη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία (77/780/ΕΟΚ)¹ η οποία και έθεσε τις βάσεις για την εναρμόνιση των νομοθεσιών των εκάστοτε εθνικών τραπεζικών συστημάτων. Η οδηγία αυτή ασχολείται κυρίως με το δικαίωμα της εγκατάστασης και οι διατάξεις της αφορούν κυρίως την έναρξη και τη διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Καταρχήν στο άρθρο 1 διατυπώνεται ο βασικός ορισμός του πιστωτικού ιδρύματος, ο οποίος και παραμένει ουσιαστικά αναλλοίωτος μέχρι σήμερα. Έτσι, το πιστωτικό ίδρυμα ορίζεται ως “εκείνη η επιχείρηση, της οποίας βασική δραστηριότητα είναι να δέχεται καταθέσεις ή άλλα αποδοτέα κεφάλαια από το κοινό και να χορηγεί πιστώσεις για δικό της λογαριασμό”.

Επίσης η οδηγία εμφανίζει τα πρώτα στοιχεία για την αρχή του ελέγχου από τη χώρα καταγωγής την οποία και θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στα πλαίσια της 2^{ης} Τραπεζικής Συντονιστικής Οδηγίας. Στο πρόλογο της οδηγίας αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι ο σκοπός του συντονισμού είναι να δημιουργηθεί ένα σύστημα στα πλαίσια του οποίου πιστωτικά ιδρύματα τα οποία έχουν τα κεντρικά τους γραφεία σε ένα από τα κράτη-μέλη της Ε.Ο.Κ.

---

¹ Ο.1977 L. 322,σελ 30

εξαιρούνται από την υποχρέωση απόκτησης ειδικής έγκρισης από τις εκάστοτε εθνικές αρχές του κράτους-μέλους στο οποίο ιδρύουν υποκαταστήματα.

Σύμφωνα με το άρθρο 3 όλα τα πιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να αποκτούν τη σχετική έγκριση πριν την έναρξη των εργασιών τους. Η έγκριση θα δίνεται αν ικανοποιούνται τρεις συνθήκες: πρώτον, το πιστωτικό ίδρυμα θα πρέπει να έχει ξεχωριστά και επαρκή ίδια κεφάλαια (μετά την 2^η τραπεζική οδηγία 89/646 του Συμβουλίου, η κεφαλαιακή βάση πρέπει να ξεπερνά τα 5 εκατ. ECU) δεύτερον, το ίδρυμα θα πρέπει να διευθύνεται από τουλάχιστον δύο άτομα, τα οποία και θα πρέπει να έχουν καλή φήμη και επαρκή εμπειρία για την εκτέλεση των καθηκόντων τους και τρίτον υπάρχει ειδικό πρόγραμμα που να περιγράφει τις προθέσεις του ιδρύματος τόσο για το βραχυπρόθεσμο όσο και για το μεσοπρόθεσμο μέλλον.

Επίσης η οδηγία αναφέρει ρητά (άρθρο 4) ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να υιοθετούν τα ίδια κριτήρια έγκρισης ανεξάρτητα αν το πιστωτικό ίδρυμα του οποίου το υποκατάστημα ζητά να εγκριθεί έχει την έδρα του σε άλλο κράτος-μέλος (παρ. 1). Η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου αναφέρει ότι οι αρμόδιες αρχές δεν μπορούν να αρνηθούν την έγκριση ενός υποκαταστήματος μόνο και μόνο επειδή τα κεντρικά γραφεία του μητρικού πιστωτικού ιδρύματος εδρεύουν σε άλλο κράτος-μέλος. Παρά το γεγονός ότι όλα τα παραπάνω αποτελούσαν ένα βήμα μπροστά, η πρόοδος δεν ήταν καθοριστικής σημασίας μια και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες οι οποίες έπρεπε να τηρηθούν για την ίδρυση ενός υποκαταστήματος σε ένα άλλο κράτος-μέλος εξακολουθούσαν να είναι σημαντικές.

Το άρθρο 8 αναφέρει τους λόγους για τους οποίους μπορούν οι αρμόδιες αρχές ενός κράτους-μέλους να αρνηθούν να δώσουν έγκριση λειτουργίας σε ένα πιστωτικό ίδρυμα. Αναλυτικότερα, δεν υπάρχει χορήγηση της άδειας λειτουργίας αν το πιστωτικό ίδρυμα ή υποκατάστημα: α) δεν χρησιμοποιήσει την άδεια για ένα διάστημα 12 μηνών β) έχει αποκτήσει την έγκριση καταθέτοντας ανακριβείς αιτήσεις γ) δεν έχει τα αναγκαία και επαρκή ίδια κεφάλαια και δ) ανήκει σε μια από τις κατηγορίες όπου η εκάστοτε εθνική νομοθεσία προβλέπει άρση της άδειας λειτουργίας.

Τέλος, το άρθρο 9 ορίζει ότι υποκαταστήματα μη-ευρωπαϊκών τραπεζών δεν θα δέχονται πιο ευνοϊκή μεταχείριση από υποκαταστήματα πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους στην Κοινότητα ενώ το άρθρο 11 προβλέπει την ίδρυση μιας Συμβουλευτικής Επιτροπής με έργο την παροχή επικουρικών υπηρεσιών προς την Επιτροπή, με σκοπό να τη βοηθήσει στο έργο της για την ελεύθερη εγκατάσταση και παροχή υπηρεσιών στον τραπεζικό τομέα.

III. Η 2^η ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΗ ΟΔΗΓΙΑ

Η 2^η τραπεζική συντονιστική οδηγία 89/646/ΕΟΚ² αποτέλεσε το εφαλτήριο για την ολοκλήρωση της ενοποίησης τόσο στον τομέα των τραπεζών όσο και στον ευρύτερο χρηματοοικονομικό τομέα. Κι αυτό διότι ουσιαστικά καταργεί τα σύνορα ανάμεσα στις 12 χώρες μέλη της Ε.Ε. και δίνει το δικαίωμα σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα που έχει άδεια λειτουργίας (δηλαδή έχει ιδρυθεί νόμιμα σε μια από τις 15 χώρες-μέλη) να επεκτείνει τη

---

² J. O.1989 L. 386,σελ 1

δραστηριότητά του σε όποια άλλη χώρα από τις υπόλοιπες 14 το κρίνει σκόπιμο και επιθυμητό, χωρίς πρόσθετες διαδικασίες.

Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να ασκηθεί πλέον με δύο τρόπους. Ο πρώτος αφορά στην άμεση εγκατάσταση στη χώρα υποδοχής ενώ εναλλακτικά μπορεί να πραγματοποιηθεί από την έδρα του πιστωτικού ιδρύματος, από την οποία θα μπορεί αυτό να παρέχει τις τραπεζικές υπηρεσίες που ορίζονται από την οδηγία, στους κατοίκους της Κοινότητας στις άλλες χώρες-μέλη.

Αναλυτικότερα, η δραστηριότητα παροχής τραπεζικών υπηρεσιών από μία χώρα μέλος σε μία άλλη αφορά σε συγκεκριμένες εργασίες, οι οποίες και έχουν προσδιοριστεί από την 2^η τραπεζική οδηγία (Πίνακας 1, Παράρτημα). Οι προαναφερθείσες εργασίες αναφέρονται στο μοντέλο της “τράπεζας γενικών συναλλαγών” (universal banking). Πέρα από τις συνήθεις τραπεζικές εργασίες, στον κατάλογο περιλαμβάνονται και δραστηριότητες, οι οποίες τοποθετούνται στον κύκλο των δραστηριοτήτων των επενδυτικών τραπεζών. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι πλέον οι τράπεζες μπορούν αλλά και αναλαμβάνουν εργασίες όπως οι συναλλαγές στα χρηματιστήρια, η παροχή συμβουλών για τη διαχείριση του χαρτοφυλακίου, η συμμετοχή στις εκδόσεις τίτλων και η παροχή υπηρεσιών αντασφάλισης (underwriting) και τοποθέτησης τίτλων στην αγορά, η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing) η είσπραξη απαιτήσεων τρίτων (factoring) τα μελλοντικά χρηματοπιστωτικά συμβόλαια (financial futures) καθώς και ένα άλλο πλήθος υπηρεσιών.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι περισσότερες από τις προαναφερθείσες υπηρεσίες είτε είναι άγνωστες στην Ελλάδα είτε βρίσκονται ακόμα σε νηπιακό στάδιο εξέλιξης. Το σημαντικό όμως είναι ότι σύμφωνα με το μηχανισμό που υιοθετεί η 2η τραπεζική οδηγία, οι ευρωπαϊκές τράπεζες που προέρχονται από συστήματα universal banking θα μπορούν να προσφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες στη χώρα υποδοχής, ακόμα και στην περίπτωση κατά την οποία οι εγχώριες τράπεζες δεν έχουν το δικαίωμα να τις προσφέρουν, εξαιτίας εγχώριων νομικών ή άλλων εμποδίων. Συνεπώς θα πρέπει το Ελληνικό τραπεζικό σύστημα να αναπτυχθεί με γοργούς ρυθμούς αν θέλει να επιβιώσει μέσα στο εντόνως ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα. Για τις Ελληνικές τράπεζες όμως θα μιλήσουμε σε ξεχωριστό κεφάλαιο. Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των πιο σημαντικών σημείων της 2ης τραπεζικής οδηγίας θα πρέπει να αναφέρουμε κάποιες από τις βασικές αρχές που λειτουργούν και ως προϋποθέσεις για την τραπεζική ενοποίηση καθώς και κάποιους ισχύοντες περιορισμούς στην εξάπλωση των τραπεζών.

A. Βασικές Αρχές της Τραπεζικής Ενοποίησης

Όπως έχει αναφερθεί η 2η τραπεζική Οδηγία αποτελεί το “σκαλοπάτι” πάνω στο οποίο στηρίχθηκε η όλη προσπάθεια της τραπεζικής ενοποίησης. Προκειμένου όμως η αποδοχή της να είναι πλήρης, βασίστηκε σε τρεις θεμελιώδεις αρχές. Πρώτον, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των προϋποθέσεων που αφορούν τη χορήγηση άδειας λειτουργίας σε ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα καθώς και των κανόνων της τραπεζικής εποπτείας. Δεύτερον, η αρχή του ελέγχου από την χώρα καταγωγής και τρίτον η αρχή της εναρμόνισης των προϋποθέσεων που αναφέραμε πιο πάνω.

ι) Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης

Η προαναφερθείσα αρχή αποτελεί την πιο σημαντική καινοτομία που υιοθετήθηκε στα πλαίσια του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος. Ο στόχος της αρχής αυτής είναι η

δημιουργία ενός συστήματος στους κόλπους της Ε.Ε. το οποίο αφ' ενός θα διευκολύνει τις τραπεζικές συναλλαγές για τους Ευρωπαίους πολίτες και αφ' ετέρου θα προάγει τη σταθερότητα του συστήματος.

Με βάση την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης «δεν απαιτείται η ολοκληρωτική αντικατάσταση των εθνικών νομοθεσιών που αφορούν το χρηματοπιστωτικό τομέα, αλλά η προσαρμογή αυτών των νομοθεσιών, ώστε να τηρούνται οι βασικοί κανόνες για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας και για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων». Συνεπώς απαιτείται ενίσχυση και αυτόνομη εφαρμογή είτε των νέων εποπτικών κανόνων όπως π.χ. του συντελεστή φερεγγυότητας είτε κάποιων άλλων σημαντικών ρυθμίσεων όπως π.χ. οι οδηγίες για τα ίδια κεφάλαια των τραπεζών.

Βασική επιδίωξη, όπως εκφράζεται συνοπτικά και από την Λευκή Βίβλο, είναι η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στα πλαίσια του οι επιμέρους εθνικές τράπεζες δεν θα επιδίδονται σε ένα συνεχή ανταγωνισμό, που ενδέχεται να οδηγήσει στη δημιουργία φορολογικών παραδείσων, αλλά θα προσφέρουν ισότιμους όρους συναλλαγής δημιουργώντας ταυτόχρονα ένα δίχτυ ασφαλείας για τους ευρωπαίους πολίτες.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 18 της 2ης οδηγίας:

-Τα κράτη-μέλη διασφαλίζουν ότι κάθε πιστωτικό ίδρυμα που έχει λάβει άδεια λειτουργίας και εποπτεύεται από τις αρμόδιες αρχές ενός κράτους-μέλους, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας, μπορεί να ασκήσει σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος, μέσω της εγκατάστασης υποκαταστήματος ή μέσω της παροχής υπηρεσιών, τουλάχιστον τις δραστηριότητες που συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο 1 (παράρτημα). Απαραίτητη προϋπόθεση είναι, η άδεια λειτουργίας του συγκεκριμένου τραπεζικού ιδρύματος να μην απαγορεύει την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών. Συνεπώς με την εφαρμογή των διατάξεων αυτών τα κράτη-μέλη και πιο συγκεκριμένα η χώρα υποδοχής δεν θα μπορούν να περιορίζουν το φάσμα των δραστηριοτήτων που θα δύνανται να επιτελέσουν οι ευρωπαϊκές τράπεζες.

-Οι προαναφερθείσες δραστηριότητες μπορούν να ασκηθούν σε κάθε κράτος-μέλος από κάθε θυγατρική ενός πιστωτικού ιδρύματος (ή θυγατρική που ανήκει σε πολλά πιστωτικά ιδρύματα), του οποίου (των οποίων) το νόμιμο καταστατικό δεν απαγορεύει την άσκηση των δραστηριοτήτων αυτών και τα οποία πληρούν κάθε μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

i) Η θυγατρική και η μητρική επιχείρηση έχουν πάρει άδεια λειτουργίας από το ίδιο κράτος-μέλος.

ii) Ήδη οι εν λόγω δραστηριότητες ασκούνται πράγματι στο ίδιο κράτος-μέλος

iii) Η μητρική επιχείρηση κατέχει τουλάχιστον το 90% των μετοχών της θυγατρικής.

iv) Η μητρική επιχείρηση αποδεικνύει στις αρμόδιες αρχές ότι η διαχείριση της θυγατρικής ασκείται με σύνεση και, εφόσον συγκατατίθενται οι αρμόδιες αρχές του κράτους-μέλους καταγωγής, δηλώνουν ότι ευθύνονται εξ' ολοκλήρου για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η θυγατρική.

v) Με βάση την οδηγία 83/350/ΕΟΚ, για την εποπτεία σε ενοποιημένη βάση, την οποία και θα αναλύσουμε διεξοδικότερα παρακάτω, υπολογίζεται ο συντελεστής φερεγγυότητας και πραγματοποιείται η εποπτεία για τα μεγάλα χρηματοδοτικά ανοίγματα και για τον περιορισμό των συμμετοχών σε μη τραπεζικές επιχειρήσεις.

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η ειδική μνεία που έγινε στις θυγατρικές επιχειρήσεις ήταν απόρροια του γεγονότος ότι σε ορισμένα κράτη-μέλη δεν επιτρέπεται στις τράπεζες να ασκούν άμεσα ορισμένες από τις δραστηριότητες του προαναφερθέντος καταλόγου (π.χ.

χρηματοδοτική μίσθωση) και μπορούν να ασκούν τις δραστηριότητες αυτές μόνο μέσω θυγατρικών.

υ) Η αρχή του ελέγχου από την χώρα καταγωγής

Σύμφωνα με την αρχή του ελέγχου από την χώρα καταγωγής, η προληπτική εποπτεία (prudential supervision) της χρηματοοικονομικής κατάστασης μιας τράπεζας ανατίθεται στις αρμόδιες αρχές της χώρας από την οποία “προέρχεται” η τράπεζα (άρθρο 13). Οι αρχές αυτές απαιτούν από κάθε πιστωτικό ίδρυμα να έχει καλή διοικητική και λογιστική οργάνωση και πρόσφορες διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου. Βασικές αρμοδιότητές τους είναι:

-Η χορήγηση της ενιαίας άδειας λειτουργίας, η οποία έχει ισχύ για όλη την κοινοτική επικράτεια.

-Η άσκηση προληπτικής εποπτείας για την χρηματοοικονομική κατάσταση των πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους στην επικράτεια της.

-Η προώθηση της δημιουργίας συστήματος εγγύησης των καταθέσεων.

-ο έλεγχος των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των τραπεζικών ιδρυμάτων.

Πέρα όμως από τις αρμοδιότητες τις οποίες είναι υποχρεωμένες να ασκούν οι αρχές της χώρας καταγωγής, υπάρχουν και ορισμένες αρμοδιότητες, οι οποίες εξακολουθούν να ασκούνται από την χώρα υποδοχής. Η ανάγκη αυτή, η οποία και εκφράζεται στο άρθρο 14 της 2ης τραπεζικής οδηγίας, αντικατόπτριζε τις μεγάλες διαφορές που υπήρχαν στα διάφορα ευρωπαϊκά χρηματοπιστωτικά συστήματα. Κεντρική ιδέα του άρθρου 14 ήταν η ανάγκη συμμόρφωσης των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που λειτουργούν σε μια συγκεκριμένη χώρα, στις ανάγκες της νομισματικής και πιστωτικής πολιτικής αυτής της χώρας, και όχι της χώρας καταγωγής. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι ο έλεγχος που θα ασκείται από την χώρα υποδοχής θα γινόταν σε συνεργασία με την χώρα καταγωγής ενώ σε καμία περίπτωση δε θα επιτρεπόταν άνιση μεταχείριση των ξένων πιστωτικών ιδρυμάτων σε σχέση με τις εγχώριες τράπεζες. Το τελευταίο αυτό σημείο εκφράζει την αρχή της αναλογικότητας σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η οποιαδήποτε προνομιακή μεταχείριση των εγχώριων προσώπων, φυσικών ή νομικών, εις βάρος των ξένων αντίστοιχων προσώπων και ουσιαστικά αποτελεί την βασική αρχή που διέπει όλα τα κείμενα του κοινοτικού δικαίου.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η επικαιρότητα του άρθρου 14 έχει μειωθεί σημαντικά αφού πλέον οι χώρες-μέλη της Ε.Ε., επιδεικνύουν μια σημαντική ομοιογένεια στις δομές των χρηματοπιστωτικών τους συστημάτων.

Πέραν τούτου, οι απαιτήσεις που μπορούν να προβληθούν από τις χώρες-μέλη υποδοχής στα υποκαταστήματα τραπεζικών ιδρυμάτων άλλων χωρών-μελών, προσδιορίζονται από το άρθρο 21 της οδηγίας και είναι οι ακόλουθες:

α) Υποβολή περιοδικής έκθεσης για τις δραστηριότητες των ξένων υποκαταστημάτων στο έδαφος τους.

β) Την παροχή των ίδιων πληροφοριών που απαιτούνται από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, για τον έλεγχο της ρευστότητας και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής (άρθρο 14).

γ) Προβλέπεται επίσης ένα σύστημα νομικού καταναγκασμού για τις περιπτώσεις όπου ένα πιστωτικό ίδρυμα δεν τηρεί τις νομοθετικές διατάξεις που έχει θεσπίσει το κράτος υποδοχής για λόγους γενικού συμφέροντος, καθώς και τις διατάξεις σχετικά με τις αρμοδιότητες αρχών της χώρας υποδοχής.

Ειδικότερα στην παράγραφο 2 του άρθρου 21 αναφέρονται τα ακόλουθα: «Αν οι αρμόδιες αρχές του κράτους-μέλους υποδοχής διαπιστώσουν ότι ίδρυμα, το οποίο διαθέτει υποκατάστημα ή παρέχει υπηρεσίες στην επικράτειά του δεν τηρεί τις νομοθετικές διατάξεις που έχει θεσπίσει το εν λόγω κράτος-μέλος κατ' εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας οδηγίας όσον αφορά τις αρμοδιότητες του κράτους-μέλους υποδοχής, οι εν λόγω αρχές απαιτούν από το εν λόγω ίδρυμα να θέσει τέρμα στην αντικανονική αυτή κατάσταση».

Παράλληλα, το πλέον σημαντικό είναι οι “λόγοι γενικού συμφέροντος” που θεσπίζονται από το κράτος-μέλος υποδοχής και αναφέρονται στην παράγραφο 5 του άρθρου 21. Η έννοια του «γενικού συμφέροντος» αποτελεί μια εξαίρεση κατ' αρχήν στις διατάξεις της Συνθ. ΕΟΚ περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (άρθρα 59 και επόμενα). Πρόκειται για μια έννοια που παρέχει την εγγύηση ότι η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών δεν θα αποβεί σε βάρος ορισμένων ζωτικών συμφερόντων του κράτους υποδοχής, τα οποία χρήζουν δικαιολογημένης προστασίας. Η εξαίρεση αυτή σημαίνει ότι το έννομο αγαθό, που προστατεύουν οι κανόνες που εμπίπτουν στη ρήτρα του γενικού συμφέροντος, υπερισχύει του δικαιώματος της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, πάντοτε κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες και ύστερα από αυστηρή ερμηνεία³

Ολοκληρώνοντας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με το άρθρο 19, παρ. 4, ένα κράτος-μέλος υποδοχής θα πρέπει, μέσα σε δύο μήνες από την παραλαβή της ανακοίνωσης του κράτους-μέλους καταγωγής για την εγκατάσταση υποκαταστήματος πιστωτικού ιδρύματος στο έδαφός του, να γνωστοποιήσει, αν χρειάζεται τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα πρέπει να ασκούνται οι δραστηριότητες του εν λόγω υποκαταστήματος στο έδαφός του, για λόγους δημόσιου συμφέροντος.

B. Ισχύοντες Περιορισμοί στη Διακρατική Εξάπλωση των Τραπεζών

Το όραμα της δημιουργίας μιας ενιαίας ευρωπαϊκής τραπεζικής αγοράς αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα κυρίως λόγω των εμποδίων που υπάρχουν ως προς την εξάπλωση των τραπεζών. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί σε ορισμένες χώρες (π.χ. στην Ισπανία και την Ιταλία) όσον αφορά την απόκτηση από ξένες τράπεζες ελέγχου ή συμμετοχών σε τοπικές τράπεζες. Σχεδόν όλες οι χώρες-μέλη της Κοινότητας αντιμετωπίζουν με μεγάλο σκεπτικισμό την εξαγορά σημαντικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων από ξένους.

Ουσιαστικά το ερώτημα που παραμένει αναπάντητο είναι κατά πόσο οι εθνικές κυβερνήσεις ορισμένων χωρών-μελών θα αποδειχτούν πραγματικά συνεργάσιμες και θα επιτρέψουν την ανεξέλεγκτη διείσδυση των ξένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στην αγορά τους. Το πιθανότερο είναι ότι θα επιμείνουν στη διατήρηση του δικαιώματος να έχουν τον τελευταίο λόγο ως προς το βαθμό στον οποίο θα επιτρέψουν αυτή τη διείσδυση. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά την αγωνιώδη αντίδραση πολλών Βέλγων στην προσπάθεια του Carlo de Benedetti να εξαγοράσει τη μεγαλύτερη εταιρία χαρτοφυλακίου της χώρας, τη Societe Generale de Belgique(SGB).

---

⁴ Ζαββός Γεώργιος. Η τραπεζική Πολιτική της ΕΟΚ εν όψει του 1992, Εκδόσεις Αντ. Ν Σάκκουλα, Αθήνα 1989,σελ 136.

Στην Ελλάδα τα νομικά εμπόδια που υπήρχαν στην περίπτωση της εξαγοράς ελληνικών τραπεζών από ξένους καταργήθηκαν, με την Π.Δ. 664/18-1-1986. Στην πράξη όμως τα προβλήματα που εμφανίζονται όταν μια τράπεζα εκδηλώσει ενδιαφέρον για την εξαγορά μιας εγχώριας τράπεζας είναι πολλές φορές αξεπέραστα.

Όσον αφορά τις θυγατρικές επιχειρήσεις τα προβλήματα που δημιουργούνται δεν είναι τόσο σημαντικά μια και μιλάμε πλέον για τη σύσταση μιας ανεξάρτητης νομικής οντότητας, η οποία και είναι υποχρεωμένη να συμμορφωθεί με τους κανόνες της χώρας υποδοχής. Αντίθετα πιο σοβαρά είναι τα εμπόδια που αφορούν στη σύσταση υποκαταστημάτων, εξαιτίας του γεγονότος ότι το υποκατάστημα δεν είναι μια ξεχωριστή νομική οντότητα, αλλά ουσιαστικά αποτελεί μια προέκταση της μητρικής εταιρίας.

Κύρια χαρακτηριστικά του καθεστώτος που ίσχυε, ήταν:

- Η έκδοση της άδειας εγκατάστασης και η εποπτεία των υποκαταστημάτων από τη χώρα υποδοχής.
- Η δυνατότητα επίκλησης του “κριτηρίου της οικονομικής ανάγκης” από ορισμένες τουλάχιστον χώρες, σαν δικαιολογία για τη μη έγκριση της εγκατάστασης νέων υποκαταστημάτων.
- Η απαίτηση ύπαρξης χωριστών ιδίων κεφαλαίων.

Η δυνατότητα επίκλησης του κριτηρίου της οικονομικής ανάγκης ίσχυε για τις χώρες Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία και Ιρλανδία μέχρι τα τέλη του 1998 και για την Ισπανία και την Πορτογαλία μέχρι τα τέλη του 1992. Τέλος για την Ελλάδα υπήρχε η δυνατότητα χρησιμοποίησης του κριτηρίου μέχρι τις 15/6/1989⁴ με την προθεσμία να παρατείνεται μέχρι τα τέλη του 1992 και τελικά να καταργείται. Δεν χρειάζεται να αναφέρουμε πόσο μεγάλο εμπόδιο αποτελούσε η επίκληση του προαναφερθέντος κριτηρίου στην προσπάθεια επέκτασης των κοινοτικών τραπεζών.

Όσον αφορά την απαίτηση της χώρας υποδοχής για ύπαρξη χωριστών ιδίων κεφαλαίων για κάθε υποκατάστημα ξένης τράπεζας, θα πρέπει να πούμε ότι αυτή εξακολουθούσε να ισχύει για τις περισσότερες χώρες της Κοινότητας (με εξαίρεση τη Μ. Βρετανία) μέχρι το 1989. Ουσιαστικά η απαίτηση αυτή ερχόταν σε αντίθεση με το πνεύμα της οδηγίας του 1983 που είχε εξαγγείλει την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σε ενοποιημένη βάση.

Στην Ελλάδα, προϋπόθεση για την εγκατάσταση και λειτουργία ξένης τράπεζας ήταν η εισαγωγή συναλλάγματος 10 εκατ. δολαρίων για κάθε υποκατάστημα, ποσό το οποίο έπρεπε να παραμείνει χρονικά στη χώρα καθ' όλη τη διάρκεια λειτουργίας του υποκαταστήματος, είτε με τη μορφή καταθέσεως στη Τράπεζα της Ελλάδος είτε ως χρηματοδοτικό μέσο του Δημοσίου. Σταδιακά η διάταξη αυτή καταργήθηκε (υπ' αριθμόν απόφαση 301/12-2-1981 της Ν.Ε.) και επήλθε η εξομοίωση των ξένων τραπεζών με τις Ελληνικές. Έτσι, κάθε ξένη τράπεζα που επιθυμεί να δραστηριοποιηθεί στην Ελλάδα, μέσω των γνωστών τρόπων, υποχρεούται

---

⁴ Επιτροπή Καρατζά σελ. 35.

να εισάγει συνάλλαγμα ίσο “προς το απαιτούμενο εκάστοτε, για την ίδρυση ελληνικών τραπεζών ελάχιστο ποσό μετοχικού κεφαλαίου, το οποίο και ανέρχεται στα 2δισ. δρχ.”⁵

Η απαίτηση από τα υποκαταστήματα των ξένων τραπεζών για ύπαρξη χωριστών ιδίων κεφαλαίων προκειμένου να αποδεικνύεται η υγιή κεφαλαιακή δομή τους, δημιούργησε ευλόγως πολλές αντιδράσεις. Η βασική αιτία ήταν ότι η τράπεζα ουσιαστικά δέσμευε κεφάλαια, υποεκτιμούσε τις δυνατότητες καταμερισμού και διάχυσης του κινδύνου ανάμεσα στα διάφορα τμήματα της πολυεθνικής Τράπεζας, γεγονός που ισοδυναμούσε με την επιβολή πρόσθετων δαπανηρών περιορισμών στην επενδυτική (επεκτατική) πολιτική της τραπεζικής επιχείρησης και ως εκ τούτου περιόριζε σημαντικά την είσοδο ξένων τραπεζών στις εκάστοτε εγχώριες αγορές.

Γ. Οι διατάξεις σχετικά με την ελεύθερη εγκατάσταση και την ελεύθερη παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών

Οι αναλυτικές διατάξεις για τις διαδικασίες και τους τρόπους συνεργασίας των κρατών-μελών καταγωγής και υποδοχής για την εφαρμογή της ελεύθερης εγκατάστασης, μέσω της ίδρυσης υποκαταστήματος σε άλλο κράτος-μέλος, προβλέπονται από το άρθρο 19.

Ειδικότερα, αναφέρεται ότι κάθε πιστωτικό ίδρυμα που επιθυμεί να ιδρύσει υποκατάστημα σε άλλο κράτος-μέλος προβαίνει σε σχετική κοινοποίηση προς τις αρχές της χώρας καταγωγής και παρέχει συγχρόνως τις απαιτούμενες πληροφορίες π.χ. πρόγραμμα δραστηριοτήτων, στοιχεία εργαζομένων κλπ. Εν συνεχεία και αφού η κοινοποίηση εγκριθεί από τις αρμόδιες αρχές της χώρας καταγωγής μεταβιβάζεται στην χώρα υποδοχής. Η τελευταία έχει στη διάθεσή της δύο μήνες προκειμένου να οργανώσει την εποπτεία του πιστωτικού ιδρύματος (σύμφωνα με το άρθρο 21) και να γνωστοποιήσει, αν χρειάζεται, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες για λόγου δημόσιου συμφέροντος, αυτές οι δραστηριότητες πρέπει να ασκούνται μέσα στο κράτος υποδοχής.

Παρατηρούμε ότι ενώ με την παρούσα οδηγία καταργούνται ορισμένα σημαντικά εμπόδια, όπως η απαίτηση για την ύπαρξη αρχικών ιδίων κεφαλαίων για την ίδρυση υποκαταστημάτων και η εφαρμογή της αρχής της οικονομικής ανάγκης από την χώρα υποδοχής, ορισμένα άλλα εμπόδια και κυρίως η ύπαρξη μιας σημαντικής γραφειοκρατίας, εξακολουθούν να ισχύουν. Κανονικά σε μια ενιαία αγορά θα έπρεπε τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται για την ίδρυση υποκαταστημάτων σε μια άλλη χώρα-μέλος, να είναι ακριβώς τα ίδια με αυτά που αντιμετωπίζονται στην εγχώρια αγορά. Ο στόχος αυτός δεν φαίνεται να επιτυγχάνεται με την εφαρμογή της 2ης οδηγίας. Θα πρέπει όμως να τονιστεί ότι τα γραφειοκρατικά εμπόδια συνεχώς μειώνονται στα πλαίσια της ολοένα και αυξανόμενης

---

⁵ Απόφαση για έγκριση της ίδρυσης και λειτουργίας στην Ελλάδα, υποκαταστήματος της Bayerische Vereinsbank A. G-ΦΕΚ 11/Α/12-01-1989.

χρηματοοικονομικής ολοκλήρωσης και εφαλτήριο για αυτήν την αλλαγή αποτέλεσε η 2η τραπεζική Συντονιστική Οδηγία.

Οι διαδικασίες για την πραγματοποίηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών περιγράφονται στο άρθρο 20 της 2ης οδηγίας. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, αρκεί η κοινοποίηση στην αρχή της χώρας καταγωγής, της πρόθεσης του ενδιαφερόμενου ιδρύματος να παράσχει σε άλλη χώρα-μέλος ορισμένες από τις υπηρεσίες οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στον Πίνακα 1 του παραρτήματος. Η αρμόδια αρχή της χώρας καταγωγής ανακοινώνει εντός ενός μηνός την πιο πάνω κοινοποίηση στην αντίστοιχη αρχή της χώρας υποδοχής και η σχετική άδεια θεωρείται δεδομένη.

Παρακάτω θα αναφερθούμε σε ορισμένες βασικές οδηγίες που συμπλήρωσαν και εξειδίκευσαν περαιτέρω το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας των ευρωπαϊκών τραπεζών.

IV. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ: ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ & ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΩΝ 2 ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΟΔΗΓΙΩΝ

Η ελευθερία εγκατάστασης και παροχής τραπεζικών υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας προϋποθέτει ένα *minimum* κοινών κανόνων, όσον αφορά την ίδρυση και λειτουργία των ευρωπαϊκών τραπεζών, ώστε να εξασφαλίζονται ίδιες προϋποθέσεις ανταγωνισμού και ίση μεταχείριση από την πλευρά των νομισματικών αρχών. Αναφερόμαστε σε θέματα όπως τον καθορισμό των ιδίων κεφαλαίων, την κοινοποίηση της ταυτότητας των σημαντικότερων μετόχων, την υποχρέωση της δημοσίευσης των λογιστικών εγγραφών, τον έλεγχο των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων κλπ. Στη 2η οδηγία αναφέρονται πολλοί από αυτούς τους κανόνες, ενώ για πολλούς άλλους έχουν εγκριθεί άλλες οδηγίες τις οποίες και θα εξετάσουμε. Αναλυτικότερα, οι κανόνες που προβλέπεται χρήζουν ανάγκης εναρμόνισης και αφορούν τα ακόλουθα:

A. Το κατώτατο ύψος των ιδίων κεφαλαίων

Η οδηγία 77/780/ΕΟΚ δεν προσδιόριζε συγκεκριμένο απαιτούμενο ύψος αρχικών ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων, με αποτέλεσμα το ύψος αυτών των κεφαλαίων κατά την έκδοση της άδειας λειτουργίας, να διαφέρει από χώρα σε χώρα. Συνεπώς δημιουργούνταν σημαντικές ανομοιομορφίες στις εθνικές τραπεζικές νομοθεσίες των χωρών μελών, γεγονός που δημιουργούσε σωρευτικές συνέπειες στη λειτουργία των Τραπεζών, κυρίως όσον αφορά στους όρους ανταγωνισμού.

Η 2η τραπεζική οδηγία (άρθρο 4) προβλέπει την εναρμόνιση των απαιτήσεων για τα ίδια κεφάλαια των πιστωτικών ιδρυμάτων, τα οποία δεν θα πρέπει να είναι χαμηλότερα από 5 εκατ. ECU (περίπου 1 δισ. δρχ.). Ωστόσο, τα κράτη-μέλη έχουν τη δυνατότητα να χορηγούν άδεια λειτουργίας, σε ειδικές κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων (π.χ. εκείνων των οποίων το πεδίο των εγκεκριμένων δραστηριοτήτων περιορίζεται από διάφορες νομικές ή καταστατικές διατάξεις), το αρχικό κεφάλαιο των οποίων είναι μικρότερο των 5 εκατ. ECU, αλλά όχι μικρότερο του 1 εκατ. ECU (άρθρο 4, παρ. 2 της οδηγίας του Συμβουλίου 89/646/ΕΟΚ. Πάντως κάθε κράτος-μέλος έχει τη δυνατότητα να καθορίσει υψηλότερα επίπεδα αρχικών κεφαλαίων για τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, αν το επιθυμεί.

Παρόλα αυτά δεν υπήρχε σημαντική πρόοδος στον τομέα του καθορισμού των ιδίων κεφαλαίων με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα. Η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών στον τομέα αυτό ήταν απαραίτητη προκειμένου αφ' ενός να εξασφαλιστεί η προστασία των καταθετών και αφ' ετέρου να ενδυναμωθεί η εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Έτσι, στις 17 Απριλίου 1989 εξεδόθη η οδηγία 89/299/ΕΟΚ⁶ του Συμβουλίου σχετικά με τα ίδια κεφάλαια των πιστωτικών ιδρυμάτων. Σύμφωνα με την οδηγία αυτή αλλά και με τις μετέπειτα τροποποιήσεις της (91/633/ΕΟΚ⁷ της 3ης Δεκεμβρίου 1991 και 92/16/ΕΟΚ⁸ της 16^{ης} Μαρτίου 1992) προβλέπονται δύο είδη κεφαλαίων:

- τα κατ' εξοχήν ίδια κεφάλαια (άρθρο 2)

- ίδια κεφάλαια που χαρακτηρίζονται ως τέτοια, βάσει της διακριτικής ευχέρειας των κρατών-μελών, τα οποία όμως πρέπει να ικανοποιούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις: 1) να χρησιμοποιούνται για την κάλυψη τραπεζικών κινδύνων, 2) η ύπαρξή τους να αναγράφεται στα λογιστικά βιβλία του εν λόγω τραπεζικού ιδρύματος, 3) το ύψος τους να καθορίζεται από τη διεύθυνση του πιστωτικού ιδρύματος και 4) να υπόκεινται στην εποπτεία των αρμοδίων αρχών.

Επίσης προκειμένου να διαχωρίζονται τα δύο είδη κεφαλαίων ορίζεται ότι το ποσό της δεύτερης κατηγορίας δεν πρέπει να ξεπερνάει το ποσό της πρώτης κατηγορίας. Επιπλέον, ορισμένες ειδικές υποκατηγορίες δεν πρέπει να ξεπερνούν το 50% των ιδίων κεφαλαίων της πρώτης κατηγορίας.

B. Η υποχρέωση δημοσίευσης των λογιστικών εγγραφών των πιστωτικών ιδρυμάτων

Στα πλαίσια του ενοποιημένου τραπεζικού χώρου θα πρέπει όλα τα τραπεζικά ιδρύματα να τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης, όσον αφορά κυρίως τους όρους ανταγωνισμού. Προκειμένου να καλυφθεί πλήρως το εύρος το πραγματοποιούμενων συναλλαγών θα πρέπει όλα τα πιστωτικά ιδρύματα να έχουν διαφανείς διαδικασίες, γεγονός που σημαίνει τη δημοσίευση των λογιστικών τους εγγραφών. Επιπλέον, θα είναι πλέον αναγκαίο τα υποκαταστήματα ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους σε ένα άλλο κράτος-μέλος να δημοσιεύουν τους ετήσιους λογαριασμούς ολόκληρου του ιδρύματος.

Αυτά ήταν τα συμπεράσματα της οδηγίας **89/117/ΕΟΚ⁹** του Συμβουλίου της 13ης Φεβρουαρίου 1989 όσον αφορά τις υποχρεώσεις δημοσίευσης των λογιστικών εγγραφών των εγκατεστημένων σε ένα κράτος-μέλος υποκαταστημάτων των πιστωτικών ή χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους εκτός αυτού του κράτους-μέλους.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την προαναφερθείσα οδηγία κάθε πιστωτικό ίδρυμα ή υποκατάστημα ενός πιστωτικού ιδρύματος υποχρεούνται να πληροφορεί τις αρμόδιες αρχές σχετικά με τις δραστηριότητές του (άρθρο 2 παρ.1). Ήτοι υποχρεούνται να δημοσιεύουν τους ετήσιους λογαριασμούς, τους ενοποιημένους λογαριασμούς, την έκθεση διαχείρισης, την ενοποιημένη έκθεση διαχείρισης και τις εκθέσεις που καταρτίζονται για τον έλεγχο των ετήσιων και ενοποιημένων λογαριασμών. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ.2 όλα τα προαναφερθέντα έγγραφα πρέπει να συντάσσονται και να ελέγχονται κατά τα προβλεπόμενα

---

⁶ J. O. 1989 L. 124,σελ. 16.

⁷ J. O. 1991 L. 399, σελ. 33

⁸ J. O. 1992 L.075, σελ 48

⁹ J.O. 1989 L.044, σελ. 40.

στη νομοθεσία του κράτους-μέλους στο οποίο έχει την έδρα του το πιστωτικό ή χρηματοπιστωτικό ίδρυμα.

Επίσης είναι αναγκαίο για την εύρυθμη λειτουργία των πιστωτικών ιδρυμάτων, τα τελευταία να παρέχουν και άλλα είδη πληροφοριών (άρθρο 2, παρ. 4), όπως για παράδειγμα, τα έσοδα και τα έξοδα του υποκαταστήματος, το σύνολο των απαιτήσεων και των υποχρεώσεων του υποκαταστήματος, τον αριθμό των μελών του προσωπικού κάθε πιστωτικού ιδρύματος κ.α.

Γ. Καθορισμός του συντελεστή φερεγγυότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων

Στα πλαίσια του ενοποιημένου τραπεζικού συστήματος, τα πιστωτικά ιδρύματα θα εμπλέκονται σε έναν σχετικά μεγάλο αριθμό συναλλαγών ενώ ο ανταγωνισμός που θα αναπτύσσεται μεταξύ τους θα είναι ισχυρός. Η προοπτική ενός τέτοιου πανευρωπαϊκού συστήματος πιστωτικών ιδρυμάτων δημιουργεί την ανάγκη - όπως έχει ήδη αναφερθεί - αφ' ενός για τη δημιουργία ικανών και αποτελεσματικών 'παικτών' (πιστωτικά ιδρύματα) και αφ' ετέρου για την προστασία των καταθετών. Για το σκοπό αυτό υιοθετείται ένας συντελεστής φερεγγυότητας με τη μορφή ενός ελάχιστου ποσοστού, ο οποίος και αποσκοπεί στην επίτευξη ικανοποιητικών όρων ανταγωνισμού.

Ο συντελεστής φερεγγυότητας και οι σχετικές ρυθμίσεις που τον αφορούν αποτέλεσαν το αντικείμενο της οδηγίας **891647/EOK**¹⁰ του Συμβουλίου της 18^{ης} Δεκεμβρίου καθώς και των μετέπειτα τροποποιητικών οδηγιών, ήτοι οι οδηγίες **91/31/EOK**¹¹ και **95/15/EOK**¹² της Επιτροπής της 19 Δεκεμβρίου 1990 και της 31^{ης} Μαΐου 1995 αντίστοιχα. Ουσιαστικά αυτή η οδηγία έχει σαν σκοπό να εναρμονίσει τους κανόνες προληπτικής εποπτείας, οι οποίοι και είναι απαραίτητοι για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς.

Αναλυτικότερα και σύμφωνα με το άρθρο 3 της οδηγίας, ο συντελεστής φερεγγυότητας αποτελεί ένα κλάσμα, του οποίου ο αριθμητής περιλαμβάνει το συνολικό ποσό των ιδίων κεφαλαίων του πιστωτικού ιδρύματος (όπως έχει οριστεί από την πρώτη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία), ενώ ο παρονομαστής αποτελείται από το σταθμισμένο άθροισμα της αξίας των στοιχείων του ενεργητικού, έτσι ώστε να υπάρχει προσαρμογή των απαιτήσεων του πιστωτικού ιδρύματος ως προς τον κίνδυνο. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι υπάρχουν διαφορετικές κατηγορίες σταθμιστών, γεγονός που εκφράζει διαφορετικές κατηγορίες πιστωτικής ικανότητας και φερεγγυότητας. Συνεπώς και σύμφωνα με το άρθρο 6 της οδηγίας, μηδενικό συντελεστή φέρουν οι απαιτήσεις ενός πιστωτικού ιδρύματος έναντι της Κοινότητας όπου ο κίνδυνος μη αποπληρωμής είναι μηδενικός. Επιπροσθέτως, συντελεστή στάθμισης 20% φέρουν οι απαιτήσεις ενός πιστωτικού ιδρύματος έναντι της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, των διάφορων πολύπλευρων αναπτυξιακών τραπεζών (π.χ. International Bank for Reconstruction and Development, the International Finance Corporation κ.α.) καθώς και έναντι των περιφερειακών κυβερνήσεων και τοπικών αρχών των χωρών που ανήκουν στη ζώνη Α. Τέλος ο συντελεστής στάθμισης είναι της τάξεως του 100% για απαιτήσεις έναντι των κεντρικών κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών της ζώνης Β, έναντι των περιφερειακών κυβερνήσεων και τοπικών αρχών των χωρών που ανήκουν στη ίδια ζώνη κλπ.

Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ότι οι αρμόδιες αρχές έχουν το δικαίωμα να θέσουν υψηλότερους συντελεστές στάθμισης αν το θεωρούν αναγκαίο. Σύμφωνα με το άρθρο 7 της

---

¹⁰ J.O 1989 L.286, σελ. 14.

¹¹ J. O. 1991L 017, σελ. 20.

¹² J.O. 1995 L. 125, σελ 23

οδηγίας, τα κράτη-μέλη μπορούν να θέσουν μηδενικό συντελεστή φερεγγυότητας για τις δικές τους τοπικές αρχές και περιφερειακές κυβερνήσεις, πάντοτε όμως με την προϋπόθεση ότι οι τελευταίες έχουν εξίσου ικανοποιητικούς και αποτελεσματικούς τρόπους άντλησης εισοδήματος με τις κεντρικές τράπεζες. Αυτό ουσιαστικά μεταφράζεται σε παρόμοιο βαθμό ρίσκου των απαιτήσεων έναντι των κεντρικών και περιφερειακών αρχών. Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 10 της παρούσας πάντα οδηγίας ο συντελεστής φερεγγυότητας πρέπει να ξεπερνά το 8% ώστε να θεωρείται φερέγγυο το πιστωτικό ίδρυμα ενώ τα πιστωτικά ιδρύματα που δεν έχουν φτάσει το συντελεστή φερεγγυότητάς τους σε τέτοια επίπεδα καλούνται να το κάνουν μέχρι μια συγκεκριμένη ημερομηνία ακολουθώντας διαδοχικά στάδια.

Δ. Έλεγχος των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων

Ένα από τα βασικά σημεία της εποπτείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων είναι ο έλεγχος των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων, ήτοι την έκταση κατά την οποία το πιστωτικό ίδρυμα δανείζει μεγάλα ποσά σε έναν μικρό αριθμό παικτών. Για το σκοπό αυτό το Συμβούλιο εξέδωσε στις 21 Δεκεμβρίου 1992 την οδηγία 92/121/ΕΟΚ¹³ σχετικά με την εποπτεία και τον έλεγχο των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων των πιστωτικών ιδρυμάτων ενώ οι επιμέρους διατάξεις των κρατών-μελών για τα μεγάλα χρηματοδοτικά ανοίγματα παραθέτονται στον Πίνακα 2.

Σύμφωνα με τον πρόλογο της οδηγίας, η υπερβολική συγκέντρωση των ανοιγμάτων ενός πιστωτικού ιδρύματος σε έναν μόνο πελάτη ή σε μια ομάδα πελατών, οι οποίοι και σχετίζονται μεταξύ τους, δύναται να οδηγήσει στη συσσώρευση ενός υψηλού επιπέδου κινδύνου οπότε και σε πιθανές απώλειες είτε σε όρους πελατείας είτε σε όρους φερεγγυότητας και βιωσιμότητας για το ίδιο το πιστωτικό ίδρυμα. Συνεπώς, σκοπός αυτής της οδηγίας είναι να μειώσει στο έπακρο ακόμη και να εξασφαλίσει τις πιθανότητες πραγματοποίησης ενός τέτοιου φαινομένου.

Αναλυτικότερα και σύμφωνα με το άρθρο 1 (στοιχείο h) της οδηγίας, η έννοια χρηματοδοτικά ανοίγματα αφορά όλα τα στοιχεία του ενεργητικού, των οποίων η εκτίμηση πρέπει να γίνεται αυτούσια και χωρίς τη χρήση σταθμιστών ανάλογα με το ρίσκο του κάθε στοιχείου. Επίσης η έννοια της ομάδας των σχετιζόμενων πελατών προϋποθέτει (στοιχείο m) είτε την ύπαρξη δύο ή περισσότερων φυσικών ή νομικών προσώπων, τα οποία θεωρούνται ότι συνιστούν ενιαίο κίνδυνο διότι κάποιο από αυτά έχει τον έλεγχο άμεσα η έμμεσα των υπολοίπων είτε την ύπαρξη δυο η περισσότερων φυσικών η νομικών προσώπων τα οποία αλληλοσχετίζονται οπότε και θεωρούνται ότι συνιστούν ενιαίο κίνδυνο με την έννοια ότι όποιο μέλος της ομάδας αντιμετωπίσει οικονομικά προβλήματα θα υπάρξει η σχετική βοήθεια μέσα από την ομάδα.

Επίσης σύμφωνα με το άρθρο 3, μεγάλο χρηματοδοτικό άνοιγμα συνιστά το άνοιγμα ενός πιστωτικού ιδρύματος σε έναν πελάτη ή έναν όμιλο πελατών, του οποίου η αξία ξεπερνά το 10% της συνολικής αξίας των ιδίων του κεφαλαίων. Κάθε πιστωτικό ίδρυμα είναι υποχρεωμένο να αναφέρει στις αρμόδιες αρχές κάθε μεγάλο χρηματοδοτικό άνοιγμα που πραγματοποιεί. Το άρθρο 4 της παρούσας οδηγίας περιορίζει τα χρηματοδοτικά ανοίγματα με την έννοια ότι τα πιστωτικά ιδρύματα δεν πρέπει να προβαίνουν σε ανοίγματα αξίας μεγαλύτερης του 25% των ιδίων τους κεφαλαίων ενώ δεν πρέπει να πραγματοποιούν χρηματοδοτικά ξανοίγματα αξίας μεγαλύτερης του 800% των ιδίων τους κεφαλαίων.

---

¹³J. O. 1992 L. 029, σελ. 1.

Η οδηγία όμως προβλέπει και κάποιες εξαιρέσεις (άρθρο 4) από τους προαναφερθέντες περιορισμούς αναφερόμενη κυρίως σε στοιχεία του ενεργητικού που αποτελούν απαιτήσεις έναντι κεντρικών κυβερνήσεων και κεντρικών τραπεζών της ζώνης Α η έναντι οργάνων της Ε. Ε κλπ. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα χρήσης σταθμιστή 20% σε στοιχεία ενεργητικού που αποτελούν απαιτήσεις έναντι τοπικών αρχών και περιφερειακών κυβερνήσεων ο οποίος σταδιακά μπορεί να μηδενιστεί. Τέλος το άρθρο 6 αναφέρει τα σταδιακά βήματα και τη γενική διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθήσει ένα πιστωτικό ίδρυμα το οποίο έχει ήδη πραγματοποιήσει χρηματοδοτικά ανοίγματα πέρα των ορίων που αναφέρει η οδηγία. Τελική ημερομηνία πάντως για τη συμμόρφωση των πιστωτικών ιδρυμάτων αποτελούσε η 31^η Δεκεμβρίου 2001 ενώ μέχρι τα τέλη του 1998 τα κράτη-μέλη διακαίοντουσαν να ανεβάσουν το όριο που αναφέρεται στο άρθρο 4 σε 40%.

Ε. Συστήματα εγγύησης των καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων

Ένας από τους βασικούς στόχους και ταυτόχρονα απαραίτητη προϋπόθεση για την ευρωπαϊκή τραπεζική ολοκλήρωση αποτελεί η δημιουργία εκείνων των προϋποθέσεων οι οποίες θα διασφαλίζουν την προστασία των καταναλωτών-πελατών. Βασικός σκοπός είναι δηλαδή η αποτροπή της κατάστασης στα πλαίσια της οποίας δεν υπάρχουν διαθέσιμες καταθέσεις. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να υπάρξει ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας των καταθέσεων, το οποίο θα πρέπει να είναι ίδιο για όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στους κόλπους της Ε.Ε. προκειμένου να τηρούνται οι βασικές αρχές ανταγωνισμού. Τα συστήματα εγγύησης των καταθέσεων τίθενται σε εφαρμογή από τη στιγμή που το πιστωτικό ίδρυμα δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις των πελατών του.

Η ρύθμιση, λοιπόν, των θεμάτων για τα συστήματα εγγύησης των καταθέσεων γίνεται από την οδηγία **94/19/EC**¹⁴ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία και εξεδόθη στις 30 Μαΐου 1994. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 3 της οδηγίας κάθε κράτος-μέλος πρέπει να εξασφαλίσει την ύπαρξη και ταυτόχρονη επίσημη λειτουργία ενός ή περισσοτέρων συστημάτων εγγύησης των καταθέσεων στα πλαίσια της επικράτειάς του. Συνεπακόλουθα, κάθε πιστωτικό ίδρυμα θα πρέπει να συμμετέχει σε ένα τέτοιο σύστημα προκειμένου να παράσχει επίσημα τις στοιχειώδεις τραπεζικές υπηρεσίες όπως π.χ. να δέχεται καταθέσεις. Παρόλα αυτά, ένα κράτος-μέλος δύναται να εξαιρέσει κάποιο πιστωτικό ίδρυμα από την υποχρέωσή του να συμμετέχει σε ένα τέτοιο σύστημα υπό την προϋπόθεση να συμμετέχει σε ένα άλλο σύστημα που να επιτελεί παρόμοιες λειτουργίες με το επίσημο σύστημα εγγύησης των καταθέσεων, ήτοι αφ' ενός να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα και την φερεγγυότητά του και αφ' ετέρου να προστατεύει τους καταθέτες-πελάτες. Με άλλα λόγια το σύστημα που θα πρέπει να συμμετέχει ένα πιστωτικό ίδρυμα θα πρέπει να εκπληρώνει τις παρακάτω προϋποθέσεις:

- το σύστημα θα πρέπει να ήταν επισήμως αναγνωρισμένο και να λειτουργούσε ήδη όταν επισημοποιήθηκε η παρούσα οδηγία.
- το σύστημα θα πρέπει να παρέχει προστασία τόσο στους πελάτες του όσο και στις καταθέσεις τους, με την έννοια ότι θα πρέπει να μειώνει στο ελάχιστο τις πιθανότητες μη καταβολής των καταθέσεων στους πελάτες του.

---

¹⁴ J.O. 1994 L. 135, σελ. 5.

- το σύστημα θα πρέπει να έχει την πλήρη αναγνώριση από επίσημα όργανα της Κοινότητας και να μην έχει πάρει την άδεια λειτουργίας του από μόνο ένα κράτος-μέλος ή από τοπικές ή περιφερειακές αρχές.
- το σύστημα θα πρέπει να παράσχει στους πελάτες του την καλύτερη δυνατή πληροφόρηση.

Για οποιαδήποτε περίπτωση εξαίρεσης ή μη συμμόρφωσης με την παρούσα οδηγία θα πρέπει να ειδοποιείται η Επιτροπή, η οποία σε συνεργασία με την Συμβουλευτική Τραπεζική Επιτροπή θα κρίνει την κάθε περίπτωση. Επίσης αν κάποιο πιστωτικό ίδρυμα δεν συμμετέχει σε ένα σύστημα εγγύησης των καταθέσεων θα λαμβάνονται επίσημα μέτρα προς τη συμμόρφωσή του (συνήθως για ένα διάστημα 12 μηνών), ενώ αν αυτά τα μέτρα αποτύχουν, το επίσημο σύστημα εγγύησης των καταθέσεων θα δύναται να εξαιρέσει το εκάστοτε πιστωτικό ίδρυμα από τα πλαίσια λειτουργίας του, με την προϋπόθεση ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό και σύμφωνο τόσο με την εκάστοτε εθνική νομοθεσία όσο και με τις αρμόδιες αρχές. Αντίστοιχα προβλέπεται στενή συνεργασία μεταξύ κοινοτικών και εκάστοτε εθνικών αρχών για τον έλεγχο και την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Σύμφωνα με το άρθρο 7 της παρούσας οδηγίας, προβλέπεται ότι κάθε σύστημα εγγύησης των καταθέσεων πρέπει να καλύπτει τις συνολικές καταθέσεις του κάθε καταθέτη έως και 20000 ECU στην περίπτωση που δεν υπάρχει εξασφαλισμένη δυνατότητα ανάληψης για τον καταθέτη. Αν μέχρι τις 31/12/99 δεν είχε επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος, τότε προβλεπόταν ότι το ποσό κάλυψης θα έπρεπε να είναι τουλάχιστον 15000 ECU. Η ανάγκη κάλυψης ισχύει για κάθε καταθέτη είτε αυτός έχει ατομικό τραπεζικό λογαριασμό είτε είναι μέλος σε κοινό λογαριασμό (άρθρο 8).

Τέλος σύμφωνα με το άρθρο 12, τα πιστωτικά ιδρύματα που απέκτησαν την άδεια λειτουργίας τους στην Ελλάδα και την Ισπανία θα μπορούσαν να εξαιρεθούν από την υποχρέωση συμμετοχής σε ένα σύστημα εγγύησης των καταθέσεων μέχρι τις 31/12/99. Βέβαια στην περίπτωση που πιστωτικά ιδρύματα προερχόμενα από τις δύο αυτές χώρες ίδρυσαν υποκαταστήματα σε άλλη Κοινοτική χώρα, τότε το υποκατάστημα αυτό θα όφειλε να συμμετάσχει στο σύστημα εγγύησης των καταθέσεων της χώρας υποδοχής.

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αρχή του ελέγχου από την μητρική χώρα ισχύει, δηλαδή το σύστημα ασφάλισης από την μητρική Τράπεζα πρόκειται να καλύπτει τις καταθέσεις τόσο από τα εγχώρια όσο και από τα ξένα υποκαταστήματα. Ο καταθέτης πληροφορείται για τις δραστηριότητες αυτές ενώ η διαφάνεια που επικρατεί αποτρέπει την όποια κατάχρηση. Βέβαια υπάρχουν και δύο πολύ σημαντικές εξαιρέσεις από αυτή την αρχή:

1 στην περίπτωση όπου η εγχώρια κάλυψη είναι πολύ μεγάλη σε σχέση με την κάλυψη που προσφέρει η χώρα υποδοχής (π χ μια Γαλλική τράπεζα που δραστηριοποιείται στο Βέλγιο), η κάλυψη των ξένων υποκαταστημάτων δεν μπορεί να υπερβαίνει την κάλυψη που προσφέρουν οι αρμόδιες αρχές της χώρας υποδοχής προκειμένου να μη δημιουργηθεί άνισος ανταγωνισμός και 2 στην περίπτωση όπου η εγχώρια κάλυψη είναι χαμηλότερη από την κάλυψη στη χώρα υποδοχής, το ξένο υποκατάστημα δικαιούται συμπληρωματικής ασφάλισης από τη χώρα υποδοχής. Τέλος, για τα υποκαταστήματα μη ευρωπαϊκών τραπεζών, η χώρα υποδοχής θα αποφασίσει αν θα πρέπει να συμμετάσχουν σε ένα σύστημα εγγύησης των καταθέσεων πληροφορώντας παράλληλα τους καταθέτες για το μέγεθος της κάλυψης.

ΣΤ. Διασυνοριακές Μεταφορές Πιστώσεων

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκτιμώντας ότι, αφ' ενός στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς και της προόδου προς την πλήρη οικονομική και νομισματική ένωση ο όγκος των διασυνοριακών πληρωμών αυξάνεται και αφ' ετέρου ότι έχει ζωτική σημασία για τα άτομα και τις επιχειρήσεις να μπορούν να πραγματοποιούν ταχείες, αξιόπιστες και μη δαπανηρές μεταφορές πιστώσεων ανά την Κοινότητα, εξέδωσε στις 27 Ιανουαρίου 1997 την οδηγία **97/5/ΕΚ**¹⁵ για τις διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων.

Οι διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων αντιπροσωπεύουν ουσιαστικό τμήμα των εν λόγω διασυνοριακών πληρωμών, οπότε και η παρούσα οδηγία σκοπεύει να συνεχίσει την πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, ιδίως ως προς την ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων. Απώτερος στόχος είναι βέβαια η βελτίωση των υπηρεσιών διασυνοριακών μεταφορών πιστώσεων και η προώθηση της αποτελεσματικότητάς τους. Οι διατάξεις που προβλέπονται από την παρούσα οδηγία εφαρμόζονται σε μεταφορές πιστώσεων που δεν υπερβαίνουν τα 50000 ECU. Το άρθρο 2 ορίζει ως διασυνοριακή μεταφορά πίστωσης, την πράξη που πραγματοποιείται με πρωτοβουλία του εντολέα - φυσικού ή νομικού προσώπου που εντέλλεται την εκτέλεση της διασυνοριακής μεταφοράς πίστωσης υπέρ ενός δικαιούχου - μέσω ιδρύματος ή υποκαταστήματος ιδρύματος, ευρισκόμενου σε κράτος-μέλος, με σκοπό να τεθεί στη διάθεση του δικαιούχου - ο τελικός αποδέκτης της διασυνοριακής πίστωσης χρηματικό ποσό σε ένα ίδρυμα ή υποκατάστημα ιδρύματος, ευρισκόμενο σε άλλο κράτος-μέλος. Βέβαια, είναι δυνατόν εντολέας και δικαιούχος να αποτελούν ένα και το αυτό πρόσωπο.

Η παρούσα οδηγία φροντίζει έτσι ώστε να υπάρχει διαφάνεια των όρων των διασυνοριακών μεταφορών πιστώσεων, με την έννοια ότι τα πιστωτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να πληροφορούν επαρκώς τους πελάτες τους τόσο εκ των προτέρων (άρθρο 3) όσο και μετά την εκτέλεση της διασυνοριακής μεταφοράς πιστώσεων (άρθρο 4). Αναλυτικότερα, το άρθρο 3 προβλέπει ότι κάθε πιστωτικό ίδρυμα θέτει στη διάθεση των πελατών του πληροφορίες σχετικά με την προθεσμία που απαιτείται για τη διασυνοριακή μεταφορά πίστωσης, τον τρόπο υπολογισμού των προμηθειών, τις χρησιμοποιούμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες κλπ. ενώ μετά την εκτέλεση της διασυνοριακής μεταφοράς πίστωσης οι παρεχόμενες πληροφορίες αφορούν την εξακρίβωση της διασυνοριακής μεταφοράς πίστωσης καθώς και των παρελκόμενων εξόδων.

Επιπροσθέτως, το άρθρο 6 της Οδηγίας παραθέτει τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει το πιστωτικό ίδρυμα έναντι του πελάτη του. Αναφέρουμε τη πιο στοιχειώδη υποχρέωση, που

---

¹⁵ J.O 1997 L. 043, σελ. 45.

δεν είναι άλλη από την υποχρέωση του ιδρύματος του εντολέα να εκτελέσει τη διασυνοριακή μεταφορά πιστώσεως εντός της προθεσμίας που έχει συμφωνήσει με τον εντολέα. Σε περίπτωση μη τήρησης της συμφωνηθείσας προθεσμίας προβλέπεται αποζημίωση του εντολέα (ή δικαιούχου) από το ίδρυμά του. Η αποζημίωση συνίσταται στην καταβολή τόκου που υπολογίζεται επί του ποσού της διασυνοριακής μεταφοράς πιστώσεως με εφαρμογή του επιτοκίου αναφοράς. Το επιτόκιο αναφοράς είναι το επιτόκιο που αντιστοιχεί σε περιπτώσεις αποζημίωσης και καθορίζεται σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν στο κράτος-μέλος όπου ευρίσκεται το ίδρυμα που πρέπει να καταβάλλει την αποζημίωση.

Επίσης σε περίπτωση μη ολοκλήρωσης της μεταφοράς πιστώσεως κατόπιν εντολής διασυνοριακής μεταφοράς πιστώσεως από τον εντολέα, η οποία και έχει γίνει αποδεκτή από το ίδρυμά του, προβλέπεται, από το άρθρο 8, πίστωση του λογαριασμού του δικαιούχου με ανώτατο όριο τα 12500 ECU από το ίδρυμα του εντολέα. Τέλος και σύμφωνα με το άρθρο 9 τα ιδρύματα ελευθερώνονται από τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας στο βαθμό που μπορούν να επικαλεστούν λόγους ανωτέρας βίας, δηλαδή περιστάσεις που είναι ξένες προς τη βούληση εκείνου που τις επικαλείται, ασυνήθεις και απρόβλεπτες των οποίων οι συνέπειες δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν όση επιμέλεια κι αν είχε καταβληθεί.

Z. Εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σε ενοποιημένη βάση

Όπως αναφέρει ο Adam Smith, στον Πλούτο των Εθνών, υπάρχουν σοβαροί λόγοι για την αυστηρή ρύθμιση του τραπεζικού συστήματος, οι οποίοι σύμφωνα με το συγγραφέα είναι, η αποφυγή του κινδύνου μετάδοσης (systemic risks), ο οποίος και ενυπάρχει στη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος. Στα πλαίσια της απελευθέρωσης των χρηματοοικονομικών αγορών, φαινόμενο που συμβαίνει σε παγκόσμια κλίμακα, η ανάγκη για ενίσχυση της εποπτείας και των ρυθμίσεων του τραπεζικού τομέα είναι πολύ πιο επιβεβλημένη απ' ό,τι συμβαίνει σε άλλους οικονομικούς τομείς.

Όπως αναφέρει και ο Γ. Ζαββός, «οι χρηματοοικονομικές αγορές στηρίζονται πρωταρχικά στην εμπιστοσύνη του κοινού. Το βασικό χαρακτηριστικό των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών είναι ότι η αξία τους στηρίζεται στην αντίληψη του κοινού για τη σταθερότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και του χρηματοοικονομικού συστήματος γενικά. Δεν επιτυγχάνεται πάντα η εξυπηρέτηση του σκοπού της σταθερότητας με το να αφήσεις την αγορά ελεύθερη. Ο απεριόριστος ανταγωνισμός ενδέχεται να δημιουργήσει αστάθεια για αυτό το λόγο η σταθερότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος θα πρέπει να θεωρείται ως δημόσιο αγαθό, το οποίο και πρέπει να διαφυλάσσεται βάσει κανονιστικών ρυθμίσεων»¹⁶.

---

¹⁶ Zavvos George “Towards a European Banking Act”. Common Market Law Review, vol. 25, 1988, σελ. 277.

Συνεπώς, η εποπτεία των τραπεζών σε ενοποιημένη βάση, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μεθόδους τραπεζικού ελέγχου. Οπότε, “η ενοποίηση είναι η μέθοδος εκείνη η οποία συντελεί στην συνολική αξιολόγηση της οικονομικής κατάστασης μιας τράπεζας διότι λαμβάνει υπ’ όψιν το σύνολο των εργασιών που πραγματοποιούν τα ιδρύματά της (θυγατρικές) τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό”¹⁷.

Με τη διαδικασία της ενοποίησης αθροίζεται το σύνολο του ενεργητικού και του παθητικού όλων των ιδρυμάτων ενός τραπεζικού ομίλου, αφού συμψηφιστούν οι συναλλαγές που αφορούν τις επιχειρήσεις που ανήκουν στον ίδιο τραπεζικό όμιλο και οι συμμετοχές της μητρικής στο κεφάλαιο της θυγατρικής. Οι τυχόν διαφορές εμφανίζονται στο ενεργητικό του ομίλου (good will) ή στο παθητικό (bad will). Έτσι μέσω αυτού του ελέγχου επιτυγχάνεται η συνολική απεικόνιση των δραστηριοτήτων του ομίλου και αποφεύγεται ο διπλός υπολογισμός των ιδίων κεφαλαίων που έχει επιπτώσεις στα διάφορα μέτρα μέτρησης της φερεγγυότητάς της. Η εποπτεία των τραπεζών σε ενοποιημένη βάση εφαρμόζεται στη μέτρηση της επάρκειας των κεφαλαίων, στην εποπτεία των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων και επηρεάζει όλες τις μεθόδους του τραπεζικού ελέγχου. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η μέθοδος της εποπτείας σε ενοποιημένη βάση διαφέρει από τη δημοσίευση των ενοποιημένων τραπεζικών λογαριασμών, μια και η πρώτη αφορά τον έλεγχο των στοιχείων που παρέχουν περιοδικά οι τράπεζες στις εποπτικές τους αρχές και δεν γνωστοποιούνται κατ’ ανάγκη σε τρίτους ενώ η δεύτερη αφορά στην ευρύτερη πληροφόρηση του κοινού με κύριους αποδέκτες τους μετόχους, τους επενδυτές αλλά και τους καταθέτες.

Με βάση όλα τα προαναφερθέντα, εξεδόθη στις 18/7/83 η οδηγία 83/350/ΕΟΚ¹⁸ που αφορά την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σε ενοποιημένη βάση. Η οδηγία αυτή ενίσχυσε σε ένα πρώτο στάδιο τους εποπτικούς μηχανισμούς των κρατών-μελών ενώ ταυτόχρονα υιοθέτησε ένα σύστημα προειδοποίησης των τραπεζών για την αποφυγή τραπεζικών κρίσεων. Η οδηγία 83/350 απαιτεί από όλα τα πιστωτικά ιδρύματα τα οποία, είτε έχουν μια πλειοψηφική συμμετοχή ή αλλιώς ασκούν ουσιαστικό έλεγχο σε άλλο πιστωτικό ή χρηματοδοτικό ίδρυμα (θυγατρικές), να εφαρμόσουν την ενοποιημένη εποπτεία συμπεριλαμβάνοντας αυτά τα ιδρύματα του ομίλου. Η συμβολή της προαναφερθείσας οδηγίας συνίσταται στο ότι επιβάλλει την εναρμόνιση των εποπτικών συστημάτων καθώς και την απρόσκοπτη συνεργασία μεταξύ των εποπτικών αρχών κυρίως σε όρους πληροφόρησης.

Σε μεταγενέστερο στάδιο έχουμε την οδηγία 92/30/ΕΟΚ¹⁹ του Συμβουλίου της 6 Απριλίου 1992 σχετικά με την εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων σε ενοποιημένη βάση.

---

¹⁷ Selby H.J. “Prudential Returns on Consolidated Basis : Evolution of Reporting requirements, Supervisory uses and Current Issues”. International Conference of Banking Supervisors, 1984, όπως παρατίθεται στο Ζαββός Γεώργιος. **Η Τραπεζική Πολιτική της ΕΟΚ εν όψει του 1992**, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1989, σελ. 153

¹⁸ J. O. 1983 L. 193, σελ. 1.

¹⁹ J. O. 1992 L. 110, σελ. 52

Σύμφωνα με το άρθρο 4 της παρούσας οδηγίας, όταν η μητρική επιχείρηση είναι πιστωτικό ίδρυμα, η εποπτεία σε ενοποιημένη βάση ασκείται από τις αρμόδιες αρχές που ενέκριναν το πιστωτικό ίδρυμα (σύμφωνα με το άρθρο 3 της οδηγίας 77/780/ΕΟΚ) ενώ όταν η μητρική επιχείρηση ενός πιστωτικού ιδρύματος είναι μια χρηματοοικονομική εταιρία συμμετοχών τότε την εποπτεία ασκούν οι αρχές που ενέκριναν το πιστωτικό ίδρυμα. Ωστόσο, όταν έχουμε πιστοποιημένα πιστωτικά ιδρύματα σε δύο ή περισσότερα κράτη-μέλη, τα οποία και έχουν την ίδια χρηματοοικονομική εταιρία συμμετοχών ως μητρική επιχείρηση, τότε την εποπτεία σε ενοποιημένη βάση ασκούν οι αρχές του κράτους-μέλους στο οποίο η χρηματοοικονομική εταιρία συμμετοχών ιδρύθηκε και πιστοποιήθηκε.

Επίσης, αν δεν υπάρχει κάποιο πιστοποιημένο υποκατάστημα πιστωτικού ιδρύματος στο κράτος-μέλος στο οποίο η χρηματοοικονομική εταιρία συμμετοχών ιδρύθηκε, τότε οι αρμόδιες αρχές του ενδιαφερόμενου κράτους-μέλους (συμπεριλαμβανομένων και των αρχών του κράτους-μέλους όπου έχει δημιουργηθεί η χρηματοοικονομική εταιρία συμμετοχών) θα πρέπει να καταλήξουν σε συμφωνία ως προς το ποιος θα ασκήσει την εποπτεία σε ενοποιημένη βάση. Εν απουσία μιας τέτοιας συμφωνίας την εποπτεία θα ασκήσουν οι αρμόδιες αρχές του κράτους-μέλους που έχουν πιστοποιήσει το πιστωτικό ίδρυμα με το μεγαλύτερο συνολικό ισολογισμό.

Το άρθρο 7 αναφέρει μέτρα τα οποία πρέπει να υιοθετηθούν προκειμένου να διευκολυνθεί η άσκηση εποπτείας σε ενοποιημένη βάση. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι όταν η μητρική επιχείρηση και κάποιο από τα υποκαταστήματά της βρίσκονται σε διαφορετικά κράτη-μέλη, οι αρμόδιες αρχές κάθε κράτους-μέλους πρέπει να επικοινωνούν μεταξύ τους να διοχετεύουν όλες εκείνες τις πληροφορίες που ενδέχεται να επιτρέψουν ή και βοηθήσουν την άσκηση εποπτείας σε ενοποιημένη βάση. Τέλος, όταν έχουμε την εμπλοκή τρίτων χωρών σύμφωνα με το άρθρο 8, η Επιτροπή μπορεί να υποβάλει προτάσεις στο Συμβούλιο, κατόπιν προτάσεως κάποιου κράτους-μέλους ή ακόμα και με δική πρωτοβουλία σχετικά με τη διαπραγμάτευση συμφωνιών με μία ή παραπάνω τρίτες χώρες αναφορικά με τα μέσα για την πραγματοποίηση εποπτείας σε ενοποιημένη βάση: 1) πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν εντός της Κοινότητας με τη μορφή υποκαταστημάτων των οποίων η μητρική χώρα είναι μη κοινοτική και 2) σε πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται σε τρίτες χώρες των οποίων η μητρική χώρα εδρεύει σε κάποιο κράτος- μέλος της Κοινότητας. Διαγραμματικά μπορούμε να δούμε την οργάνωση της τραπεζικής εποπτείας στην Ε.Ε στο Διάγραμμα 1.

Η. Νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναγνωρίσει ως έναν από τους βασικούς της στόχους κυρίως σε ότι αφορά τη χρηματοοικονομική ολοκλήρωση τη διαφάνεια των συναλλαγών.

Έτσι, εκτίμησε ότι η σταθερότητα και η αξιοπιστία του όλου εγχειρήματος απειλείται σοβαρά όταν τα πιστωτικά και χρηματοοικονομικά ιδρύματα χρησιμοποιούνται για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Οπότε προκειμένου να προλάβει οποιεσδήποτε μεμονωμένες νομοθετικές ενέργειες από διάφορα κράτη-μέλη, μέτρα τα οποία θα ήταν σε θέση να εμποδίσουν την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, το Συμβούλιο προέβη στη έκδοση της οδηγίας **91/308/ΕΟΚ**²⁰ της 10ης Ιουνίου 1991 με σκοπό την καταπολέμηση νοσηρών δραστηριοτήτων όπως το ξέπλυμα χρήματος.

Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με το άρθρο 3 της προαναφερθείσας οδηγίας, τα κράτη-μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι δεν θα υπάρχει νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί όταν οι πελάτες παρέχουν στα πιστωτικά και χρηματοοικονομικά ιδρύματα αποδεικτικά στοιχεία προέλευσης των περιουσιακών τους στοιχείων κατά την πραγματοποίηση επαγγελματικών σχέσεων μεταξύ τους, ειδικότερα όταν ανοίγουν νέους λογαριασμούς. Αναφέρουμε ενδεικτικά ότι η διαδικασία αναγνώρισης λαμβάνει χώρα όταν πραγματοποιείται είτε μια ατομική συναλλαγή είτε πολλές αλλά συνδεδεμένες συναλλαγές, ύψους 15000 ECU ή και παραπάνω.

Τα πιστωτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να διατηρήσουν στην κατοχή τους για μια περίοδο τουλάχιστον πέντε χρόνων το σύνολο των στοιχείων αναγνώρισης των πελατών τους (άρθρο 4) ενώ θα πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή σε οποιαδήποτε μεταβίβαση χρημάτων, κυρίως από τρίτες χώρες, οπότε και η πιθανότητα για ξέπλυμα χρήματος είναι αυξημένη μια και οι δυνατότητες ελέγχου είναι σαφώς πιο περιορισμένες. Τέλος και σύμφωνα με το άρθρο 11, τα κράτη-μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τα πιστωτικά ιδρύματα θα αποκτήσουν επαρκείς διαδικασίες εσωτερικού ελέγχου και επικοινωνίας προκειμένου να καταστείλουν ή να εμποδίσουν δραστηριότητες που σχετίζονται με τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

V. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Η οικονομική βιβλιογραφία αναγνωρίζει αρκετές περιπτώσεις αποτυχίας των αγορών, γεγονός που μπορεί να δικαιολογήσει την ανάγκη για τραπεζική κανονικοποίηση. Σε σχέση με τις τραπεζικές υπηρεσίες, υπάρχουν τρεις ανεξάρτητες περιπτώσεις που δύναται να εξηγήσουν την πιθανότητα αποτυχίας των αγορών: **1** ατελής (μη συμμετρική) πληροφόρηση, η οποία δεν επιτρέπει τη σωστή λειτουργία των τραπεζικών αγορών, **2** η πιθανότητα για ύπαρξη τραπεζικού πανικού (bank runs) και ο σχετικός φόβος για την εκδήλωση συστημικών κρίσεων και **3** θέματα εμπορικής πολιτικής.

---

²⁰ J.O. 1991 L. 166, σελ. 17.

1) Ατελής (Μη-Συμμετρική) Πληροφόρηση και Προστασία των Καταναλωτών

Η ανάλυση που ακολουθεί εξηγεί το λόγο για την ανάγκη προστασίας των καταναλωτών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, μια κατάσταση που συνδέεται αυτόματα με τις αρχές του ελέγχου από τη μητρική χώρα και της αμοιβαίας αναγνώρισης. Πράγματι, αυτές οι αρχές δηλώνουν ότι οι τραπεζικές υπηρεσίες, οι οποίες προσφέρονται στους κατοίκους μιας χώρας από ένα υποκατάστημα μιας ξένης τράπεζας, ρυθμίζονται από μια άλλη χώρα με την πιθανότητα ανεπαρκούς προστασίας.

Η πρώτη και η πιο σημαντική περίπτωση ασύμμετρης πληροφόρησης αφορά στην ατελή πληροφόρηση σχετικά με τη φερεγγυότητα των τραπεζών. Είναι σχετικά δαπανηρό για τους καταθέτες να εκτιμήσουν τη φερεγγυότητα της τράπεζας τους ενώ επιπρόσθετες πηγές ασυμμετρικής πληροφόρησης αποτελούν η πιθανή διαφθορά του management, η φύση των νομικών συμβολαίων κ.α.

Σύμφωνα με την οικονομική ανάλυση, η αποτυχία των αγορών οφείλεται στην αδυναμία αλλά και ανικανότητα των καταναλωτών να εκτιμήσουν σωστά την ποιότητα του προϊόντος. Ουσιαστικά υπάρχει διάκριση μεταξύ τριών τύπων αγαθών: τα search goods των οποίων η ποιότητα είναι προφανής πριν την αγορά, τα experience goods των οποίων η ποιότητα είναι προφανής μετά την κατανάλωση τους και τα trust goods των οποίων η ποιότητα δεν είναι πάντα προφανής. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν δεν υπάρχει σωστή εκτίμηση της ποιότητας του αγαθού με αποτέλεσμα η τιμή του να είναι αρκετά υψηλή. Το γεγονός αυτό δίνει στις επιχειρήσεις ουσιαστικά αναποτελεσματικά κίνητρα παραγωγής ποιότητας. Συνεπώς μια λύση αποτελεί η κανονικοποίηση με την έννοια ότι παρέχει ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας.

Σε ότι αφορά τον τραπεζικό τομέα, με τον όρο ποιότητα εννοούμε το βαθμό φερεγγυότητας του πιστωτικού ιδρύματος. Όταν οι καταθέτες είναι ανενημέρωτοι, τα πιστωτικά ιδρύματα δεν έχουν ουσιαστικά κίνητρα να μειώσουν το ρίσκο των στοιχείων τους. Σύμφωνα με τη χρηματοοικονομική θεωρία, οποτεδήποτε οι καταθέτες δεν είναι επαρκώς πληροφορημένοι, οι μέτοχοι της τράπεζας κερδίζουν από την αύξηση του ρίσκου. Όμως αν υπάρχει πλήρης πληροφόρηση, οι καταθέτες θα αντιδρούσαν σε αυτή την αύξηση του ρίσκου, ζητώντας μεγαλύτερο επιτόκιο, με άλλα λόγια μεγαλύτερη απόδοση προκειμένου να παραμείνουν πελάτες στο συγκεκριμένο πιστωτικό ίδρυμα.²¹ Στην περίπτωση της ασυμμετρικής πληροφόρησης, τα προαναφερθέντα θα ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθούν, μια και θα δημιουργείτο το πρόβλημα του ηθικού κινδύνου (moral hazard). Βέβαια, η ύπαρξη μη συμμετρικής πληροφόρησης δεν δικαιολογεί από μόνη της την παρέμβαση του κράτους, μια και πρώτα πρέπει να αποδειχθούν ανεπαρκείς οι ιδιωτικοί μηχανισμοί αντιμετώπισης του προβλήματος της μη συμμετρικής πληροφόρησης.

---

²¹ Dermine, Jean. **EC Banking Regulation in International Financial Market Regulation**. Edited by Benn Steil, The Royal Institute of International Affairs, John Wiley & Sons, London 1994, σελ 110

Μια λύση στο πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης είναι η παροχή πληροφόρησης. Όμως η εκτίμηση των τραπεζικών ρίσκων είναι μια αρκετά δαπανηρή διαδικασία, η οποία και ενδέχεται να οδηγήσει στο free rider πρόβλημα, με την έννοια ότι κάθε καταθέτης δεν θα προχωράει από μόνος του στη εκτίμηση των τραπεζικών κινδύνων, αλλά θα περιμένει από τους άλλους καταθέτες να το κάνουν. Σε αυτή την περίπτωση η ροή ιδιωτικής πληροφόρησης είναι σχετικά μικρή. Επιπλέον, από τη στιγμή που η πληροφόρηση, αφού ουσιαστικά δημιουργηθεί, έχει μικρό κόστος μεταφοράς, είναι πιο εύκολο να ανατεθεί η διαδικασία εκτίμησης ενός πιστωτικού ιδρύματος σε ένα δημόσιο ή και ιδιωτικό ίδρυμα.²²

Πέραν της εκτίμησης της πληροφόρησης, υπάρχουν και άλλοι δύο τρόποι αντιμετώπισης του προβλήματος της ατελούς πληροφόρησης: οι έννοιες της φήμης και της εγγύησης. Οι επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται για τη φήμη τους έχουν κίνητρο να “χτίσουν” ένα ισχυρό σύστημα εσωτερικού ελέγχου προκειμένου να μειώσουν το ρίσκο και την πιθανότητα διαφθοράς. Μια άλλη εναλλακτική είναι για την επιχείρηση να παράσχει μια εγγύηση για την ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών.

Μέχρι τώρα αναφερθήκαμε σε ιδιωτικούς τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος της ασύμμετρης πληροφόρησης. Όμως όταν υπάρχουν στοιχεία δυσλειτουργίας της αγοράς, με την έννοια ότι η αγορά δεν μπορεί να διακρίνει και να εκτιμήσει τις επιχειρήσεις ξεχωριστά, δημιουργείται η ανάγκη παρέμβασης της κυβέρνησης με το να ρυθμίσει την είσοδο των επιχειρήσεων σε έναν τομέα και να παράσχει ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας. Ουσιαστικά δημιουργείται ένα αν και κατά πόσο η κανονικοποίηση είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου ποιότητας ή η αποκανονικοποίηση είναι μια πιο αποτελεσματική πολιτική.

Η πιθανότητα της ανταγωνιστικής αποκανονικοποίησης δημιουργεί αυτόματα το θέμα της άμεσης εναρμόνισης των κανόνων σε διεθνές επίπεδο. Το θέμα αυτό είναι ιδιαίτερα επίκαιρο στα πλαίσια της Ε.Ε. μια και σύμφωνα με την αρχή του ελέγχου από την χώρα καταγωγής, οι κάτοικοι ενός κράτους-μέλους δέχονται υπηρεσίες από πιστωτικά ιδρύματα που ελέγχονται από μια άλλη χώρα. Η λύση σε αυτό το θέμα έγκειται πάλι στο ζήτημα της ασύμμετρης πληροφόρησης. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους εκάστοτε εθνικούς νομοθέτες ή ρυθμιστές είναι επιθυμητός οποτεδήποτε οι συμμετέχοντες μπορούν να εκτιμήσουν την αξία των κανονιστικών συστημάτων. Η εναρμόνιση των κανόνων θα είναι απαραίτητη μόνο όταν η αγορά δεν μπορεί να επιτελέσει το έργο της διάκρισης και εκτίμησης.²³

Μια εναλλακτική ως προς την εναρμόνιση των ρυθμιστικών πλαισίων είναι η παροχή ελεγκτικών αρμοδιοτήτων στη χώρα υποδοχής οποτεδήποτε υπάρχει ένδειξη ανεπαρκούς προστασίας των καταναλωτών από την ξένη νομοθεσία ή εποπτεία. Με άλλα λόγια αυτή είναι και η πολιτική της Κοινότητας, η οποία έχει δώσει ελεγκτικές αρμοδιότητες

---

²² Dermine, Jean. **EC Banking Regulation in International Financial Market Regulation**. Edited by Benn Steil, The Royal Institute of International Affairs, John Wiley & Sons, London 1994, σελ 110

²³ Dermine, Jean. **EC Banking Regulation in International Financial Market Regulation**. Edited by Benn Steil, The Royal Institute of International Affairs, John Wiley & Sons, London 1994, σελ 111

και στη χώρα υποδοχής για λόγους δημόσιου συμφέροντος.²⁴ Οι τελευταίοι αναμένεται να αποτελέσουν θέμα προς εκδίκαση σε αρκετές υποθέσεις μια και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο θα πρέπει να ορίσει επακριβώς κάτω από ποιες συνθήκες δύναται ένα κράτος-μέλος να επικαλεστεί λόγους δημόσιου συμφέροντος.

2) Τραπεζικός “Πανικός” και Συστημικοί Κίνδυνοι

Η δεύτερη πιθανή αποτυχία της αγοράς είναι η πιθανότητα για την εκδήλωση των λεγόμενων bank runs και την εμφάνιση συστημικών κρίσεων. Είναι γνωστό ότι ένα από τα βασικά προβλήματα των τραπεζών είναι το λεγόμενο maturity mismatch δηλαδή τα μη ρευστά δάνεια των τραπεζών χρηματοδοτούνται από τις βραχυπρόθεσμες καταθέσεις, με την πιθανότητα η τράπεζα να βρεθεί αντιμέτωπη με ένα μεγάλο αριθμό ταυτόχρονων αναλήψεων χωρίς να μπορεί να εξυπηρετήσει τους πελάτες της. Οι πελάτες μπορεί να ζητήσουν ταυτόχρονα τις καταθέσεις τους για λόγους που έγκεινται είτε σε κάποια κακά νέα είτε σε κάποιο ανεξήγητο φόβο. Και στις δύο περιπτώσεις θα υπάρξουν ενδεχόμενες ζημιές μια και τα μη ρευστοποιήσιμα στοιχεία θα πουληθούν σε discount. Επιπλέον, η ενδεχόμενη αποτυχία μιας τράπεζας μπορεί να δώσει έναυσμα για αμφισβήτηση της φερεγγυότητας όλων των τραπεζών, οδηγώντας κατά αυτόν τον τρόπο σε κρίση όλο το σύστημα.

Η αντιμετώπιση αυτού του δεύτερου προβλήματος έχει διττό χαρακτήρα: παίρνει τη μορφή είτε του συστήματος εγγύησης των καταθέσεων είτε τη λύση του έσχατου δανειστή (lender of last resort). Τα συστήματα εγγύησης των καταθέσεων ενδέχεται να μην μπορέσουν να αντιμετωπίσουν επαρκώς τους συστημικούς κινδύνους διότι αφορούν κυρίως μικρές καταθέσεις ενώ ένας τραπεζικός πανικός δημιουργείται κυρίως από μεγάλες επιχειρήσεις και χρηματοοικονομικά ιδρύματα. Συνεπώς, ενδέχεται η παρέμβαση των κεντρικών τραπεζών ως έσχατοι δανειστές να είναι και το πιο αποτελεσματικό εργαλείο αντιμετώπισης των συστημικών κινδύνων.

Τα συστήματα εγγύησης των καταθέσεων και η έννοια του έσχατου δανειστή δημιουργούν ένα δίχτυ ασφαλείας, το οποίο προκαλεί ένα επιπλέον πρόβλημα στους κόλπους της Ε.Ε. και αφορά την υπευθυνότητα τόσο του έσχατου δανειστή όσο και του ιδρύματος που έχει αναλάβει την ασφάλιση των καταθέσεων. Αναλυτικότερα, από τη στιγμή που οι έσχατοι δανειστές θα ενδιαφέρονται κυρίως για τα πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά τους, είναι απαραίτητο να έχουν αρμοδιότητα επίβλεψης και ελέγχου όλων αυτών ιδρυμάτων (θυγατρικές τράπεζες και υποκαταστήματα). Συνεπώς, οι κανόνες της χώρας υποδοχής μπορούν να εφαρμοστούν προκειμένου να περιορίσουν αφ’ ενός τους κινδύνους που αναλαμβάνουν τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα και αφ’ ετέρου το “άνοιγμα” των

---

²⁴ Dermine, Jean. **EC Banking Regulation in International Financial Market Regulation**. Edited by Benn Steil, The Royal Institute of International Affairs, John Wiley & Sons, London 1994, σελ 111

κεντρικών τραπεζών σε περιπτώσεις διάσωσης. Μια πρώτη εναλλακτική στον έλεγχο από την χώρα υποδοχής είναι η εναρμόνιση των συντελεστών φερεγγυότητας κάτι που είναι μεν δύσκολο αλλά επιχειρείται στο παρόν. Βέβαια, αρκετοί υποστηρίζουν ότι η κεντρική κανονικοποίηση (από τις Βρυξέλλες) δεν είναι απαραίτητη μια και ο ανταγωνισμός μεταξύ των διαφόρων εθνικών ρυθμιστών θα οδηγήσει από μόνος του σε αποτελεσματικές συνθήκες και θα εμποδίσει τη δημιουργία κανονιστικών προβλημάτων, ένα φαινόμενο αρκετά συχνό στον τραπεζικό τομέα τα τελευταία χρόνια²⁵.

Παρόμοια προβλήματα εμφανίζονται και στα συστήματα ασφάλισης των καταθέσεων. Από τη στιγμή που η ασφαλιστική κάλυψη διαφέρει από χώρα σε χώρα, μπορεί να δημιουργηθούν αποσταθεροποιητικά προβλήματα αν οι επενδυτές κυνηγούν την καλύτερη κάλυψη. Επιπλέον, το σύστημα ασφάλισης των καταθέσεων καλύπτει προς το παρόν τις καταθέσεις των εγχώριων και των ξένων τραπεζών που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά τους, γεγονός που δημιουργεί το λεγόμενο *accountability problem*. Πράγματι, κάθε ασφαλιστική ενέργεια απαιτεί την παρακολούθηση των κινδύνων από τον ασφαλιστή, όμως η αρχή του ελέγχου από τη χώρα καταγωγής δεν επιτρέπει τον έλεγχο των ξένων υποκαταστημάτων από τον εγχώριο έσχατο δανειστή ή το σύστημα εγγύησης των καταθέσεων.

Συμπερασματικά, λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε ότι από τη στιγμή που οι εγχώριες κεντρικές τράπεζες θα ενδιαφέρονται κυρίως για τη σταθερότητα των εγχώριων αγορών τους, θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν τη φερεγγυότητα των τραπεζών (θυγατρικές ή υποκαταστήματα) που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά τους. Από τη στιγμή που σε πολλές περιπτώσεις, η φερεγγυότητα εξαρτάται από την αντίστοιχη φερεγγυότητα όλου του συστήματος, η βέλτιστη λύση είναι ο από κοινού έλεγχος των πιστωτικών ιδρυμάτων από τις αρχές τόσο της χώρας καταγωγής όσο και της χώρας υποδοχής. Η περίπτωση εφαρμογής μόνο της αρχής του ελέγχου από την χώρα καταγωγής είναι “αδύναμη” από τη στιγμή που τα κράτη-μέλη είναι υπεύθυνα για τη σταθερότητα των αγορών τους.

3) Θέματα Εμπορικής Πολιτικής

Δύο σημαντικά θέματα θα πρέπει επίσης να αναφερθούν: το πρώτο σχετίζεται με την εγγύηση που δίνουν οι κεντρικές τράπεζες ενώ το δεύτερο αναφέρεται στη δυνατότητα διασυνοριακής επιχορήγησης.

Αυτό που ίσως δεν έχει εκτιμηθεί επαρκώς είναι η περίπτωση κατά την οποία η επιδότηση, την οποία δίνουν τα συστήματα ασφάλισης των καταθέσεων ή ένα δημόσιο “δίχτυ ασφαλείας”, να διαστρεβλώνει τον ανταγωνισμό. Για παράδειγμα, η χρηματοδότηση των

---

²⁵ Dermine, Jean. **EC Banking Regulation in International Financial Market Regulation**. Edited by Benn Steil, The Royal Institute of International Affairs, John Wiley & Sons, London 1994, σελ 112-3

καταθέσεων δύναται να μειώσει το κόστος χρηματοδότησης των δανείων, όχι μόνο λόγω της φορολογικής απαλλαγής των εσόδων από τους τόκους αλλά και από την επιδότηση την οποία παρέχει ο έσχατος δανειστής. Με στόχο την προαγωγή της σταθερότητας και τη δημιουργία ενός level playing field, η επιτροπή Basle για την τραπεζική εποπτεία και η Επιτροπή επέβαλαν ελάχιστα capital requirements καθώς και όρια δανεισμού στα μεγάλα χρηματοδοτικά ανοίγματα.

Κοιτώντας τα πράγματα από την σκοπιά του ανταγωνισμού, η εναρμόνιση των προληπτικών κανόνων δικαιολογείται όταν ο αντικειμενικός σκοπός είναι η δημιουργία ενός level playing field ενώ η εναρμόνιση θα πρέπει να περιορίζεται σε αυτό το σκοπό αποκλειστικά. Για παράδειγμα, η προσπάθεια να εναρμονιστεί η νομοθεσία για τον κίνδυνο επιτοκίου και τα “ανοίγματα” σε ξένο συνάλλαγμα δεν φαίνεται να είναι και πολύ επιθυμητή διότι ουσιαστικά τα προαναφερθέντα δεν αποτελούν καθαρά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για τις τράπεζες.²⁶ Συχνά η αναγνώριση της κανονιστικής επιδότησης είναι αρκετά δύσκολη. Για παράδειγμα, οι σύνδεσμοι μεταξύ τραπεζών και βιομηχανικών ομάδων αποτελούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα το οποίο εν ουσία επιδοτείται από την κεντρική τράπεζα, η οποία και αναλαμβάνει το μεγαλύτερο ρίσκο. Δεν υπάρχει ουσιαστική ανάγκη για εναρμόνιση από τη στιγμή που δεν μπορεί να αποδειχθεί ότι η επιδότηση οδηγεί στην απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Μια τέτοια σχέση αποδεικνύεται και υπάρχει μεταξύ χρηματοδότηση δανείων και κεφαλαιακής επάρκειας.

Το δεύτερο θέμα αναφέρεται στην πιθανότητα ότι οι ολιγοπωλιακές αγορές της μητρικής χώρας μπορούν να δημιουργήσουν rents τα οποία και μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση ξένων δραστηριοτήτων. Το θέμα αυτό προκύπτει λόγω του φόβου ότι κάποιες χώρες επιτρέπουν εσκεμμένα την συγκέντρωση στις εγχώριες τραπεζικές τους αγορές.

Παρακάτω θα ασχοληθούμε με ένα από τα βασικότερα θέματα, που απασχόλησαν τις οικονομικές και τις νομισματικές αρχές, τόσο των κρατών-μελών όσο και της Ε.Ε., και δεν είναι άλλο από την κίνηση των κεφαλαίων και την απελευθέρωσή της στους κόλπους της Ε.Ε.

---

²⁶ Dermine, Jean. “The evaluation of interest rate risk, some warnings about the Basle proposal”. *Finanzmarkt und Portfolio management* 7, 141-9 (1993a) όπως παρατίθεται στο *EC Banking Regulation* (Jean Dermine), in *International Financial Market Regulation*. Edited by Benn Steil, The Royal Institute of International Affairs, John Wiley & Sons, London 1994, σελ 114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

Ι. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ (1960-90)

Είναι ευρύτερα αποδεκτό ότι οι ανοικτές και ανταγωνιστικές κεφαλαιαγορές αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της διαδικασίας η οποία οδηγεί στην άριστη κατανομή των πόρων. Γενικά, η ελευθερία της κίνησης κεφαλαίων σημαίνει ότι οι επενδυτές και οι καταθέτες μπορούν να διαχειρίζονται πλέον ένα “πανευρωπαϊκό χαρτοφυλάκιο”, πραγματοποιώντας επενδύσεις στην επικράτεια της Κοινότητας χωρίς να περιορίζονται από εμπόδια είτε στην βραχυπρόθεσμη είτε στη μακροπρόθεσμη κίνηση κεφαλαίων. Με βάση αυτή τη λογική, το Συμβούλιο υιοθέτησε στις 24 Ιουνίου 1988 την οδηγία **88/361/ΕΟΚ**, κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής, η οποία οδηγία αφορούσε την πλήρη απελευθέρωση των κεφαλαίων, δίνοντας κατά αυτόν τον τρόπο λύση σε ένα από τα πιο βασικά προβλήματα στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η διαδικασία για την απελευθέρωση των κεφαλαίων στα πλαίσια των κρατών-μελών είχε ουσιαστικά ξεκινήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, αλλά ο μηχανισμός τέθηκε σε αδράνεια για λόγους που θα αναφέρουμε παρακάτω. Έτσι, με τις οδηγίες του 1960 και 1962 έχουμε την πλήρη απελευθέρωση στην κίνηση κεφαλαίων ενώ ταυτόχρονα έχουμε τις πρώτες προσπάθειες εναρμόνισης των χρηματοπιστωτικών συστημάτων. Την πρώτη αυτή φάση ακολουθεί μια περίοδο “μακράς σιωπής”, η οποία ουσιαστικά τελειώνει στα μέσα της δεκαετίας του 1980 με τις οδηγίες του 1986 και 1988.

Στην περίοδο των είκοσι χρόνων που μεσολάβησε, χωρίς να σημειωθεί κάποια σημαντική πρόοδος στον τομέα της κίνησης των κεφαλαίων, έλαβαν χώρα κάποια σημαντικά γεγονότα τα οποία και δημιούργησαν αμφιβολίες σχετικά με την σκοπιμότητα της απελευθέρωσης της κίνησης των κεφαλαίων. Αναλυτικότερα, το πνεύμα της Συνθήκης της Ρώμης, στα άρθρα του περί της Κίνησης των κεφαλαίων (άρθρα 67 και επόμενα) αποπνέει μια διστακτικότητα μια και εκφράζει την επιδίωξη για την περιορισμένη απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων αντανακλώντας το ευρύτερο οικονομικό κλίμα της μεταπολεμικής εποχής και, πιο συγκεκριμένα, την περιορισμένη ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών-μελών.

Οι πολιτικές και οικονομικές κρίσεις στο εσωτερικό της Κοινότητας, οι ευρύτερες οικονομικές αναταραχές και οι κοινωνικές συγκρούσεις των δεκαετιών του ‘60, του ‘70 αλλά και του 80, η ανακατάταξη των διεθνών νομισματικών σχέσεων μετά την εγκατάλειψη του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών του Breton Woods, οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970 κλπ. επέτειναν το κλίμα άρνησης και αμφισβήτησης. Είναι πλέον γνωστό στην ευρύτερη οικονομική βιβλιογραφία το τρίγωνο των Padoa-Schioppa για τους τρεις μη δυναμένους να πραγματοποιηθούν ταυτόχρονα στόχους, το οποίο μας πληροφορεί ότι είναι αδύνατο για μια χώρα να έχει σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, πλήρη ελευθερία στην κίνηση κεφαλαίων και ανεξάρτητη νομισματική πολιτική. Εξάλλου δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ένα από τα βασικά θεσμικά χαρακτηριστικά που

συνετέλεσαν στην επιτυχία του συστήματος του ΕΡΜ τη δεκαετία του 1980 είναι οι περιορισμοί που υπήρχαν στην Κίνηση των κεφαλαίων²⁷, περιορισμοί που είχαν υιοθετήσει αρκετά κράτη μέλη (Γαλλία, Ιταλία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Δανία), κατ' εξαίρεση από τις οδηγίες του 1960 και 1962.

Στη δεκαετία του 1980, τα πράγματα φαίνεται να αλλάζουν μια και ο προσανατολισμός προς το ευρωπαϊκό εγχείρημα της πολιτικής και οικονομικής ολοκλήρωσης είναι ολοένα και πιο έντονος ενώ η Κοινότητα προχωρά με ταχύ ρυθμό σε μια επιταχυνόμενη, αλληλοδιείσδυση των εθνικών αγορών. Ταυτόχρονα, οι αρχές των κρατών-μελών αρχίζουν να συνειδητοποιούν το γεγονός ότι η διατήρηση περιορισμών στο χώρο των κινήσεων κεφαλαίων αποτελεί ουσιαστικά τροχοπέδη στην ευρωπαϊκή εξέλιξη. Μια ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο το 1983²⁸ περί της χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης περιγράφει την κατάσταση αδράνειας των περασμένων δεκαετιών και προτείνει μια επαναλειτουργία τω διαδικασιών ελευθέρωσης στον τομέα της κίνησης των κεφαλαίων, κάτι που τονίζεται για άλλη μια φορά και στη Λευκή Βίβλο του 1985.

Στη Λευκή Βίβλο αναφέρονται τρία βασικά συμπεράσματα: η δημιουργία της μεγάλης εσωτερικής αγοράς προϋποθέτει αναπόφευκτα τη χρηματοπιστωτική διάσταση, η νομισματική σταθερότητα, υπό το πρίσμα του γενικού επιπέδου των τιμών και των συναλλαγματικών ισοτιμιών, είναι ένας προαπαιτούμενος όρος για την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και το άνοιγμα των χρηματαγορών πρόκειται να ευνοήσει την οικονομική ανάπτυξη της Κοινότητας εξασφαλίζοντας την καλύτερη ανακατανομή της ευρωπαϊκής αποταμίευσης. Η ανακοίνωση της Επιτροπής (23/5/86) προς το Συμβούλιο με τον τίτλο «πρόγραμμα για την ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων εντός της Κοινότητας» αποτέλεσε το εφαλτήριο για τη σταδιακή απελευθέρωση των κεφαλαίων, η οποία και επισημοποιήθηκε με τις Οδηγίες **86/566/ΕΟΚ**²⁹ και **88/361/ΕΟΚ**³⁰ του Συμβουλίου στις 17 Νοεμβρίου 1986 και 27 Ιουνίου 1988 αντίστοιχα.

II. ΟΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΕΟΚ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Η συνθήκη της Ρώμης

Σύμφωνα με το άρθρο 67 της Συνθήκης ΕΟΚ:

«1. Τα κράτη-μέλη καταργούν προοδευτικώς μεταξύ τους, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου και κατά το μέτρο που είναι αναγκαίο για την καλή λειτουργία της κοινής αγοράς τους περιορισμούς στην κίνηση των κεφαλαίων που ανήκουν σε πρόσωπα τα οποία έχουν κατοικία εντός των κρατών-μελών, όπως και τις διακρίσεις μεταχειρίσεως που βασίζονται στην ιθαγένεια ή στην κατοικία των μερών ή στον τόπο της επενδύσεως.

2. Οι τρέχουσες πληρωμές που συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων μεταξύ των κρατών-μελών ελευθερώνονται από όλους τους περιορισμούς το αργότερο κατά τη λήξη του πρώτου σταδίου».

Παρατηρούμε, λοιπόν, τον ελάχιστο δεσμευτικό χαρακτήρα αυτού του άρθρου, του οποίου οι διατάξεις σε αντίθεση με ανάλογα κείμενα που αφορούν τις λοιπές ελευθερίες, δεν

---

²⁷ Γεωργακόπουλος Θ. & Τσακαλώτος, Ευκλείδης. **Οικονομικές Πολιτικές της Ε.Ε.** Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα, 1996, σελ. 22.

²⁸ COM (83) 207 τελ.

²⁹ J. O. 1986 L.332

³⁰ J. O. 1988 L.178

προβλέπουν αυτοδίκαιη απαγόρευση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και δεν καθορίζουν χρονοδιάγραμμα ή τελική προθεσμία για την κατάργησή τους. Επιπλέον, αυτές οι διακρίσεις και οι περιορισμοί πρέπει να καταργούνται μόνο «κατά το μέτρο που είναι αναγκαίο για την καλή λειτουργία της κοινής αγοράς».

Το άρθρο 69 αναφέρει ότι το Συμβούλιο ύστερα από πρόταση της Επιτροπής, εκδίδει τις αναγκαίες οδηγίες για την προοδευτική εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 67, ομόφωνα κατά τη διάρκεια των πρώτων σταδίων, με ειδική πλειοψηφία αργότερα. Η διστακτικότητα περί της πλήρους κατάργησης των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων διαφαίνεται κυρίως στο άρθρο 71 όπου προβλέπεται ότι «τα κράτη-μέλη καταβάλλουν κάθε προσπάθεια να μην εισάγουν εντός της Κοινότητας νέους συναλλαγματικούς περιορισμούς». Ενώ οι διατάξεις της συνθήκης ΕΟΚ που αναφέρονται στις τρεις άλλες ελευθερίες περιλαμβάνουν όλες έναν κανόνα περί μη εισαγωγής νέων περιορισμών (standstill clause) στις διατάξεις του άρθρου 71, η μη εισαγωγή νέων περιορισμών στο χώρο της κίνησης των κεφαλαίων εναπόκειται στην καλή θέληση των κρατών-μελών.

Τέλος, η Συνθήκη της ΕΟΚ προβλέπει ότι ένα κράτος-μέλος μπορεί να υιοθετήσει προσωρινά μέτρα περιορισμού της κινήσεως των κεφαλαίων, σε περίπτωση σοβαρών δυσκολιών του ισοζυγίου πληρωμών (άρθρα 108-109) ή σε περίπτωση όπου οι κινήσεις των κεφαλαίων διαταράσσουν τη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς (άρθρο 73). Η διαδικασία επίκλησης του άρθρου 73 είναι απλούστερη από την αντίστοιχη των άρθρων 108-109 και προϋποθέτει: διαταράξεις στη λειτουργία των κεφαλαιαγορών ενός κράτους-μέλους, αιτία των διαταράξεων να είναι η κίνηση των κεφαλαίων και να μην υπάρχει διατάραξη του ισοζυγίου πληρωμών (τότε εφαρμόζονται τα άρθρα 108-109).

Η σταδιακή απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων προϋποθέτει το διαδοχικό πέρασμα σε τρία στάδια:

-πρώτο στάδιο: αφορά τις συναλλαγές σε κεφάλαιο οι οποίες είναι συνδεδεμένες με την ουσιαστική άσκηση άλλων θεμελιωδών ελευθεριών της κοινής αγοράς (π.χ. εξαγωγικές ή εισαγωγικές εμπορικές πιστώσεις, επενδύσεις σε ακίνητα κλπ.).

-δεύτερο στάδιο: αφορά τις συναλλαγές επί τίτλων, δηλαδή την απόκτηση από τους επενδυτές ή την έκδοση από τις επιχειρήσεις ομολογιών, μετοχών και άλλων συμμετοχικών τίτλων.

-τρίτο στάδιο: αφορά τη συναλλαγή σε χρηματοοικονομικές πιστώσεις (εκτός αυτών που συνδέονται με τις εμπορικές συναλλαγές) και μέσα νομισματικού χαρακτήρα (καταθέσεις και μακροπρόθεσμους τίτλους).

III. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει υπάρχουν τρεις βασικές οδηγίες, οι οποίες και έθεσαν τη βάση για τη σταδιακή απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων. Η πρώτη οδηγία περί της εφαρμογής του άρθρου 67 της Συνθήκης εγκρίθηκε από το Συμβούλιο στις 11 Μαΐου 1960, η δεύτερη οδηγία **63/21/ΕΟΚ** που συμπληρώνει και τροποποιεί την πρώτη οδηγία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο στις 18 Δεκεμβρίου 1962 και τέλος η οδηγία **86/566/ΕΟΚ** της 17 Νοεμβρίου 1986. Τις τρεις αυτές οδηγίες θα παρουσιάσουμε εν συντομία ενώ πιο εκτενής θα είναι η ανάλυση μας, όσον αφορά την οδηγία **881361/ΕΟΚ** της 24 Ιουνίου 1988, η οποία είναι και η πιο πρόσφατη αφού ετέθη σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1990.

Η πρώτη Οδηγία του 1960 περιέχει σε παράρτημα τέσσερις καταλόγους (κατάλογοι Α, Β, Γ και Δ) που αντιστοιχούν σε τέσσερις κατηγορίες κινήσεως κεφαλαίων των οποίων και η σχετική απελευθέρωση ρυθμίζεται από τα τέσσερα πρώτα άρθρα της οδηγίας. Η δεύτερη οδηγία του 1962 τροποποίησε σε ένα σχετικό βαθμό την πρώτη οδηγία μετατρέποντας τις τέσσερις κατηγορίες σε δύο ενώ τέλος σε η οδηγία του 1986 κατέταξε σε έναν μόνο κατάλογο (κατάλογο Α) τις κινήσεις των καταλόγων Α και Β των προηγούμενων οδηγιών και ως εκ τούτου υπέβαλε αυτές τις κινήσεις σε κοινό καθεστώς, αυτό του άρθρου 1 της οδηγίας του 1960. Το άρθρο 2 των οδηγιών του 1960 και 1962 καταργήθηκε και επομένως οι κατάλογοι Γ και Δ έγιναν οι κατάλογοι Β και Γ αντιστοίχως.

Αναλυτικότερα, ο κατάλογος Α αφορά τις άμεσες επενδύσεις, την απόκτηση τίτλων διαπραγματεύσιμων στο χρηματιστήριο, τις βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες πιστώσεις κλπ. και ουσιαστικά αναφέρεται στην άνευ όρων ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων που συνδέονται με την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (π.χ. πληρωμή εμπορικών συναλλαγών), την ελεύθερη εγκατάσταση (άμεσες επενδύσεις ή επενδύσεις σε ακίνητα), την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και την κίνηση κεφαλαίων προσωπικής φύσης (προίκες, κληρονομίες) και γενικά του συνόλου των πράξεων εκδόσεως και αποκτήσεως τίτλων της κεφαλαιαγοράς (μετοχές, Ομολογίες κλπ.).

Όπως είπαμε ο κατάλογος Α ρυθμίζεται από το άρθρο 1 της οδηγίας του 1960, σύμφωνα με το οποίο, τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να χορηγούν άδεια συναλλάγματος που απαιτούνται για τις προβλεπόμενες πράξεις (κατάλογος Α) μεταξύ των κατοίκων ενός κράτους-μέλους. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι «αυτή η ελευθέρωση δεν αποκλείει την άσκηση ελέγχου αυθεντικότητας για τις μεταφορές που διενεργούνται προκειμένου να διαπιστωθεί αν ανταποκρίνονται σε κινήσεις που έχουν ελευθερωθεί, με τον έλεγχο αυτό να παραμένει νόμιμος τόσο όσο ένα κράτος-μέλος έχει το δικαίωμα να διατηρεί περιορισμούς σε ορισμένες κινήσεις κεφαλαίων».³¹ Επίσης, σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, τα κράτη-μέλη είναι υποχρεωμένα να διασφαλίζουν αυτές τις μεταφορές κεφαλαίων με βάση τις συναλλαγματικές ισοτιμίες που ισχύουν για πληρωμές σχετικά με τις τρέχουσες συναλλαγές.

Ο κατάλογος Β, ο οποίος και θεσπίστηκε με την οδηγία του 1986, αφορά απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων που συνδέονται π.χ. με την έκδοση τίτλων μη διαπραγματεύσιμων ή χρηματοδοτικές πιστώσεις και ρυθμίζεται βάσει του άρθρου 3 της οδηγίας του 1960 όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία του 1986. Σύμφωνα, με την παράγραφο 2 αυτού του άρθρου:

«αν η ελευθέρωση αυτών των κινήσεων κεφαλαίων μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο στην πραγματοποίηση των στόχων οικονομικής πολιτικής ενός κράτους-μέλους, αυτό το κράτος μπορεί να διατηρήσει ή να επαναφέρει τους περιορισμούς συναλλάγματος σ' αυτές τις κινήσεις κεφαλαίων που υφίσταντο κατά την έναρξη της ισχύος της παρούσης οδηγίας (...) Διαβουλεύεται με την Επιτροπή επί αυτού του θέματος».

Όπως παρατηρούμε, η πραγματοποίηση αυτών των πράξεων σε καθεστώς πλήρους

ελευθερίας στην κίνηση των κεφαλαίων γίνεται υπό όρους και εφ' όσον δεν διακυβεύεται η οικονομική πολιτική ενός κράτους-μέλους. Βέβαια, η χρήση μιας τέτοιας διάταξης γίνεται κατόπιν διαβουλεύσεως με την Επιτροπή.

Επίσης, υπάρχει και ο κατάλογος Γ για τον οποίο οι οδηγίες του 1960, 1962 και 1986 δεν επιβάλουν καμία υποχρέωση ελευθερώσεως και αναφέρεται σε πράξεις όπως χορήγηση

---

³¹ Mattera, Alfonso. **Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά : οι κανόνες και οι λειτουργίες της**. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992, σελ 754

και εξόφληση δανείων και πιστώσεων που δεν συνδέονται με εμπορικές συναλλαγές ή παροχή υπηρεσιών, αυτούσιο εισαγωγή και εξαγωγή αξιών κλπ.

Τέλος, το άρθρο 5 της οδηγίας του 1960 όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία του 1986 αναφέρεται στην εξουσία ελέγχου των κρατών. Έτσι, η παράγραφος 1 αναγνωρίζει στα κράτη-μέλη την ανάγκη ελέγχου της φύσης των συναλλαγών αλλά και τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση των όποιων παραβάσεων. Με άλλα λόγια, «στο βαθμό που οι κινήσεις κεφαλαίων συνεχίζουν να υπόκεινται σε περιορισμούς, τα κράτη-μέλη έχουν συνεπώς την ευχέρεια να ελέγχουν ακόμη και τις κινήσεις που έχουν ελευθερωθεί για να αποφευχθεί η εμφάνιση φαινομένων κερδοσκοπίας».³² Η παράγραφος 2 επιβάλλει μία standstill ρήτρα, σύμφωνα με την οποία τα κράτη-μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μην εισάγουν νέους περιορισμούς στην κίνηση των κεφαλαίων ενώ τέλος η παράγραφος 3 αφορά τους περιορισμούς στις κινήσεις κεφαλαίων που συνδέονται με το δικαίωμα εγκατάστασης, περιορισμούς που δύνανται να υφίστανται στο βαθμό που η ελευθερία εγκατάστασης δεν έχει υλοποιηθεί πλήρως.

Η Οδηγία 88/361/ΕΟΚ

Η οδηγία της 24^{ης} Ιουνίου αποτέλεσε το καθοριστικό βήμα στην εγκαθίδρυση της εσωτερικής αγοράς του 1992, μια και η προαναφερθείσα οδηγία προβλέπει την πλήρη και άνευ όρων ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων στο εσωτερικό της Κοινότητας, καταργώντας συνεπώς από την 1^η Ιουλίου 1990 την οδηγία του 1960.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της οδηγίας 88/361/ΕΟΚ:

«1. Τα κράτη-μέλη καταργούν τους περιορισμούς των κινήσεων κεφαλαίων που πραγματοποιούνται μεταξύ των κατοίκων των κρατών-μελών, με την επιφύλαξη των κατωτέρω διατάξεων. Για την ευχερέστερη εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, οι κινήσεις κεφαλαίων ταξινομούνται σύμφωνα με την ονοματολογία του παραρτήματος 1.

2. Οι μεταφορές που έχουν σχέση με κινήσεις κεφαλαίων πραγματοποιούνται κάτω από τις ίδιες συναλλαγματικές προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τις πληρωμές που αφορούν τις τρέχουσες συναλλαγές».

Όπως επισήμανε η Επιτροπή στην ανακοίνωσή της³³, η υποχρέωση κατάργησης κάθε περιορισμού στην κίνηση κεφαλαίων συνεπάγεται:

-την κατάργηση των περιορισμών (απαγορεύσεων ή ορίων) στις καθαυτό μεταφορές κεφαλαίων, και των περιορισμών που συνδέονται με τις υποκείμενες συναλλαγές, δηλαδή όλων των περιορισμών στην πραγματοποίηση των καθαυτό κινήσεων κεφαλαίων.

-το δικαίωμα του κατοίκου ενός κράτους-μέλους να έχει πρόσβαση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ενός άλλου κράτους-μέλους και σε όλα τα προϊόντα που διατίθενται σ' αυτό με τους ίδιους όρους με αυτούς που προβλέπονται για τον κάτοικο αυτού του κράτους.

-την κατάργηση στις εσωτερικές νομοθεσίες των διαφορών μεταχείρισης όπως: φορολογικές διακρίσεις (π.χ. υπέρ των εθνικών τίτλων ή σε βάρος των συναλλαγών που σχετίζονται με

³² Mattera, Alfonso. **Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά : οι κανόνες και οι λειτουργίες της**. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992, σελ 759

³³ COM (87) 550 τελ.

ξένους τίτλους), διακρίσεις βάσει της εθνικότητας, της κατοικίας ή του τόπου της επενδύσεως.

Η ονοματολογία του παραρτήματος 1 που αναφέρεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 1 της οδηγίας περιλαμβάνει δεκατρείς τίτλους κινήσεων κεφαλαίων και μια γενική περιγραφή, την οποία και παραθέτουμε σχεδόν αυτούσια.

«Οι κινήσεις κεφαλαίων που απαριθμούνται στην παρούσα ονοματολογία νοούνται ότι καλύπτουν:

-το σύνολο των πράξεων που είναι αναγκαίες για την πραγματοποίηση των κινήσεων κεφαλαίων: σύναψη και εκτέλεση της συναλλαγής και των σχετικών μεταφορών συναλλάγματος (...)

-τις πράξεις που πραγματοποιούνται από κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένων των πράξεων που αφορούν περιουσιακά στοιχεία ή αναλήψεις υποχρεώσεων των κρατών-μελών και των άλλων διοικήσεων και δημόσιων εγγραφών, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 68 παρ. 3 της Συνθήκης,

-την πρόσβαση των προσώπων που προβαίνουν στις πράξεις αυτές σε όλες τις χρηματοοικονομικές τεχνικές που είναι διαθέσιμες στην εξεταζόμενη αγορά για την πραγματοποίηση της δραστηριότητας (π.χ. η απόκτηση τίτλων περιλαμβάνει όχι μόνο τις πράξεις τοις μετρητοίς αλλά και όλες τις διαθέσιμες τεχνικές διαπραγμάτευσης, ήτοι πράξεις προθεσμίας, πράξεις με δικαίωμα επιλογής κλπ.),

-τις πράξεις ρευστοποίησης ή παύσης των διαθεσίμων που έχουν συσταθεί τον επαναπατρισμό του προϊόντος αυτής της ρευστοποίησης ή τη χρησιμοποίηση επί τόπου του προϊόντος αυτού μέσα στα όρια των κοινοτικών υποχρεώσεων,

-τις πράξεις επιστροφής των πιστώσεων ή χορηγηθέντων δανείων».

Το άρθρο 2 αναφέρεται στη δυνατότητα που έχουν οι αρμόδιες αρχές ενός κράτους μέλους να υιοθετούν μέτρα ρύθμισης της ρευστότητας που επικρατεί στο τραπεζικό σύστημα, δίνοντας τους παράλληλα την ευχέρεια εκτιμήσεως της εκάστοτε κατάστασης και επιλογής των κατάλληλων μέτρων. Η διαδικασία αυτή γίνεται κατόπιν ενημερώσεως της Επιτροπής των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών, της Νομισματικής Επιτροπής καθώς και της Επιτροπής. Ταυτόχρονα, ο νομοθέτης θέλησε να αποφύγει την παροχή υπερβολικά μεγάλης διακριτικής ευχέρειας στις εθνικές αρχές και διευκρινίζει (άρθρο 2 παρ. 2) ότι τα λαμβανόμενα μέτρα «πρέπει να περιορίζονται σε εκείνα που είναι απαραίτητα για τη ρύθμιση της εσωτερικής νομισματικής κυκλοφορίας».

Σύμφωνα με το άρθρο 3 της οδηγίας, στην περίπτωση που εκτεταμένες βραχυπρόθεσμες κινήσεις κεφαλαίων δημιουργούν σημαντικά προβλήματα στις συναλλαγματικές αγορές και ως εκ τούτου δυσχεραίνουν την άσκηση της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής ενός κράτους-μέλους, με τις διαταραχές να είναι εμφανείς σε όρους εσωτερικής ρευστότητας, τα κράτη-μέλη δύνανται να επανεισαγάγουν ελέγχους στην κίνηση των κεφαλαίων. Και η διαδικασία αυτή γίνεται κατόπιν ενημερώσεως της Επιτροπής των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών, της Νομισματικής Επιτροπής καθώς και της Επιτροπής. Βέβαια, όταν οι διαταραχές που δημιουργούνται χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, το κράτος-μέλος μπορεί να προχωρήσει από μόνο του στη λήψη των αναγκαίων μέτρων, με την υποχρέωση να ενημερώσει τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας το αργότερο κατά τη στιγμή που τα μέτρα τίθενται σε ισχύ (παρ. 2).

Η προαναφερθείσα διαδικασία έχει τη βάση της στα άρθρα 73 και 108/109 της Συνθήκης ΕΟΚ. Η διαφορά είναι ότι στη διαδικασία που αναφέρεται από το άρθρο 3 της οδηγίας η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να συμβουλευθεί και την Επιτροπή Διοικητών των

Κεντρικών Τραπεζών, κάτι που δεν όφειλε να κάνει μέχρι την ισχύ της παρούσας οδηγίας. Αποτελεί όμως ενέργεια, που είναι επιπλέον επιβεβλημένη, όταν υπάρχουν κινήσεις κεφαλαίων που δημιουργούν προβλήματα στις αγορές.

Η ανάγκη ενσωμάτωσης στην οδηγία μιας τέτοιας διάταξης έγκειται στο ότι αφ' ενός το άρθρο 73 ΕΟΚ αναφέρεται σε «διαταραχές στη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς», ένας όρος που δεν ερμηνεύεται στενά, κάτι που όμως είναι αναγκαίο μια και έχουμε απόκλιση από την εφαρμογή μιας θεμελιώδους ελευθερίας (ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων), και ως εκ τούτου ο όρος «διαταραχές στη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς» δεν καλύπτει νομισματικές ή συναλλαγματικές διαταραχές που συνδέονται με βραχυπρόθεσμες πράξεις. Ένας άλλος λόγος είναι ότι στα άρθρα 108 και 109, η προβληθείσα διαδικασία ακολουθείται σε περιπτώσεις διαταραχών στο ισοζύγιο πληρωμών ενός κράτους-μέλους, φαινόμενο που δεν καλύπτει ή δεν περιλαμβάνει πλήρως τις περιπτώσεις νομισματικών ή συναλλαγματικών διαταραχών³⁴.

Τέλος, η παράγραφος 4 του άρθρου 3 ορίζει μια εξάμηνη περίοδο εφαρμογής αυτών των έκτακτων μέτρων. Ο νομοθέτης προφανώς γνώριζε αφ' ενός ότι μια μεγαλύτερη περίοδο εφαρμογής αυτών των μέτρων θα προκαλούσε προβλήματα καθώς και ίσως μια πιο μόνιμη κατάσταση, στη μακροχρόνια περίοδο. Αφ' ετέρου προβλήματα που δεν επιλύονται με την εφαρμογή έκτακτων μέτρων για έξι μήνες χρήζουν της εφαρμογής πιο σοβαρών αποτελεσματικών μέτρων τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο π.χ. επανακαθορισμός των ισοτιμιών ενός νομίσματος.

Το άρθρο 6 ορίζει τα μεταβατικά στάδια για τις Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία Ελλάδα ενώ το άρθρο 7 αναφέρεται στην ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων έναντι τρίτων χωρών. Αναλυτικότερα, το άρθρο 7 παρ. 1 εκφράζει την ευχή ότι τα κράτη-μέλη θα καταβάλλουν προσπάθειες (best effort clause) για να πετύχουν παρόμοιο βαθμό ελευθερίας στην κίνηση κεφαλαίων και στις συναλλαγές τους με τις τρίτες χώρες ενώ σύμφωνα με την παρ. 2 του 1 άρθρου σε περίπτωση σοβαρών προβλημάτων που δημιουργούνται από κινήσεις κεφαλαίων προς τις τρίτες χώρες τα κράτη-μέλη διαβουλεύονται μεταξύ τους καθώς και με τα αρμόδια όργανα της Κοινότητας την λήψη των κατάλληλων μέτρων.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Το πνεύμα της παραπάνω Οδηγίας αντικατοπτρίζεται και στη Συνθήκη του Μάαστριχτ η οποία και τροποποίησε τη Συνθήκη της Ρώμης. Έτσι τα βασικά άρθρα της Συνθήκης της Ρώμης που αφορούσαν την κίνηση κεφαλαίων, ήτοι άρθρα 63 έως 73, αντικαταστάθηκαν την 1^η Ιανουαρίου 1994 από τα άρθρα 73 Β έως 73 Ζ τα οποία και παρουσιάζουν την ίδια συνοχή σκέψης με την οδηγία 88/361/ΕΟΚ.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 73 Γ, απαγορεύεται οποιοσδήποτε περιορισμός των κινήσεων κεφαλαίων μεταξύ κρατών-μελών αλλά και μεταξύ κρατών-μελών

και τρίτων χωρών. Επίσης απαγορεύονται και οι όποιοι περιορισμοί στις πληρωμές.

Το άρθρο 73 Γ δεν θίγει την εφαρμογή τυχόν περιορισμών που ισχύουν στις 31/12/1993 δυνάμει του εθνικού ή κοινοτικού δικαίου σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων από ή προς τρίτες χώρες που αφορούν άμεσες επενδύσεις, ενώ την απόφαση για οποιαδήποτε

---

³⁴ Mattera, Alfonso. **Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά : οι κανόνες και οι λειτουργίες της**. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992, σελ 768

μέτρα σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων από ή προς τρίτες χώρες, παίρνει το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής.

Σύμφωνα με το άρθρο 73Δ τα κράτη-μέλη έχουν το δικαίωμα αφ' ενός να εφαρμόζουν τις οικείες διατάξεις της φορολογικής τους νομοθεσίας και αφ' ετέρου να λαμβάνουν απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή παραβάσεων των εθνικών νομοθετικών και κανονικών διατάξεων, ιδίως στον τομέα της φορολογίας και της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων.³⁵ Θα πρέπει να τονιστεί ότι τα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 73 Δ δεν θα πρέπει να είναι αυθαίρετα αλλά να ακολουθούν την αρχή της αναλογικότητας.

Επίσης, το άρθρο 73 ΣΤ προβλέπει ότι το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία και κατόπιν διαβουλεύσεως με την Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, τη λήψη διασφαλιστικών μέτρων -για έξι μόνο μήνες- έναντι τρίτων χωρών εάν λαμβάνουν χώρα εξαιρετικές περιπτώσεις με δυσμενείς συνέπειες στην οικονομική και νομισματική πολιτική των χωρών-μελών, φαινόμενα που οφείλονται στις κινήσεις κεφαλαίων προς ή από τρίτες χώρες.

IV. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Πολλοί μελετητές υποστηρίζουν ότι η υιοθέτηση των περιορισμών στην κίνηση των κεφαλαίων αποτελεί ένα από τα βασικά θεσμικά χαρακτηριστικά του ERM και συνδέονται απόλυτα με την επιτυχία του συστήματος κατά τη δεκαετία του '80. Πιο συγκεκριμένα, η Γαλλία και η Ιταλία χρησιμοποίησαν τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων προκειμένου να αποτρέψουν κερδοσκοπικές επιθέσεις σε βάρος των νομισμάτων τους.

Αναλυτικότερα, είναι γνωστό ότι τα εγχώρια και τα ξένα επιτόκια συνδέονται μεταξύ τους με την συνθήκη εξισορρόπησης των επιτοκίων με προθεσμιακή κάλυψη: $idt = ift + fdt$. Οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων λειτουργούν ως "σφήνα" ανάμεσα στα εγχώρια και ξένα επιτόκια, δηλαδή $w = idt - (ift + fdt)$, με αποτέλεσμα αν υπάρχει μεταβολή των ξένων

επιτοκίων και οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων είναι αποτελεσματικοί, το w θα μεταβληθεί προς την ανάλογη κατεύθυνση μη καθιστώντας δυνατή την ανάγκη προσαρμογής του εγχώριου επιτοκίου.

Για παράδειγμα, αν το εγχώριο επιτόκιο είναι μικρότερο από το ξένο επιτόκιο, υπάρχει κίνητρο για τους επενδυτές να επενδύσουν τα χρήματά τους στο εξωτερικό όπου η απόδοση των κεφαλαίων τους θα ήταν και μεγαλύτερη. Αν δεν υπήρχαν περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, η μαζική εκροή κεφαλαίων θα οδηγούσε σε υποτίμηση του εγχώριου νομίσματος, κάτι όμως που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί όταν υπάρχουν περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων.

Συνεπώς οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων είχαν δύο βασικά πλεονεκτήματα: αφ' ενός εμποδίζουν τις κερδοσκοπικές επιθέσεις και αφ' ετέρου επιτρέπουν κάποια αυτονομία στη νομισματική πολιτική που μπορεί να ασκήσει μια χώρα πάντοτε στα πλαίσια ενός συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Όσον αφορά στη δεκαετία του '80 οι περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων επέτρεπαν τον έλεγχο του χρόνου πραγματοποίησης

---

³⁵ Πρόκειται για το σύνολο εκείνων των κανόνων τραπεζικής εποπτείας οι οποίοι έχουν ως κύριο στόχο να αποφευχθεί η κρίση φερεγγυότητας ή ρευστότητας μιας τράπεζας π.χ. έλεγχος των μεγάλων χρηματοδοτικών ανοιγμάτων, ο συντελεστής φερεγγυότητας

των αναπροσαρμογών, που ήταν ούτως ή άλλως αναπόφευκτες, λόγω χρόνιων διαφορών στους ρυθμούς πληθωρισμού των χωρών-μελών³⁶.

Από την άλλη μεριά πολλοί ήταν αυτοί που υποστήριζαν και συνεχίζουν να υποστηρίζουν ότι οι έννοιες της πλήρους ενοποιημένης Ευρώπης και των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων δεν μπορούν συνυπάρξουν. Δεν μπορεί να υπάρξει σαν έννοια ο ευρωπαίος πολίτης αν δεν είναι θέση να επενδύει τα χρήματά του σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος. Η όλη αυτή συλλογιστική είναι σωστή μόνο που θα πρέπει να υιοθετηθούν κάποια παράλληλα μέτρα που δεν θα καθιστούν δυνατή την ύπαρξη και πραγματοποίηση των δυσμενών συνεπειών που συνεπάγεται η πλήρης απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων. Πράγματι, η προστασία των αποταμιευτών είναι ένας από τους βασικούς στόχους των οδηγιών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών τουλάχιστον στον τραπεζικό τομέα ενώ το άρθρο 6 παρ. 5 αναφέρει την υποχρέωση της Επιτροπής να μεριμνήσει για την υιοθέτηση των κατάλληλων εκείνων μέτρων που θα διευκολύνουν την καταστολή της φοροδιαφυγής. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι ένα από τα βασικά προβλήματα που εγκυμονεί η πλήρης απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων είναι η περίπτωση που πολίτες ενός κράτους-μέλους μεταφέρουν τα χρήματά τους σε άλλες χώρες προκειμένου να αποφύγουν τη φορολογία της χώρας τους.

Η κατάλληλη ρύθμιση του τραπεζικού τομέα σε συνδυασμό με τον απαραίτητο συντονισμό και βαθμό συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών θα διευκολύνει την πραγματοποίηση της χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης χωρίς να δημιουργούνται παρενέργειες όπως η τελευταία χρηματιστηριακή κρίση που επηρέασε βαθύτατα όλες τις Ευρωπαϊκές χρηματιστηριακές αγορές και ουσιαστικά οφειλόταν στην ανεξέλεγκτη κίνηση επενδυτικών κεφαλαίων τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό της Ε.Ε.

---

³⁶ Γεωργακόπουλος Θ. & Τσακαλώτος, Ευκλείδης. Οικονομικές Πολιτικές της Ε.Ε. Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα, 1996, σελ. 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προϋποθέτει την εναρμόνιση των οικονομικών και των χρηματοοικονομικών συστημάτων των κρατών-μελών. Αναπόσπαστο μέρος αυτών των συστημάτων αποτελεί ο τραπεζικός τομέας, του οποίου η σωστή και ανεμπόδιστη λειτουργία αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη διευκόλυνση του εμπορίου στα πλαίσια της Ε.Ε. Οι στόχοι των διαφόρων οδηγιών της Κοινότητας είναι αφ' ενός η δημιουργία μιας ενιαίας τραπεζικής αγοράς η οποία θα έχει ως στόχο την αύξηση του ανταγωνισμού και της αποδοτικότητας των τραπεζών και των τραπεζικών συστημάτων και αφ' ετέρου τη διασφάλιση των καταθέσεων και τη σταθερότητα του τραπεζικού συστήματος.

Όμως η εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας κοινοτικής αγοράς προϋποθέτει ότι θα πρέπει να λειτουργεί και στον τραπεζικό τομέα ένα καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού το οποίο θα αποβλέπει κυρίως στην αποφυγή δημιουργίας συμφωνιών ή περιοριστικών πρακτικών ή στην κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης των τραπεζών. Η διασφάλιση της λειτουργίας του ανταγωνισμού στην Κοινότητα προβλέπεται στα άρθρα 85 έως 94 της Συνθ.ΕΟΚ που εφαρμόζονται και στον τραπεζικό τομέα. Η εφαρμογή των διατάξεων αυτών έχει αποτελέσει το αντικείμενο μιας σειράς αποφάσεων τόσο της Επιτροπής όσο και του Δικαστηρίου. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να επικεντρωθούμε στην εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού στον τραπεζικό τομέα και κυρίως στα άρθρα 85 και 86 της Συνθ.ΕΟΚ.

ΙΙ. ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Αυτό που θα πρέπει να αναφέρουμε είναι ότι υπήρχε ανέκαθεν ένα έντονο στοιχείο αμφιβολίας ως προς την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού σε τομείς όπου η παρουσία της κρατικής νομοθεσίας και ρύθμισης ήταν ιδιαίτερα έντονη όπως στις τράπεζες, στις ασφάλειες, στις μεταφορές κ.α. Έχει υποστηριχθεί ότι προκειμένου να εφαρμοστούν οι συγκεκριμένοι κανόνες σ' αυτούς τους τομείς απαιτείται κάποιος βαθμός ομοιομορφίας ή εναρμόνισης. Η αντίθετη πλευρά εκφράζει την άποψη του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, το οποίο έχει υποστηρίξει ότι περιοχές εμπορικής δραστηριότητας που διέπονται από συγκεκριμένες ξεχωριστές διατάξεις υπόκεινται επίσης και στις γενικές διατάξεις της Συνθήκης εκτός αν υπάρξει συγκεκριμένη αναφορά εξαίρεσης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει διακηρύξει άμεση εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης που σχετίζονται με τον ανταγωνισμό.³⁷

Ιδιαίτερα στον τραπεζικό τομέα οι αμφιβολίες ήταν εντονότερες. Οι ίδιες οι τράπεζες υποστήριζαν ότι η θέση τους στις διάφορες εθνικές οικονομίες σε συνδυασμό με τη συνεχή κυβερνητική παρέμβαση στις αγορές κεφαλαίου και η επόπτευση από τις αντίστοιχες

³⁷ Greaves, Rosa. EC Competition Law: Banking and Insurance Services. European Practice Library, Chancery Law Publishing, London 1992, σελ 79

κεντρικές τράπεζες καθιστούσε αναγκαία την εξαίρεσή τους από τους κανόνες ανταγωνισμού της Κοινότητας.

Η θέση της Κοινότητας μέχρι το 1980 σχετικά με την πολιτική ανταγωνισμού ήταν ότι οι κανόνες ανταγωνισμού της Κοινότητας είναι εφαρμοστέοι και στον τραπεζικό τομέα, αλλά λαμβάνοντας υπ όψιν τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου τομέα “σκεφτόταν” την προοπτική δράσης στα πλαίσια του άρθρου 87 (2) (γ) και την κατάθεση πρότασης στο Συμβούλιο περιορισμένη εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 στον τραπεζικό τομέα.

Οι τράπεζες από την άλλη μεριά θεωρούσαν ότι το μεγαλύτερο μέρος δραστηριοτήτων τους δεν υπόκεινταν στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού. Υποστήριζαν ότι οι κανόνες του ανταγωνισμού της Συνθ.ΕΟΚ δεν εφαρμόζονται στις συμφωνίες καθορισμού των επιτοκίων που έχουν επιβάλει ή ανέχονται οι αρμόδιες αρχές (π.χ. Κεντρική Τράπεζα) γιατί οι συμφωνίες αυτές αποτελούν μέσα εφαρμογής της νομισματικής πολιτικής. Σύμφωνα με τον ίδιο ισχυρισμό και οι συμφωνίες καθορισμού των τραπεζικών προμηθειών εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού και αποτελούν ένα απαραίτητο συμπλήρωμα των συμφωνιών των επιτοκίων και, κατά συνέπεια εμπίπτουν στη σφαίρα της νομισματικής πολιτικής. Οι ισχυρισμοί αυτοί των τραπεζών ενισχύονταν και από ορισμένα άλλα επιχειρήματα εθνικής φύσης όπως π.χ. το γεγονός ότι στα περισσότερα κράτη της Κοινότητας οι τράπεζες εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής κανόνων ανταγωνισμού και αποτελούν αντικείμενο ειδικών ρυθμίσεων που λαμβάνουν όψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τομέα. Ένα άλλο επιχείρημα νομικής φύσης ήταν άρθρο 87 (2) (γ) της Συνθ.ΕΟΚ προβλέπει τη δυνατότητα έκδοσης κατάλληλων κανονισμών ή οδηγιών που θα καθορίσουν στο βαθμό που υπάρχει ανάγκη, το πεδίο εφαρμογής άρθρων 85 και 86 στους διάφορους οικονομικούς τομείς και επομένως και στον τραπεζικό τομέα.

Η τελική λύση η οποία και καθόρισε το πλαίσιο εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στον τραπεζικό τομέα ήταν η πολύ σημαντική απόφαση *Zuchner v Bayerische Vereinsbank*.

A. Τραπεζικές Προμήθειες: Υπόθεση *Zuchner v Bayerische Vereinsbank*³⁸

Ο *Zuchner*, ενάγων στην κύρια δίκη είναι κάτοχος τραπεζικού λογαριασμού στην *Bayerische Vereinsbank AG*, εναγόμενη στην κύρια δίκη, εξέδωσε επί της εναγομένης επιταγή ποσού 10000 μάρκων, προς διαταγή αποδέκτη, ο οποίος και διέμενε στην Ιταλία. Με την ευκαιρία αυτή, η εναγομένη χρέωσε τον λογαριασμό του με ένα ‘τέλος προετοιμασίας’ 15 μάρκων, το οποίο αντιστοιχεί σε 0.15% του προαναφερθέντος ποσού.

Στην αγωγή περί αποδόσεως του προαναφερθέντος ποσού, που άσκησε ο ενάγων υποστηρίζει, μεταξύ άλλων ότι, η είσπραξη του τέλους προετοιμασίας είναι ασυμβίβαστη με το άρθρο 67 της Συνθ.ΕΟΚ με την έννοια ότι κάνει διάκριση μεταξύ μεταφοράς κεφαλαίου στο εσωτερικό και μεταφοράς στο εξωτερικό, καθώς επίσης και προς τους κανόνες της συνθήκης περί ανταγωνισμού με την έννοια ότι αποτελεί πρακτική που ακολουθούν όλες ή οι περισσότερες τράπεζες, τόσο στη Γερμανία όσο και στις άλλες χώρες της Κοινότητας, και η οποία δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών.

Το *Amtsgericht* θεώρησε ότι το άρθρο 67 της Συνθ.ΕΟΚ δεν έχει σημασία στην προκειμένη περίπτωση δεδομένου ότι αποτελεί διάταξη που επιβάλλει υποχρέωση μόνο στα

---

³⁸ Case 172/80 (1981) ECR 2021

κράτη-μέλη, ενώ δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα στους υπηκόους της Ε.Ε. Αντίθετα δέχτηκε ότι το πράγμα διαφέρει όσον αφορά τα άρθρα 85 και 86 της Συνθ.ΕΟΚ μια και αυτά δεσμεύουν και τους επιχειρηματίες που εργάζονται στην αγορά. Με διάταξη επομένως ανέλαβε την έκδοση της απόφασης του και ζήτησε από το Δικαστήριο να αποφασίσει για το ακόλουθο ερώτημα:

«Η είσπραξη στις ενδοκοινοτικές πράξεις πληρωμών και κινήσεως κεφαλαίων μεταξύ τραπεζών, ενιαίας τραπεζικής προμήθειας 0,15% επί του προς μεταφορά ποσού, συνιστά παράβαση των άρθρου 85 και 86 της Συνθ.ΕΟΚ, ως εναρμονισμένη πρακτική ικανή να επηρεάσει τις εμπορικές συναλλαγές;»³⁹

Πριν όμως προχωρήσουμε στην απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο, καλό θα ήταν να εξετάσουμε λίγο αναλυτικότερα τους ισχυρισμούς των δύο αντιμαχόμενων πλευρών καθώς και το σκεπτικό της Επιτροπής. Ο ενάγων έχει όντως τη γνώμη ότι η απαγόρευση της διακρίσεως που περιλαμβάνεται στο άρθρο 67 της συνθήκης δεν απευθύνεται, κατ' ανάγκη, μόνο στα κράτη-μέλη. Υποστηρίζει επιπλέον ότι η είσπραξη τέλους από τις τράπεζες για μεταφορές στο εξωτερικό δεν δικαιολογείται από μεγαλύτερα έξοδα που συνεπάγονται οι μεταφορές αυτές και δύναται, συνεπώς, να αποδειχθεί αντίθετη προς τα άρθρο 30 της συνθήκης για το λόγο ότι επειδή εφαρμόζεται και στην πληρωμή εμπορευμάτων και υπηρεσιών, εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και υπηρεσιών στο εσωτερικό της Κοινότητας.

Όσον αφορά το άρθρο 85 της συνθήκης που αποτελεί και το αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος, ο ενάγων παρατηρεί ότι επικαλέστηκε το άρθρο αυτό ενώπιον του εθνικού δικαστή κυρίως για να απαντήσει στον ισχυρισμό της εναγομένης, ότι δηλαδή δεν υπάρχει κανένας κοινοτικός νομικός κανόνας που να εφαρμόζεται στις συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου. Προσθέτει ότι, το γεγονός ότι η επίδικη προμήθεια εισπράττεται μέχρι του ιδίου ποσού σε άλλα κράτη-μέλη, όπως και από όλες τις τράπεζες στην (τότε) Δυτική Γερμανία, δύναται να αποτελέσει ένδειξη εναρμονισμένης πρακτικής.

Από την άλλη μεριά η Bayerische Vereinsbank AG διευκρίνισε ότι δεν υπάρχει μεταξύ των τραπεζών εναρμονισμένη πρακτική ως προς την είσπραξη και το ύψος της προμήθειας. Όσον αφορά το άρθρο 85, αρμόζει να παρατηρηθεί ότι η προμήθεια αποτελεί αμοιβή την οποία απαιτεί η τράπεζα από τους πελάτες της, ως αντίτιμο υπηρεσίας (της μεταφοράς στο εξωτερικό) που τους παρέχει. Σ' αυτήν την περίπτωση υπάρχει απλώς ανταλλαγή παροχής και αντιπαροχής. Τέτοια ανταλλαγή δεν δύναται να αποτελεί εναρμονισμένη πρακτική ούτε να έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση του ανταγωνισμού στο εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών.

Ως προς το άρθρο 86 πρέπει να υπογραμμισθεί ότι ακόμη και μια επιχείρηση που έχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά, δύναται όπως είναι ευνόητο να απαιτήσει αντίτιμο για τις υπηρεσίες που παρέχει στους ίδιους τους πελάτες της.

Τέλος η διάταξη περί παραπομπής δύναται να ερμηνευθεί με την έννοια ότι αναφέρεται στο ερώτημα αν μια τράπεζα μπορεί, μέσα στο πλαίσιο της διακρατικής κυκλοφορίας των κεφαλαίων και των πληρωμών, να απαιτήσει νομίμως την επίδικη προμήθεια και στην περίπτωση όπου η απόφαση εισπράξεως έχει ληφθεί από κοινού με άλλες τράπεζες, κατά την έννοια του άρθρου 85 της συνθήκης.

Αλλά ακόμα και αν υποθεθεί ότι η αιτία και το ύψος της προμήθειας έχουν συμφωνηθεί με άλλες τράπεζες, ο πελάτης καλείται να το καταβάλει ως τρίτος, αμέτοχος

---

³⁹ Case 172/80 (1981) ECR 2024

στην ανωτέρω συμφωνία, βάσει αυτονόμου συμβάσεως. Η σύμβαση αυτή διακρίνεται νομικώς από τη συμφωνία και μπορεί να διαχωριστεί από αυτήν χωρίς συνέπειες. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου τα στοιχεία μιας συμβάσεως, ασυμβίβαστης με το άρθρο 85 παρ. 1, που μπορούν να διαχωριστούν από αυτήν, δεν πλήττονται από την ακυρότητα που προβλέπει η παράγραφος 2 του ίδιου άρθρου. Η σύμβαση αυτή επειδή δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 85 της συνθήκης δεν πρέπει να εξετάζεται σε σχέση με το κοινοτικό αλλά σε σχέση με το εθνικό δίκαιο.

Εν κατακλείδι, τα δύο βασικά επιχειρήματα που προέβαλε η εναγόμενη ήταν ότι οι τράπεζες, βάσει του άρθρου 90 παρ. 2 της Συνθ ΕΟΚ «είναι επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού συμφέροντος» και για αυτόν το λόγο θα πρέπει να εξαιρεθούν από τους κανόνες του ανταγωνισμού. Δεύτερον, σύμφωνα με το άρθρο 104 της Συνθ ΕΟΚ «κάθε κράτος-μέλος ασκεί την αναγκαία οικονομική πολιτική για να εξασφαλίσει την εξισορρόπηση του συνολικού ισοζυγίου πληρωμών και να διατηρήσει την εμπιστοσύνη στο νόμισμά του ή και προβλέπει την ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών».

Επιπροσθέτως, η Επιτροπή εξετάζοντας την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα διατυπώνει τις ακόλουθες παρατηρήσεις:

1) Οι εμπορικές τράπεζες είναι επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 85 παρ. 1 της συνθήκης.

2) Υπάρχει εναρμονισμένη πρακτική όταν οι ενδιαφερόμενοι αντικαθιστούν ενσυνείδητα τους κινδύνους του ανταγωνισμού με πρακτική συνεργασία, δημιουργώντας έτσι κατάσταση που δεν ανταποκρίνεται στις κανονικές συνθήκες της αγοράς. Αρκεί οι ενδιαφερόμενοι να ανακοινώσουν μεταξύ τους το ποσό των προμηθειών που πράγματι εισπράττουν ή το οποίο έχουν υπ όψιν για το μέλλον. Πράγματι τέτοια επαφή έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα να επηρεάζει το επίπεδο των προμηθειών που εισπράττει ο ανταγωνιστής ή τουλάχιστον διαλύει την αμφιβολία του ανταγωνιστή ως προς το ύψος των προμηθειών που εισπράττει ο πρώτος ενδιαφερόμενος.

3) Ο περιορισμός, σχεδιαζόμενος ή πραγματικός, επηρεάζει τον ανταγωνισμό που υπάρχει μεταξύ των διαφόρων τραπεζών στον τομέα της παροχής υπηρεσιών προς τους πελάτες τους. Όμως η εκτέλεση της μεταφοράς χρηματικού ποσού υπέρ τρίτου αποτελεί παροχή υπηρεσιών. Ο ανταγωνισμός στον τομέα της παροχής υπηρεσιών υπόκειται και αυτός στους κανόνες ανταγωνισμού της συνθήκης. Ο ανταγωνισμός μέσω των τιμών αποκλείεται τελειώς αν οι ενδιαφερόμενες τράπεζες εισπράττουν όλες την ίδια προμήθεια για μια συγκεκριμένη μεταφορά.

4) Για να εξακριβωθεί αν ο περιορισμός του ανταγωνισμού είναι αισθητός πρέπει κυρίως να προσδιορισθεί ποιες και πόσες τράπεζες έχουν αναμιχθεί και ποιος είναι ο όγκος των σχετικών εμβασμάτων σε σύγκριση με τον αριθμό και το ύψος των εμβασμάτων που γίνονται προς το σύνολο των κρατών-μελών.

5) Η εναρμονισμένη πρακτική ως προς τις προμήθειες που εισπράττονται για τα ποσά τα οποία μεταφέρονται σε άλλα κράτη-μέλη είναι βεβαίως ικανή να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών αυτών. Ο όρος «εμπόριο» που χρησιμοποιείται στο άρθρο 85 παρ. 1 πρέπει να γίνεται αντιληπτός με την ευρεία έννοια, καλύπτοντας και τις νομισματικές ανταλλαγές που αποτελούν μορφή οικονομικών ανταλλαγών.

Προτείνει, λοιπόν, η Επιτροπή να δοθεί στο Amtsgericht η ακόλουθη απάντηση: - «Δύναται να υπάρξει εναρμονισμένη πρακτική, η οποία απαγορεύεται από το άρθρο 85 παρ. 1 της συνθήκης, όταν μια πρακτική συνεργασία μεταξύ τραπεζών, έχει ως αντικείμενο ή ως

αποτέλεσμα την είσπραξη ισόποσων προμηθειών για μεταφορές που γίνονται προς άλλα κράτη-μέλη της Κοινότητας»⁴⁰.

Το Δικαστήριο με βάση τις απόψεις των δύο πλευρών και τα παρουσιασθέντα στοιχεία έκρινε αναφορικά με τα επιχειρήματα της εναγομένης τα εξής: οι μεταφορές χρημάτων των καταθετών, που εκτελούν συνήθως τα τραπεζικά ιδρύματα από ένα κράτος μέλος σε άλλο, αν και αποτελούν πράξεις που ανήκουν σ' αυτήν την αποστολή των τραπεζών, ιδίως όσον αφορά τις διεθνείς κινήσεις κεφαλαίων, δεν αποτελούν επαρκή λόγο, για να προσδώσουν στα ιδρύματα αυτά το χαρακτήρα επιχειρήσεων υπό την έννοια του άρθρου 90 παρ. 2 της συνθήκης, εκτός αν αποδεικνύεται ότι με την εκτέλεση των μεταφορών αυτών, τα εν λόγω ιδρύματα διαχειρίζονται υπηρεσία γενικού οικονομικού συμφέροντος, η οποία τους έχει ανατεθεί με πράξη της δημόσιας αρχής. Ως προς τις διατάξεις του άρθρου 104 και επόμενου, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι αποσκοπούν στην έκφραση της ανάγκης της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών στον τομέα της οικονομικής πολιτικής και δεν αποσκοπούν στην εξαίρεση των τραπεζών από τους κανόνες του ανταγωνισμού της Συνθ.ΕΟΚ.

Αναφορικά με το άρθρο 85 της συνθήκης, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι το γεγονός ότι ο λόγος υπάρξεως της εν λόγω προμήθειας έγκειται στα έξοδα που είναι συνυφασμένα με το σύνολο των πράξεων μεταφοράς προς το εξωτερικό, οι οποίες διενεργούνται συνήθως από τις τράπεζες υπέρ των πελατών τους και ότι η προμήθεια αυτή αποτελεί έτσι μερική απόδοση των εξόδων αυτών, τα οποία εισπράττονται κατά τρόπο ενιαίο από όλους τους χρησιμοποιούντες την υπηρεσία αυτή, δεν αποκλείει την δυνατότητα η παράλληλη συμπεριφορά στον τομέα αυτό, όποια και αν είναι η αιτιολογία της, να καταλήξει σε συντονισμό μεταξύ των τραπεζών που συνιστά εναρμονισμένη πρακτική κατά την έννοια του άρθρου 85 της συνθήκης.

Η πρακτική αυτή δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών. Επιπλέον, θα υπαγόταν στην απαγόρευση του άρθρου 85 παρ. 1 της συνθήκης αν αποδεικνυόταν ότι αυτή η πρακτική έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα να επηρεάσει αισθητώς τον ανταγωνισμό στην αγορά των νομισματικών μεταφορών που διενεργούν οι τράπεζες από το ένα κράτος-μέλος σε άλλο. Αυτό θα συνέβαινε στην περίπτωση που η εναρμονισμένη πρακτική θα επέτρεπε στις τράπεζες, οι οποίες ακολουθούν αυτή την πρακτική να αποκρυσταλλώσουν δημιουργημένες καταστάσεις και να στερήσουν έτσι τους πελάτες τους από την πραγματική δυνατότητα να επωφεληθούν ευνοϊκότερων υπηρεσιών, που θα τους προσφέρονταν υπό κανονικές συνθήκες ανταγωνισμού.

Για το σκοπό αυτό πρέπει να εξετασθεί αν, μεταξύ των τραπεζών που εμφανίζουν παράλληλη συμπεριφορά, υφίστανται επαφές ή τουλάχιστον ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά, μεταξύ άλλων, με το ποσοστό των προμηθειών που πράγματι εισπράττονται για όμοιες πράξεις μεταφοράς. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπ' όψιν ο αριθμός και η σπουδαιότητα, στο πλαίσιο της αγοράς των νομισματικών συναλλαγών μεταξύ των κρατών-μελών, των τραπεζών που συμμετέχουν σε τέτοια πρακτική, καθώς και ο όγκος των εμβασμάτων για τα οποία εισπράττεται η επίδικη προμήθεια, σε σχέση με τον συνολικό όγκο των μεταφορών που διενεργούν οι τράπεζες από το ένα κράτος-μέλος σε άλλο.

Συμπερασματικά, η απάντηση που έδωσε το Δικαστήριο στο προδικαστικό ερώτημα που του ετέθη, ήταν η εξής: η παράλληλη συμπεριφορά κατά την είσπραξη ενιαίας τραπεζικής προμήθειας για μεταφορές ποσών από ένα κράτος-μέλος σε άλλο, που διενεργούν οι τράπεζες από τον πιστωτικό λογαριασμό των πελατών τους, αποτελεί εναρμονισμένη

---

⁴⁰ Case 172/80 (1981) ECR 2028

πρακτική, που απαγορεύεται από το άρθρο 85 παρ. 1 της συνθήκης, αν δεχθεί το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο ότι η παράλληλη αυτή συμπεριφορά συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά μιας τέτοιας πρακτικής, στοιχεία συντονισμού και συνεργασίας και ότι η πρακτική αυτή είναι ικανή να επηρεάσει αισθητά τους όρους του ανταγωνισμού στην αγορά των υπηρεσιών, που έχουν σχέση με τις ανωτέρω μεταφορές⁴¹.

B. Συμφωνίες Καθορισμού Επιτοκίων: υπόθεση Van Eycke⁴²

Στην συγκεκριμένη περίπτωση το Δικαστήριο έπρεπε να αποφασίσει σχετικό με τη συμβατότητα της Βελγικής νομοθεσίας με τα άρθρα 59 έως 66, 85, 86 και 95 της συνθήκης. Η υπόθεση αυτή αφορούσε τη διαμάχη που είχε ξεσπάσει στο Βελγικό δικαστήριο οπότε και ο ενάγων μήνυσε το χρηματοοικονομικά ίδρυμα ASPA με την κατηγορία ότι το επιτόκιο που του προσέφερε ήταν χαμηλότερο σε σχέση με αυτό που το ίδιο το ίδρυμα διαφήμιζε. Το ίδρυμα βασιζόταν σε ένα Βελγικό νόμο, ο οποίος και περιόριζε τα οφέλη προερχόμενα από την εξαίρεση από φόρους εισοδήματος με τη μορφή επιτοκίου, το οποίο και υπήρχε σε συγκεκριμένες κατηγορίες καταθέσεων. Αναλυτικότερα, το Βέλγιο ήθελε να μειώσει τα επιτόκια καταθέσεων, οπότε και τα πιστωτικά ιδρύματα είχαν συμφωνήσει στη μείωση αυτών των επιτοκίων στο 7%. Όμως από τη στιγμή που δεν συμφωνούσαν όλα τα πιστωτικά ιδρύματα, η Βελγική κυβέρνηση, προκειμένου να πετύχει τους στόχους της, θέσπισε ειδικό νόμο καθορίζοντας maximum επιτόκια προκειμένου ο πελάτης της τράπεζας να επωφελείται μέσω φορολογικών απαλλαγών. Εμμέσως, δηλαδή, η Βελγική κυβέρνηση υποχρέωνε τα πιστωτικά ιδρύματα να καθορίσουν τα επιτόκια που η ίδια ήθελε.

Ο ενάγων υποστήριξε ότι το χρηματοοικονομικά ίδρυμα δεν μπορούσε να βασίζεται σε εθνικούς νόμους προκειμένου να μεταβάλλει τους όρους σχετικά με τις καταθέσεις, από τη στιγμή που ο εθνικός αυτός νόμος θεωρείται ότι είναι αντίθετος με το άρθρο 85 της συνθήκης.

Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι τα άρθρα 85 και 86 της συνθήκης σχετίζονται με τη συμπεριφορά επιχειρήσεων και όχι με τις εθνικές νομοθεσίες. Παρόλα αυτά, τα δύο προαναφερθέντα άρθρα σε συνδυασμό με το άρθρο 5 της συνθήκης στοιχειοθετούν τη βασική άποψη του Δικαστηρίου και της κοινοτικής νομολογίας σύμφωνα με την οποία απαιτείται από τα κράτη-μέλη να μην υιοθετούν ή να διατηρούν μέτρα τα οποία να υποκαθιστούν ως μη αποτελεσματικούς τους κανόνες του ανταγωνισμού που εφαρμόζονται στις επιχειρήσεις. Επιπλέον, θεωρείται ως μη συμβατή με το κοινοτικό δίκαιο κάθε νομοθεσία που υιοθετεί μέτρα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αλλά και κάθε προσπάθεια των κυβερνήσεων να αφαιρέσουν τον επίσημο χαρακτήρα των νομοθεσιών τους με το να εκχωρούν σε ιδιωτικές επιχειρήσεις την αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων οι οποίες δύναται να επηρεάσουν την οικονομική κατάσταση⁴³.

Παρά το γεγονός ότι το Δικαστήριο δεν θεώρησε αποδεκτή την πρακτική που ακολούθησε η Βελγική κυβέρνηση, δηλαδή την θέσπιση ειδικής νομολογίας προκειμένου να εξαναγκάσει τις τράπεζες να σεβαστούν τις υπάρχουσες ενδοτραπεζικές συμφωνίες, έκρινε ότι είναι αποδεκτό και νόμιμο για τη Βελγική κυβέρνηση να αποφασίσει ανεξάρτητα μέσω

⁴¹ C Case 172/80 (1981) ECR 2021 σελ. 2034

⁴² Case 267/86 (1988) ECR 4769

⁴³ Case 267/86 (1988) ECR 4791

εθνικής της νομοθεσίας το maximum επιτόκιο που πρέπει να υπάρχει στις τραπεζικές καταθέσεις προκειμένου να υπάρχει κάποιο όφελος από τις φορολογικές απαλλαγές⁴⁴.

Συμπερασματικά, λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι από τη στιγμή που οι κανόνες του ανταγωνισμού εφαρμόζονται στον τραπεζικό τομέα διέπουν και τις διατραπεζικές συμφωνίες καθορισμού των επιτοκίων. Η θέση αυτή μολονότι δεν αρνείται την ελευθερία των κρατών-μελών για τον καθορισμό των μέσων της νομισματικής πολιτικής, δεν δέχεται ότι ο καθορισμός αυτός αρκεί για να εξαιρούνται πάντα οι συμφωνίες αυτές από τους κανόνες ανταγωνισμού.

Παρά το γεγονός ότι σε ορισμένα κράτη-μέλη οι τράπεζες καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το ύψος των επιτοκίων, δανείων ή καταθέσεων και δεν επιβάλλονται περιορισμοί στα επιτόκια, μπορεί να προκύψουν προβλήματα από την έμμεση παρέμβαση των αρχών (rediscunt rates). Σε άλλα κράτη-μέλη, η άμεση παρέμβαση των αρχών στον καθορισμό επιτοκίων δανεισμού και καταθέσεων, πραγματοποιείται στα πλαίσια συγκεκριμένων οικονομικών και νομισματικών στόχων (π.χ. έλεγχος πληθωρισμού).

Η εκτίμηση των κρατικών μέτρων θα πρέπει να εξετάζεται με βάση το πλαίσιο και τις συνέπειες των σχετικών μέτρων. Αναλυτικότερα, αν τα μέτρα καθορισμού των επιτοκίων αποτελούν το αντικείμενο άμεσης και αποκλειστικής απόφασης των δημόσιων αρχών, δεν εφαρμόζονται τα άρθρα 85 και 86 της Συνθ.ΕΟΚ. Αντίθετα, τα μέτρα αυτά θα πρέπει να εφαρμόζονται στις περιπτώσεις στις οποίες τα δημόσια μέτρα δεν καθορίζουν άμεσα τα επιτόκια αλλά ενθαρρύνουν τις τράπεζες να καθορίσουν τα επιτόκια κατά τρόπο που παραβιάζονται οι κανόνες του ανταγωνισμού. Συνεπώς, τα μέτρα τα οποία ενθαρρύνουν, επιβάλλουν ή ευνοούν την ανάπτυξη συμφωνιών, αποφάσεων ή περιοριστικών πρακτικών ή ανέχονται ή ενθαρρύνουν οποιαδήποτε πράξη, η οποία απαγορεύεται από τα άρθρα 85 και 86, θα πρέπει να θεωρούνται ως παραβίαση αυτών των διατάξεων της Συνθ.ΕΟΚ.

Κατά συνέπεια τα δημόσια μέτρα που αποτελούν μια συμφωνία καθορισμού επιτοκίων, επιτρέπονται μόνο εάν η τελική ευθύνη εναπόκειται στις δημόσιες αρχές. Από την άλλη μεριά και σε αντίθεση με τη θέση της Κοινότητας, ορισμένοι τραπεζικοί οργανισμοί υποστηρίζουν ότι ένας βαθμός συνεργασίας στον καθορισμό των επιτοκίων είναι απαραίτητος και νόμιμος αντικειμενικός στόχος της νομισματικής πολιτικής. Επίσης έχει υποστηριχθεί ότι γενικά επικρατεί ένας έντονος ανταγωνισμός στον τραπεζικό τομέα και ως εκ τούτου, περιστασιακές και συμπτωματικές μεταβολές στα επιτόκια από τράπεζες σε διαφορετικά σημεία της Ε.Ε. αποτελούν συνήθως το αποτέλεσμα της πίεσης που ασκείται από τις νομισματικές αρχές και δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως εναρμονισμένες και περιοριστικές πολιτικές⁴⁵.

Γ. Διατραπεζικές Συμφωνίες

Εν συνεχεία θα παραθέσουμε μια σειρά αποφάσεων της Επιτροπής, οι οποίες διευκρινίζουν ακόμη περισσότερο την πολιτική της Κοινότητας σχετικά με το συμβιβασίμο

⁴⁴ Bael, Van Ino & Bellis, Jean –Francois. **Competition Law of the EC.**3rd Edition, 1994 sel.1048

⁴⁵ XXIst Report on Competition Policy for 1991, point 33

ορισμένων αποφάσεων και πρακτικών εθνικών τραπεζικών ενώσεων με τους κοινοτικούς κανόνες του ανταγωνισμού.

ί) Η απόφαση για την Ευρωεπιταγή⁴⁶

Ο οργανισμός για την Ευρωεπιταγή ιδρύθηκε το 1968 προκειμένου να εξυπηρετήσει την αυξανόμενη ανάγκη για ένα σύστημα διεθνών πληρωμών. Έχει ως κύριο σκοπό να παράσχει -μέσω των τραπεζών που είναι μέλη του- στους χρήστες μέσα πληρωμών, όπως είναι η επιταγή και η αντίστοιχη κάρτα, που ισχύουν τόσο στη χώρα καταγωγής του χρήστη όσο και στο εξωτερικό.

Επιπλέον το σύστημα επιτρέπει στους χρήστες να πραγματοποιούν αγορές που καλύπτονται από την εγγυητική κάρτα που συνοδεύει τις επιταγές. Είναι εύλογο ότι η καλή λειτουργία του συστήματος προϋποθέτει μια διεθνή συμφωνία μεταξύ των συνδεδεμένων τραπεζών η οποία καλύπτει τους όρους πληρωμής των επιταγών που πραγματοποιούνται στις τράπεζες καθώς και την αποζημίωση στην τράπεζα, η οποία εισέπραξε την επιταγή (πληρώτρια) από την τράπεζα στην οποία ο πελάτης έχει τον λογαριασμό του (εκδότρια τράπεζα). Η πληρωμή της επιταγής μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε από την τράπεζα σε ρευστά, με την παρουσίαση της ευρωεπιταγής, είτε από τον έμπορο στον οποίο ο χρήστης έδωσε την επιταγή.

Αρχικά, η πληρώτρια τράπεζα συνήθιζε να επιβάλλει μια προμήθεια προκειμένου να καλύψει τα διοικητικά της κόστη. Όμως το 1980 οι τράπεζες έφτασαν σε μια συμφωνία, η οποία προβλέπει, μεταξύ των άλλων, ενιαία προμήθεια ύψους 1,25% επί του ποσού της επιταγής που εφαρμόζεται σε όλες τις ενιαίες ευρωεπιταγές οι οποίες πληρώνονται στο εξωτερικό από την τράπεζα που συμμετέχει στην παραπάνω συμφωνία. Η προμήθεια αυτή δεν θα πρέπει να εκπίπτει από την αξία της επιταγής που πληρώνει η πληρώτρια τράπεζα.

Κατ' αυτόν τον τρόπο αποφεύγονται οι δυσκολίες για τις επιταγές που δίνονται στους εμπόρους. Η προμήθεια χρεώνεται στον λογαριασμό του πελάτη από την εκδότρια τράπεζα η οποία μεταβιβάζει αυτό το ποσόν στην τράπεζα που πλήρωσε την επιταγή μέσω ενός διεθνούς συστήματος συμψηφισμού (clearing center). Οι δαπάνες που καταβάλλονται στο διεθνές συμψηφιστικό σύστημα καλύπτονται από μια προμήθεια που έχει καθοριστεί κατά ομοιόμορφο τρόπο αλλά που για την περίπτωση αυτή καθορίζεται χωριστά από κάθε χώρα και χρεώνεται στο λογαριασμό του πελάτη από την εκδότρια τράπεζα.

Στην απόφαση που εξέδωσε η Επιτροπή, έκρινε ότι αυτή η συμφωνία για το σύστημα των ευρωεπιταγών εμπίπτει στη διάταξη του άρθρου 85 παρ. 1 της Συνθ.ΕΟΚ με την έννοια ότι αυτή η συμφωνία είχε σαν σκοπό τον καθορισμό τιμών για την παροχή μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας. Ο ανταγωνισμός περιοριζόταν τόσο σε σχέση με το ύψος της προμήθειας όσο και σε σχέση με το maximum guaranteed ποσό που μπορούσαν οι τράπεζες να προσφέρουν στους πελάτες τους. Ταυτόχρονα όμως αποφάσισε ότι μπορεί να της χορηγηθεί εξαίρεση βάσει του άρθρου 85 παρ. 3 με την έννοια ότι αυτοί οι περιορισμοί ήταν μια αναγκαία συνέπεια του συντονισμού και της συνεργασίας που απαιτούνταν μεταξύ των τραπεζών προκειμένου σύστημα της ευρωεπιταγής να λειτουργήσει σωστά.

Το σκεπτικό της Επιτροπής ήταν το ακόλουθο: οι τράπεζες στα πλαίσια του προαναφερθέντος συστήματος παρέχουν μια συγκεκριμένη υπηρεσία με το να δέχονται επιταγές που έχουν εκδοθεί αλλού χωρίς να είναι εξισορροπημένη ή να αποζημιώνονται από μια αντίστοιχη υπηρεσία. Συνεπώς είναι αναγκαίο να καθοριστούν από κοινού οι όροι και οι συνθήκες αποδοχής και συμψηφισμού των επιταγών. Η απουσία ενός τέτοιου καθορισμού

⁴⁶ Απόφαση της 10/12/1984 ΕΕ L. 35 της 7/2/1985.

οδηγούσε σε πολυμερείς διαπραγματεύσεις μεταξύ των 15000 τραπεζών η δραστηριοποιούνται στην Ε.Ε. καθιστώντας αδύνατη την ύπαρξη ενός συγκεντρωτικού συστήματος συμψηφισμού ενώ ταυτόχρονα το κόστος για την παροχή μιας τέτοιας υπηρεσίας θα ήταν τεράστιο.

Εν συνεχεία όμως η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η συνολική πληρωμή του ποσού της ευρωεπιταγής επηρεάζεται από τους φόρους που επιβάλλουν τα κράτη και έχει ως συνέπεια τη μείωση της ρευστότητας του ατόμου που γράφει την επιταγή ή του ποσού που πιστώνεται σε έναν λιανοπωλητή που δίνει στην τράπεζα του τις ευρωεπιταγές τις οποίες αποδέχθηκε έναντι πληρωμής. Το γεγονός αυτό οδήγησε την Επιτροπή να μην παρατείνει τη τετράχρονη εξαίρεση που είχε δοθεί, να αρχίσει άμεσα έλεγχο των συστημάτων πληρωμών καθώς και επιβάλλει πρόστιμα στους παραβάτες⁴⁷.

ίι) Η Ιρλανδική Υπόθεση⁴⁸

Η Ιρλανδική Ένωση Τραπεζών είχε συνάψει μια σειρά συμφωνιών που ρυθμίζουν τις κοινές ώρες λειτουργίας των τραπεζών, τους κανόνες συμψηφισμού και το σύστημα της άμεσης χρέωσης. Η Επιτροπή έκρινε ότι οι συμφωνίες αυτές δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό και γι αυτόν το λόγο δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 πα της Συνθ.ΕΟΚ.

ίιι) Η Υπόθεση της Ένωσης Βελγικών Τραπεζών⁴⁹

Η Επιτροπή διεξήγαγε μια σειρά συνομιλιών με την ΕΒΤ, οι οποίες κατέληξαν στην κατάργηση από την Ένωση αυτή μιας σειράς περιοριστικών πρακτικών. Η Ένωση κοινοποίησε στην Επιτροπή ορισμένες συμφωνίες που η Επιτροπή έκρινε ότι, μολονότι εμπίπτουν κατ' αρχήν, στις διατάξεις της Συνθ.ΕΟΚ (άρθρο 85 παρ. 1), μπορούν να τύχουν της σχετικής εξαίρεσης επειδή συμβάλλουν στη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών στην πελατεία και γιατί αφορούν τον καθορισμό μέγιστων επιπέδων προμηθειών που δεν επιβάλλονται κατ' ανάγκη στους πελάτες.

Οι συμφωνίες αυτές αφορούν σχέσεις μεταξύ των τραπεζών (οριζόντιες συμφωνίες) και όχι τις σχέσεις μεταξύ των τραπεζών και των πελατών τους (κάθετες συμφωνίες). Πιο συγκεκριμένα, δύο από αυτές τις συμφωνίες αφορούν τις συναλλαγές σε τίτλους και τις διεθνείς πληρωμές σε ξένο συνάλλαγμα και περιέχουν διατάξεις που ρυθμίζουν το τρέχον ποσοστό των εκπτώσεων και τις προμήθειες που λαμβάνουν οι τράπεζες για το διαμεσολαβητικό τους ρόλο σε αυτές τις συναλλαγές. Η τρίτη συμφωνία αφορά την συλλογή επιταγών και το commercial paper που προέρχεται από το εξωτερικό.

ίιιι) Η Ιταλική Υπόθεση⁵⁰

Αναλυτικότερα, εδώ είχαμε τρεις συμφωνίες που αφορούσαν τη συλλογή και αποδοχή τραπεζικών bills και τη συλλογή επιταγών και συναφών χρεογράφων και μια διατραπεζική

⁴⁷ Eurocheques, 27/7/88 Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Απόφαση της 19/12/88 Ε.Ε L36, 8/2/89, σημ. 16.

⁴⁸ Απόφαση της 10. 12. 1984 ΕΕ L35, 7/2/1985

⁴⁹ J.O. 1987 L. 7/27, σελ.32-33

⁵⁰ Απόφαση της 12. 12. 1986 ΕΕ L. 43, 13/12/1987

συμφωνία για ένα ομοιόμορφο τύπο ταξιδιωτικών επιταγών. Μολονότι η Επιτροπή έκρινε ότι οι συμφωνίες αυτές είναι περιοριστικές διότι περιορίζουν την ελευθερία των μελών της Ένωσης Ιταλικών Τραπεζών να καθορίζουν μεμονωμένα τις τιμές των τραπεζικών υπηρεσιών -και κατά συνέπεια emπίπτουν στο άρθρο 85 παρ. 1- τους χορήγησε εν τούτοις μια δεκαετή εξαίρεση βάσει του άρθρου 85 παρ. 3. Η δικαιολογία της εξαίρεσης αυτής ήταν ότι οι συμφωνίες αυτές πραγματοποιούν τον αναγκαίο καθορισμό προτύπων και συντελούν στην εκλογίκευση των τραπεζικών και πιστωτικών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα αυτές να παρέχονται σε λογικό κόστος. Ο καθορισμός ενός ομοιόμορφου ύψους υπηρεσιών κρίθηκε αναγκαίος για τη συνεργασία μεταξύ των τραπεζών και κεντρικών συμψηφιστικών συστημάτων.

ν) Η Υπόθεση της Ένωσης Ολλανδικών Τραπεζών⁵¹

Η συγκεκριμένη απόφαση της Επιτροπής είναι από τις πιο σημαντικές στον τραπεζικό τομέα διότι για πρώτη φορά η Επιτροπή διατύπωσε την άποψη της για τις μεροληπτικές τραπεζικές παραχωρήσεις. Οι εξεταζόμενες συμφωνίες, οι οποίες είχαν δεόντως κοινοποιηθεί, αφορούσαν τράπεζες των οποίων ο επιχειρηματικός κύκλος αντιστοιχούσε σε κάτι περισσότερο από 90% των συνολικών τους καταθέσεων και περιουσιακών τους στοιχείων.

Οι συμφωνίες αυτές αφορούσαν πολλές πλευρές των τραπεζικών υπηρεσιών. Πρόβλεπαν την υιοθέτηση ομοιόμορφων ελάχιστων προμηθειών για διάφορες τραπεζικές υπηρεσίες, ομοιόμορφα value rates για δραστηριότητες χρέωσης και πίστωσης, ομοιόμορφες συναλλαγματικές ισοτιμίες και περιθώρια για πράξεις σε ξένο συνάλλαγμα, Καθώς και ομοιόμορφες προμήθειες και αποκλειστικές ρυθμίσεις για χρηματιστές που συναλλάσσονταν σε ξένο συνάλλαγμα σε σχέση με συγκεκριμένες χρηματιστηριακές υπηρεσίες.

Η Επιτροπή έκρινε ότι ορισμένες από αυτές τις συμφωνίες δεν επηρεάζουν τον ανταγωνισμό (π.χ. προαιρετικά middle rates για συναλλαγές σε ξένο συνάλλαγμα), δίνοντας αρνητική πιστοποίηση. Επίσης έκρινε ότι ορισμένες από αυτές τις συμφωνίες περιορίζουν σημαντικά τον ανταγωνισμό, αλλά δεν επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών-μελών. Τέλος, η Επιτροπή αρνήθηκε να δώσει εξαίρεση στη συμφωνία για τις ομοιόμορφες ελάχιστες τραπεζικές προμήθειες θεωρώντας την ασύμβατη με το κοινοτικό δίκαιο. Το επιχείρημα ότι μια σειρά από συμφωνηθέντα “ελάχιστα” θα εξαιρούνταν με βάση το άρθρο 85 παρ. 3 δεν έγινε αποδεκτό από την Επιτροπή. Επίσης αρνήθηκε να εγκρίνει τις διαφορετικές τραπεζικές προμήθειες, οι οποίες και έκαναν διακρίσεις εις βάρος τραπεζών οι οποίες δεν ήταν μέλη της EOT.

Με βάση την απόφαση της Επιτροπής, πολλές από τις συμφωνίες της EOT τροποποιήθηκαν ή αποσύρθηκαν. Πάντως η Επιτροπή δεν έχει ξεκαθαρίσει ακόμη τη θέση της σε σχέση με συγκεκριμένα ζητήματα της EOT όπως για τις συμφωνίες για τα επιτόκια, τις ηλεκτρονικές συναλλαγές ή και τις τραπεζικές κάρτες.

νί) Υπόθεση της συνεργασίας μεταξύ Banque Nationale de Paris–Dresdner Bank⁵²

⁵¹ Απόφαση Ο J . 1989 L 253/1.

⁵² Απόφαση της 24/6/1996 ΕΕ L 188/37

Η συμφωνία συνεργασίας κοινοποιήθηκε επίσημα στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις 27/1/1993 και προέβλεπε μια σφαιρική και κατ' αρχήν αποκλειστική συνεργασία σε παγκόσμιο επίπεδο μεταξύ της BNP και της DB στον τραπεζικό τομέα.

Οι δύο τράπεζες επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν τον αυξανόμενο ανταγωνισμό στον τραπεζικό τομέα λόγω της ύπαρξης νέων ανταγωνιστών, όπως οι ξένες τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρείες κ.α. οι οποίες προσφέρουν ένα διαρκώς διευρυμένο φάσμα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, οι δύο τράπεζες θέλουν να υλοποιήσουν από κοινού σχέσεις συνεργασίας για να μειώσουν το κόστος ιδιαίτερα μέσω της έντονης συνεργασίας σε επίπεδο τεχνικοοικονομικής στήριξης και σε ορισμένους συγκεκριμένους τομείς της διεθνούς τους δραστηριότητας.

Επίσης οι δύο τράπεζες θέλουν να ανταποκριθούν στην πρόκληση της Ενιαίας Αγοράς και της διεθνοποίησης των αγορών, που απαιτεί ολοένα και περισσότερο την παροχή διεθνών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών στους πελάτες. Για το σκοπό αυτό θέλουν να ενισχύσουν την Παρουσία τους σε χώρες εκτός της Γερμανίας και της Γαλλίας («τρίτες χώρες») για να μπορούν να ανταγωνίζονται καλύτερα τις ξένες τράπεζες, αλλά και για να μπορούν να προσφέρουν στους πελάτες τους στις μητρικές χώρες ένα διαρκώς διευρυμένο φάσμα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών.

Η συνεργασία τους βασίζεται σε τέσσερα σκέλη τα οποία δεν θα αναλύσουμε, αλλά θα αναφερθούμε επιγραμματικά. Οι δύο τράπεζες συνεργάζονται στον τομέα της οργάνωσης και μέσω ανταλλαγής υπηρεσιών, συνεργάζονται σε τρίτες χώρες αλλά και στις δύο μητρικές αγορές καθώς και σε ορισμένους ειδικούς τομείς (τομέας διεθνών χρηματοδοτήσεων, τομέας των εμπορικών τραπεζών, τομέας των τίτλων και της διάθεσης τους, των παράγωγων προϊόντων, της διαχείρισης στοιχείων του ενεργητικού και της επενδυτικής τραπεζικής).

Η παραπάνω συνεργασία εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 παρ. 1 με την έννοια ότι έχουμε συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων καθώς και δυνητικά περιορισμό του ανταγωνισμού κυρίως μεταξύ των δυο τραπεζών. Η Επιτροπή όμως έκρινε ότι η προαναφερθείσα συμφωνία ικανοποιεί τα κριτήρια εξαίρεσης του άρθρου 85 παρ 3 για τους παρακάτω λόγους:

1. Βελτίωση του προϊόντος και της διανομής

Η βελτίωση της παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών προς τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις προκύπτει από το γεγονός ότι οι δύο τράπεζες πρόκειται, στο πλαίσιο της συνεργασίας, να βελτιώσουν την οργάνωση τους, κυρίως με την εισαγωγή νέων εργαλείων πληροφορικής και με τη διεύρυνση των πηγών λήψης οικονομικών δεδομένων. Με τη μεταφορά της τεχνογνωσίας η οποία σύμφωνα με έκθεση που υποβλήθηκε στην Επιτροπή, θα περιλαμβάνει τουλάχιστον το ήμισυ των δραστηριοτήτων τους, οι δύο τράπεζες θα είναι σε θέση να παρέχουν βελτιωμένες ή νέες υπηρεσίες στους πελάτες τους.

Επίσης με τη συνεργασία θα βελτιωθεί η διανομή των προϊόντων που θα παράσχει ο άλλος εταίρος. Σχεδόν για το ήμισυ των υπηρεσιών που εξετάστηκαν θα υπάρξει τέτοιου είδους βελτίωση μετά τη δέσμευση καθεμιάς από τις δύο τράπεζες να θέτει στη διάθεση του εταίρου της τα δικά της προϊόντα με σκοπό τη διανομή τους μέσω των καταστημάτων του στην εγχώρια αγορά. Τέλος η διασύνδεση των συστημάτων πληροφορικής θα επιτρέψει τη βελτίωση των διασυνοριακών τραπεζικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων και των διασυνοριακών πληρωμών.

2. Όφελος για τους χρήστες

Οι χρήστες, κυρίως οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις στη Γερμανία και τη Γαλλία θα επωφεληθούν από τις ποιοτικές και ποσοτικές βελτιώσεις των τραπεζικών υπηρεσιών και από την αμοιβαία διανομή τους μέσω υποκαταστημάτων των δύο τραπεζών και με την καθιέρωση και λειτουργία νέων μορφών και μέσων ηλεκτρονικής τράπεζας.

3. Αναγκαιότητα των περιορισμών για την επίτευξη των στόχων αυτών

Οι ρήτρες σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ των δύο τραπεζών, κυρίως αυτές που αφορούν τη μεταξύ τους ανταλλαγή τεχνογνωσίας, αλλά επίσης και η διάθεση των προϊόντων στον εταίρο με σκοπό τη διανομή στην εγχώρια αγορά του, είναι απαραίτητες για την επίτευξη των ανωτέρω αναφερθέντων στόχων.

Το γεγονός ότι καθεμία από τις τράπεζες έχει δικαίωμα άρνησης εάν ο άλλος εταίρος επιθυμεί να συνεργαστεί με ανταγωνιστή της πρώτης τράπεζας στην εγχώρια αγορά της, στη περίπτωση στην οποία η συνεργασία αυτή περιλαμβάνει κοινή τεχνογνωσία ή τεχνογνωσία και επαγγελματικά απόρρητα της πρώτης τράπεζας, αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για τη επίτευξη των βελτιώσεων αυτών. Χωρίς το δικαίωμα άρνησης, καμία από τις δύο τράπεζες δεν θα είναι διατεθειμένη να διαθέσει στην άλλη την αναγκαία τεχνογνωσία για τη βελτίωση των υπηρεσιών. Πρέπει επίσης να δοθεί στις δύο τράπεζες η δυνατότητα προστασίας των επαγγελματικών τους απορρητών, εφόσον η διασύνδεση των συστημάτων πληροφορικής θα παράσχει αναπόφευκτα πρόσβαση και σε περιορισμένες πληροφορίες του εταίρου που αποτελούν επαγγελματικά απόρρητα.

4. Εξάλειψη του ανταγωνισμού

Όσον αφορά τη γαλλική και τη γερμανική αγορά, αποκλείεται η περίπτωση εξάλειψης του ανταγωνισμού. Δεδομένης της σχετικής θέσης των δύο τραπεζών έναντι των άλλων ανταγωνιστών τους που λειτουργούν στις δύο αυτές χώρες και τις θέσεις τους στους διάφορους τομείς των τραπεζικών δραστηριοτήτων, δεν προβλέπεται ότι η συνεργασία στο επίπεδο της διανομής και της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών και προϊόντων θα επιτρέψει τη εξάλειψη του ανταγωνισμού στους διάφορους κλάδους τραπεζικής δραστηριότητας.

Επιπλέον, τα νέα τραπεζικά προϊόντα που πρόκειται να προτείνουν μελλοντικά οι δύο τράπεζες δεν προστατεύονται με δικαίωμα διανοητικής ιδιοκτησίας. Είναι άρα ιδιαίτερα πιθανό ότι και άλλα πιστωτικά ιδρύματα, κυρίως οι μεγάλες τράπεζες με πλήρες φάσμα δραστηριοτήτων που λειτουργούν στις αγορές αυτές και ορισμένες από τις οποίες ασκούν σημαντικές δραστηριότητες με αλλοδαπά πιστωτικά ιδρύματα, θα είναι επίσης σε θέση να προτείνουν νέα προϊόντα.

III. ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται παγκοσμίως το φαινόμενο των μαζικών συγχωνεύσεων, το οποίο και έχει επηρεάσει και τον ευρωπαϊκό χώρο. Οι συγχωνεύσεις αυτές παρατηρήθηκαν και στον τραπεζικό τομέα. Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο έλεγχος των συγχωνεύσεων γίνεται με βάση τον Κανονισμό 4064/89, τον οποίο και θα εξετάσουμε παρακάτω όσο πιο συνοπτικά γίνεται.

Κανονισμός 4064/89

Σύμφωνα με τον προαναφερθέντα κανονισμό, προκειμένου μια συγχώνευση/συγκέντρωση να έχει κοινοτική διάσταση θα πρέπει να ικανοποιούνται τρεις

συνθήκες: πρώτον, ο συνδυαζόμενος συνολικός παγκόσμιος κύκλος εργασιών όλων των επιχειρήσεων πρέπει να υπερβαίνει τα 5 δις EURO. Δεύτερον, δύο τουλάχιστον από τις σχετικές επιχειρήσεις θα πρέπει να έχουν κοινοτικό κύκλο εργασιών που να υπερβαίνει τα 250 εκατ. EURO και τρίτον, κάθε επιχείρηση δεν έχει περισσότερο από τα 2/3 του συνολικού κοινοτικού κύκλου εργασιών σε και το αυτό κράτος-μέλος. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να εξετάσουμε και την αλληλεπίδραση και τη σχέση μεταξύ του κοινοτικού και του εθνικού δικαίου. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι ότι από τη στιγμή που υπάρχει ο κανονισμός 4064/89, κανένα κράτος-μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί την εθνική του νομοθεσία, ενώ αποκλειστική αρμοδιότητα για την εφαρμογή του κανονισμού έχει η Επιτροπή, σε αντίθεση με τα άρθρα 85 και 86 που έχουν άμεση ισχύ και είναι επικαλέσιμα στα εθνικά δικαστήρια.

Επίσης, με βάση τον κανονισμό θεωρείται ότι υπάρχει συγκέντρωση όταν: α) δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις που μέχρι να λάβει χώρα η συγκέντρωση δραστηριοποιούνταν ανεξάρτητα συγχωνεύονται ή β) όταν μία ή περισσότερες επιχειρήσεις αποκτούν με την αγορά τίτλων ή ενεργητικών στοιχείων μέσω συμβολαίου ή άλλου τρόπου άμεσο ή έμμεσα έλεγχο του συνόλου ή τμήματος μίας ή περισσότερων επιχειρήσεων.

Ορίζεται από τον κανονισμό ότι δεν αποτελεί συγκέντρωση, η επιχειρηματική λειτουργία συμπεριλαμβανομένης και της μικτής επιχείρησης, η οποία επιθυμεί τον συντονισμό της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων που εξακολουθούν να παραμένουν ανεξάρτητες. Λέγοντας μεικτή επιχείρηση εννοούμε τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης από δύο άλλες ανεξάρτητες οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται ως νομικά πρόσωπα. Αν οι δύο μητρικές επιχειρήσεις εξακολουθούν να δραστηριοποιούνται στην αγορά, τότε έχουμε ουσιαστικά περιορισμό δυναμικού ανταγωνισμού μεταξύ τους. Σε αυτήν την περίπτωση δεν έχουμε συγκέντρωση και εφαρμόζεται το άρθρο 85 ενώ δεν είναι υποχρεωτικά και η κοινοποίηση με εξαίρεση την περίπτωση που πρέπει να επιτευχθεί εξαίρεση βάσει του άρ. 85 παρ. 3. Αν όμως οι δύο μητρικές επιχειρήσεις φύγουν από την αγορά τότε έχουμε συγκέντρωση, οπότε και εφαρμόζεται ο κανονισμός 4064/89 με υποχρέωση κοινοποίησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του κανονισμού, μια συγκέντρωση κρίνεται συμβιβάσιμη με την κοινή αγορά εφ' όσον δεν δημιουργεί ή ισχυροποιεί τη δεσπόζουσα θέση της. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι ενώ στο άρθρο 86 το πρόβλημα δεν βρίσκεται στη δεσπόζουσα θέση, αλλά στην κατάχρησή της, στον κανονισμό η δημιουργία ή ισχυροποίηση της δεσπόζουσας θέσης αρκεί ως αποδεικτικό στοιχείο μη νομιμότητας. Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθούν και κάποια άλλα κριτήρια προκειμένου να υπάρχει μια ολοκληρωμένη εκτίμηση των συγκεντρώσεων, όπως η θέση της συγκέντρωσης στην αγορά, οι εναλλακτικές λύσεις για τους προμηθευτές και τα υποκατάστατα αγαθά για τους καταναλωτές κ.α.

Ειδικότερα και όσον αφορά στον τραπεζικό τομέα, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 οι συγχωνεύσεις/συγκεντρώσεις Ευρωπαϊκών τραπεζών αποτελούν πλέον συχνό φαινόμενο. Η συντριπτική πλειοψηφία των συγχωνεύσεων που κοινοποιούνται, έχει κριθεί ως νόμιμη και συμβατή με την κοινή αγορά. Πιο συγκεκριμένα η Επιτροπή στις περισσότερες αποφάσεις της σχετικά με τις συγχωνεύσεις τραπεζών έχει αποφανθεί ότι οι εξεταζόμενες περιπτώσεις εντάσσονται στα πλαίσια εφαρμογής του κανονισμού και πιο συγκεκριμένα του άρθρου 6(β) σύμφωνα με το οποίο κρίνεται ότι οι επικείμενες συγχωνεύσεις έχουν κοινοτική διάσταση (ο κύκλος εργασιών των τραπεζών υπερβαίνει τα 5 δις EURO), αλλά, ταυτόχρονα η πραγματοποίηση αυτών των συγχωνεύσεων είναι συμβατή με την κοινή αγορά διότι δεν θα περιορίζει το ενδοκοινοτικό εμπόριο στις τραπεζικές υπηρεσίες. Όμως η πλειοψηφία των παραπάνω αποφάσεων αφορούσε κυρίως τράπεζες μεσαίου μεγέθους.

Αναφέρουμε ενδεικτικά κάποιες από τις σημαντικότερες συγκεντρώσεις συγχωνεύσεις στον ευρωπαϊκό και στον ελληνικό χώρο. Έτσι στη Γερμανία είχαμε συγχώνευση της Bayerische Vereinsbank με τη Hypo-Bank ενώ σημαντική είναι και η συμμαχία της Dresdner Bank με την Allianz. Η Ιταλία οδηγήθηκε στη δημιουργία μεγαλύτερης τράπεζας της με τη συγχώνευση της IMI και του Istituto Bancario Sao Paolo di Torino ενώ με την πρόσφατη ανακοίνωση της συγχώνευσης της Credito Italiano με την Unicredito δημιουργείται η δεύτερη σε μέγεθος και πρώτη σε κερδοφορία τράπεζα της χώρας. Στα πλαίσια των προσπαθειών σημειώνονται και διασυννοριακές συνεργασίες όπως η εξαγορά από τον ολλανδικό όμιλο ING μεγάλου πακέτου μετοχών της γερμανικής Allgemeine Deutsche Direktbank, η συνεργασία μεταξύ Banque Nationale de Paris Dresdner Bank καθώς και η εξαγορά της γαλλικής AGF από τη γερμανική Allianz.

Ειδικότερα, στην Ελλάδα οι εξελίξεις υπήρξαν εντυπωσιακές, αν και η πολιτική των συγχωνεύσεων εγκαινιάστηκε μόλις τον Απρίλιο του 1998 με την επίσημη ανακοίνωση δημιουργίας ενός τραπεζικού κολοσσού για τα ελληνικά δεδομένα από τη συνένωση Εθνικής Τράπεζας με τη θυγατρική της Κτηματική. Προηγήθηκαν η απορρόφηση της Εθνικής Στεγαστικής από την Κτηματική στην αρχή του χρόνου, η εξαγορά της Interbank και της Τράπεζας Αττικής από την Eurobank, η εξαγορά της Τράπεζας Μακεδονίας-Θράκης από την Τράπεζα Πειραιώς.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι φανερό ότι ο αυξανόμενος βαθμός της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και το άνοιγμα της τραπεζικής αγοράς της Κοινότητας, που θα προέκυψε από το διεθνή ανταγωνισμό και την εφαρμογή της δεύτερης τραπεζικής οδηγίας, επιτάσσει την άμεση εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού στον τραπεζικό τομέα.

Η υπόθεση Zuchner επισημοποίησε το προαναφερθέν γεγονός, με την έννοια ότι δέχτηκε τον χαρακτηρισμό των τραπεζών ως επιχειρήσεις επιφορτισμένες με την παροχή υπηρεσιών γενικού συμφέροντος. Αντίθετα τις θεωρεί ως επιχειρήσεις, οπότε όποια πράξη των τραπεζών που συνιστά εναρμονισμένη πρακτική απαγορεύεται ρητά από το άρθρο 85 παρ.1.

Η Επιτροπή μέσα από τις αποφάσεις έχει διαμορφώσει ένα σχεδόν πλήρες πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών, με τη μεγαλύτερη έμφαση να δίνεται στο τομέα της συνεργασίας ή και συγχώνευσης μεταξύ των τραπεζών. Η Επιτροπή έχει βεβαιώσει ότι δεν αντιτίθεται στις διατραπεζικές συμφωνίες, οι οποίες θα προωθούν την αποτελεσματικότητα και θα διευκολύνουν τις κινήσεις κεφαλαίων των Ευρωπαίων πολιτών.

Όμως, η Επιτροπή έχει ξεκαθαρίσει τις θέσεις της και αντιτίθεται αυστηρά και κατηγορηματικά σε οποιαδήποτε συμφωνία ή συνεργασία, οι οποίες θα περιλαμβάνουν όρους όπως: δεσμεύσεις να μην εισχωρεί η μία τράπεζα στην εδαφική περιοχή της άλλης, δεσμεύσεις να μην πραγματοποιούνται παρόμοιες συμφωνίες με άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην ίδια περιοχή, όρους αποκλειστικότητας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών για διανομή των προϊόντων στη δική τους περιοχή⁵³.

Συμπερασματικά, λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι στα πλαίσια της ολοκλήρωσης που επιχειρείται και στον τραπεζικό τομέα, και ιδίως μετά την πλήρη απελευθέρωση της

---

⁵³ XXIst Report on Competition Policy for 1991, point 34

κίνησης των κεφαλαίων από τον Ιανουάριο του 2001, ο ανταγωνισμός μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων έχει ενισχυθεί και έχουν δημιουργηθεί νέες συνθήκες. Το νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον αφορά το σύνολο των τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών, παραδοσιακών και νέων. Ο εντεινόμενος αυτός ανταγωνισμός είναι υγιής εφ' όσον είναι σε θέση να συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων, στην παροχή πιο βελτιωμένων συνθηκών καθώς και στην καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών. Βέβαια, θα πρέπει να υπάρχει πάντα από κοντά η εποπτεία των κοινοτικών οργάνων, έτσι ώστε ο ανταγωνισμός μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων να γίνεται επί ίσοις όροις. Κανείς δεν μπορεί να προβλέψει ποιες θα είναι οι εξελίξεις στον ευρωπαϊκό τραπεζικό χώρο κάτω από τις νέες ανταγωνιστικές συνθήκες που ουσιαστικά καθιέρωσε η Δεύτερη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία. Αυτό, πάντως, που μπορεί να πούμε με σιγουριά είναι ότι τα πιστωτικά ιδρύματα που θα αντιληφθούν, αλλά, και αντιλαμβάνονται γρηγορότερα αυτές τις νέες συνθήκες και προχωράνε στην αφομοίωσή τους, θα βρεθούν στη θέση να αποτελέσουν τις τράπεζες-ηγέτες στον ευρωπαϊκό τραπεζικό χώρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ & ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα πλαίσια της πορείας προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, σημαντικό στοιχείο και ταυτόχρονα απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του εγχειρήματος αποτέλεσε η συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Το ΕΣΚΤ αποτελείται από την ΕΚΤ και τις κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών (άρθρο 1 του Πρωτοκ. Συνθ. ΕΕ). Σύμφωνα με την συνθήκη της ΕΚ πρωταρχικός στόχος του ΕΣΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Με επιφύλαξη του στόχου της σταθερότητας των τιμών, το ΕΣΚΤ στηρίζει τις γενικές οικονομικές πολιτικές της Κοινότητας προκειμένου να συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων της Κοινότητας ενώ το όλο σύστημα ενεργεί σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό που ευνοεί την αποτελεσματική κατανομή των πόρων (άρθρο 2 του Πρωτοκ. Συνθ. ΕΕ).

Αναφορικά με την ΕΚΤ, στόχος της υπήρξε η νομισματική και τραπεζική ολοκλήρωση και κατ' επέκταση η διαμόρφωση ενός ενοποιημένου νομισματικού περιβάλλοντος καθώς και μιας κοινής τραπεζικής αγοράς. Η επίτευξη αυτής της λειτουργίας προϋπέθετε την παραχώρηση από τα κράτη-μέλη του δικαιώματος να λειτουργεί ως ανώτατη αρχή των αρχών για την εθνική νομισματική πολιτική και για την τραπεζική εποπτεία. Συστατικά στοιχεία του ενιαίου νομισματικού περιβάλλοντος και της κοινής τραπεζικής αγοράς είναι η διαμόρφωση ενιαίων συνθηκών για τη χρήση χρήματος που ισχύουν στο εσωτερικό μιας ενιαίας αγοράς, μέσω σχηματοποίησης της κοινοτικής νομισματικής πολιτικής και της σύγκλισης των οικονομικών πολιτικών αλλά και των οικονομιών. Επίσης, είναι η εξασφάλιση χαμηλού πληθωρισμού και η υψηλή οικονομική ανάπτυξη σε κοινοτικό επίπεδο, οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα επιτόκια, η αποφυγή κερδοσκοπικών κινήσεων κεφαλαίων, καθώς και η προαγωγή συνθηκών ανταγωνισμού και βελτίωσης της κατανομής των χρηματοοικονομικών πόρων.

Παρακάτω θα αναλύσουμε τις διατάξεις της Συνθήκης της ΕΚ και του Πρωτοκόλλου για το καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ, συγκεντρώνοντας την προσοχή μας κυρίως στις διατάξεις που αφορούν την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καθώς και σε θέματα όπως το δημοκρατικό έλλειμμα που τη χαρακτηρίζει. Επιπροσθέτως θα αναφερθούμε εκτενέστερα θέμα της ανεξαρτησίας της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, ένα θέμα που έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό την ακαδημαϊκή κοινότητα. Τέλος το κεφάλαιο αυτό θα κλείσει με αναφορά μας σε ένα κάπως ξεχωριστό θέμα, ήτοι το κόστος υιοθέτησης του ΕΥΡΩ για τις τράπεζες, η εισαγωγή του οποίου συνδέθηκε αναπόφευκτα με την έναρξη των επίσημων λειτουργιών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

II. Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΚ & ΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΤ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΣΚΤ

Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών

Τα άρθρα 1 και 2 αναφέρονται στη διάρθρωση και τους στόχους του ΕΣΚΤ, τα οποία έχουν ήδη αναφερθεί στο εισαγωγικό μας σημείωμα. Σύμφωνα με το άρθρο 105 παράγραφος 2 της Συνθήκης της ΕΚ τα βασικά καθήκοντα του ΕΣΚΤ είναι:

- να χαράζει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της Κοινότητας,
- να διενεργεί πράξεις συναλλάγματος σύμφωνα με το άρθρο 109 της Κοινότητας,
- να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών-μελών, χωρίς να θίγει την εκ μέρους των κυβερνήσεων των κρατών-μελών κατοχή και διαχείριση των τρεχόντων ταμειακών υπολοίπων σε συνάλλαγμα (άρθρο 3.2 Πρωτ. Συνθ. ΕΕ),
- να προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών καθώς και να συμβάλλει στην εκ μέρους των αρμόδιων αρχών ομαλή άσκηση πολιτικών που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Οι συμβουλευτικές λειτουργίες του ΕΚΣΤ αναφέρονται στο άρθρο 105 παρ. 4 της Συνθήκης του Μάαστριχτ, σύμφωνα με το οποίο:

α) η γνώμη της ΕΚΤ ζητείται για κάθε προτεινόμενη κοινοτική πράξη που εμπίπτει στο πεδίο των αρμοδιοτήτων της και από τις εθνικές αρχές για κάθε σχέδιο νομοθετικής διάταξης που εμπίπτει στο πεδίο των αρμοδιοτήτων της, εντός των ορίων και υπό τις προϋποθέσεις που ορίζει το Συμβούλιο με το άρθρο 42,

β) η ΕΚΤ μπορεί να διατυπώνει γνώμες προς τα κατάλληλα κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς ή τις εθνικές αρχές για θέματα του πεδίου των αρμοδιοτήτων της.

Οργάνωση του ΕΣΚΤ

Σύμφωνα, με το άρθρο 107 της Συνθήκης του Μάαστριχτ, κατά την άσκηση των εξουσιών και την εκτέλεση των καθηκόντων και υποχρεώσεων που απορρέουν από την παρούσα συνθήκη και το καταστατικό, ούτε η ΕΚΤ ούτε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες ούτε κανένα μέλος των οργάνων λήψεως αποφάσεων των εν λόγω οργανισμών ζητά ή δέχεται υποδείξεις από κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς, από οποιαδήποτε κυβέρνηση κράτους-μέλους ή από οποιονδήποτε άλλο οργανισμό. Εναπόκειται στα κοινοτικά όργανα ή τους οργανισμούς η υποχρέωση τήρησης αυτής της αρχής καθώς και η αντίστοιχη υποχρέωση να μην προσπαθούν να επηρεάζουν τα μέλη των οργάνων λήψεως αποφάσεων της ΕΚΤ και των εθνικών κεντρικών τραπεζών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Το άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου για το καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ προβλέπει ότι το ΕΣΚΤ θα διοικείται από τα όργανα λήψεως αποφάσεων της ΕΚΤ, τα οποία και είναι το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή. Το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου προβλέπει ότι η ΕΚΤ έχει νομική προσωπικότητα καθώς και την ευρύτερη νομική ικανότητα που αναγνωρίζεται σε νομικά πρόσωπα από το δίκαιο του κράτους-μέλους.

Επίσης, η ΕΚΤ διασφαλίζει ότι η αποστολή που έχει ανατεθεί στο ΕΣΚΤ εκτελείται είτε με δικές της ενέργειες είτε μέσω των εθνικών κεντρικών τραπεζών (άρθρο 9.2 του Πρωτοκόλλου).

Όπως αναφέραμε ήδη τα όργανα λήψεως αποφάσεων είναι το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή. Αναλυτικότερα, το Διοικητικό Συμβούλιο απαρτίζεται από τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής και τους Διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών. Δικαίωμα ψήφου έχουν μόνο τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου που παρίστανται αυτοπροσώπως ενώ κάθε μέλος σε περίπτωση μακροχρόνιας απουσίας έχει το δικαίωμα να ορίσει αναπληρωτή. Κάθε μέλος έχει μία ψήφο και οι αποφάσεις λαμβάνονται με απλή πλειοψηφία εκτός από ορισμένες περιπτώσεις όπου χρειάζεται ενισχυμένη πλειοψηφία (άρθρο 109 Α παρ. 1 της Συνθ. Μάαστριχτ). Το Διοικητικό Συμβούλιο καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές και λαμβάνει τις αναγκαίες αποφάσεις για την εκπλήρωση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στο ΕΣΚΤ. Το Διοικητικό Συμβούλιο διαμορφώνει τη νομισματική πολιτική της Κοινότητας συμπεριλαμβανομένων όπου χρειάζεται, αποφάσεων σχετικών με ενδιάμεσους νομισματικούς στόχους, βασικά επιτόκια και προσφορά διαθεσίμων στο ΕΣΚΤ και χαράζει τις απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές για την εκτέλεσή τους (άρθρο 12.1 του Πρωτοκόλλου).

Η Εκτελεστική Επιτροπή, σύμφωνα με το άρθρο 109 Α παρ. 2 της Συνθήκης (σημείο Α) απαρτίζεται από τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο και τέσσερα άλλα μέλη, τα οποία ασκούν τα καθήκοντά τους σε βάση πλήρους απασχόλησης. Κανένα μέλος δεν επιτρέπεται να δουλεύει παράλληλα εκτός αν εξαιρεθεί με άδεια από το Διοικητικό Συμβούλιο. Το σημείο Β του ίδιου άρθρου προβλέπει ότι όλα τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής διορίζονται με κοινή συμφωνία των κυβερνήσεων των κρατών-μελών σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, κατά σύσταση του Συμβουλίου και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Διοικητικό Συμβούλιο. Το Δικαστήριο μπορεί, κατόπιν αιτήσεως του Διοικητικού Συμβουλίου ή της Εκτελεστικής Επιτροπής, να απαλλάξει ένα μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής αν δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις ή έχει διαπράξει βαρύ παράπτωμα.

Κάθε μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής έχει δικαίωμα μίας ψήφου, αν παραβρίσκεται αυτοπροσώπως στις συνεδριάσεις της Επιτροπής όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται με σύστημα της απλής πλειοψηφίας, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά. Η Εκτελεστική Επιτροπή θέτει σε εφαρμογή τη νομισματική πολιτική σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και τις αποφάσεις που θεσπίζονται από το Διοικητικό Συμβούλιο. Επίσης, δίνει τις απαραίτητες οδηγίες στις εθνικές κεντρικές τράπεζες και εφ' όσον αυτό κρίνεται δυνατό και εύλογο, η ΕΚΤ προσφεύγει στις εθνικές κεντρικές τράπεζες για την εκτέλεση των πράξεων που υπάγονται στα καθήκοντα του ΕΣΚΤ (άρθρο 12.1 του Πρωτοκόλλου).

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 108 της Συνθήκης περί των εθνικών κεντρικών τραπεζών, κάθε κράτος-μέλος διασφαλίζει το αργότερο μέχρι την ημερομηνία σύστασης ΕΣΚΤ ότι η εθνική νομοθεσία, συμπεριλαμβανομένου του καταστατικού της κεντρικής του

τράπεζας, συμβιβάζεται με τη συνθήκη της ΕΚ και το πρωτόκολλο για το καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ. Ειδικότερα η θητεία του Διοικητή της κεντρικής τράπεζας δεν πρέπει να

είναι μικρότερη των πέντε ετών, ενώ ο Διοικητής απαλλάσσεται των καθηκόντων του μόνο αν δεν τηρεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις ή έχει διαπράξει βαρύ παράπτωμα. Επίσης προβλέπεται ότι οι εθνικές κεντρικές τράπεζες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του ΕΣΚΤ και ενεργούν σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και οδηγίες της ΕΚΤ. Το Διοικητικό Συμβούλιο λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για να διασφαλίσει τη συμμόρφωση προς τις κατευθυντήριες γραμμές και οδηγίες της ΕΚΤ και απαιτεί να της παρέχεται κάθε πληροφορία (άρθρο 14 του Πρωτοκόλλου).

Νομισματικές λειτουργίες και εργασίες του ΕΣΚΤ

Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μπορούν να ανοίγουν λογαριασμούς υπέρ πιστωτικών ιδρυμάτων, δημόσιων οργανισμών άλλων φορέων της αγοράς και να δέχονται περιουσιακά στοιχεία (άρθρο 17 του Πρωτ.). Επίσης δύνανται είτε να συναλλάσσονται στις χρηματαγορές αγοράζοντας και πουλώντας είτε με οριστικές πράξεις είτε με συμφωνία επαναγοράς, είτε δανείζοντας και δανειζόμενες απαιτήσεις και διαπραγματεύσιμους τίτλους εκφρασμένους σε κοινοτικά ή μη νομίσματα (άρθρο 18 του Πρωτ.) είτε να διενεργούν πιστοδοτικές και πιστοληπτικές πράξεις με πιστωτικά ιδρύματα και άλλους φορείς της αγοράς με σκοπό πάντα την επίτευξη των στόχων του ΕΣΚΤ και την εκτέλεση των καθηκόντων του.

Σύμφωνα με το άρθρο 19 του Πρωτοκόλλου περί υποχρεωτικών ελάχιστων αποθεματικών, η ΕΚΤ μπορεί να απαιτεί από τα πιστωτικά ιδρύματα που είναι εγκατεστημένα στα κράτη-μέλη την υποχρέωση διατήρησης ελάχιστων αποθεματικών σε λογαριασμούς τους στην ΕΚΤ και στις εθνικές κεντρικές τράπεζες στα πλαίσια των στόχων της νομισματικής πολιτικής. Το Διοικητικό Συμβούλιο ορίζει τους αρμόδιους κανόνες υπολογισμού και προσδιορισμού των ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών ενώ σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των πιστωτικών ιδρυμάτων, η ΕΚΤ έχει το δικαίωμα να επιβάλλει επιτόκια ποινής και άλλες ανάλογες κυρώσεις.

Το άρθρο 104 της Συνθήκης της ΕΚ προβλέπει ότι απαγορεύονται η πραγματοποίηση οποιασδήποτε φύσης πιστωτικής διευκόλυνσης εκ μέρους της ΕΚΤ ή των εθνικών κεντρικών τραπεζών υπέρ κοινοτικών οργάνων ή οργανισμών, κεντρικών διοικήσεων, περιφερειακών, τοπικών ή άλλων δημόσιων αρχών, οργανισμών δημοσίου δικαίου ή δημοσίων επιχειρήσεων των κρατών-μελών. Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 23 του Πρωτοκόλλου, η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μπορούν να:

- συνάπτουν σχέσεις με κεντρικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα άλλων χωρών καθώς και με διεθνείς οργανισμούς,
- αποκτούν και να πωλούν είτε με άμεση είτε με έμμεση προθεσμιακή εκτέλεση παντός τύπου περιουσιακά στοιχεία (τίτλοι και κάθε άλλο περιουσιακό στοιχείο εκφρασμένο στο νόμισμα οποιασδήποτε χώρας ή σε λογιστικές μονάδες, σε οποιαδήποτε μορφή κατέχονται) σε συνάλλαγμα και πολύτιμα μέταλλα,
- κατέχουν και να διαχειρίζονται τα προαναφερθέντα περιουσιακά στοιχεία,
- διεξάγουν παντός τύπου τραπεζικές συναλλαγές με τρίτες χώρες και με διεθνείς οργανισμούς, περιλαμβανομένων των δανειοληπτικών και δανειοδοτικών πράξεων.

Προληπτική Εποπτεία

Η ΕΚΤ δύναται να παρέχει συμβουλές και να δίνει τη γνώμη της την οποία ζητούν το Συμβούλιο, η Επιτροπή και οι αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών σχετικά με την εμβέλεια

και την εφαρμογή της Κοινοτικής νομοθεσίας που αφορά την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επίσης σύμφωνα με απόφαση του Συμβουλίου και δυνάμει του άρθρου 105 παρ.6 της Συνθήκης του Μάαστριχ, η ΕΚΤ μπορεί να εκτελεί καθήκοντα σχετικά με πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων με εξαίρεση τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις.

Χρηματοοικονομικές Διατάξεις

Σύμφωνα με το άρθρο 28 του Πρωτοκόλλου, το κεφάλαιο που καθίσταται λειτουργικό κατά την ίδρυσή της, ανέρχεται σε 5 δισεκατομμύρια ECU και μπορεί να αυξάνεται κατά ποσά που αποφασίζει το Διοικητικό Συμβούλιο. Μόνοι μεριδιούχοι και κάτοχοι του κεφαλαίου της ΕΚΤ είναι οι εθνικές κεντρικές τράπεζες, ανάλογα με τον πληθυσμό του κάθε κράτους-μέλους ως ποσοστό του κοινοτικού πληθυσμού κατά το τελευταίο έτος πριν την ίδρυση του ΕΣΚΤ (50%) και ανάλογα με το ποσοστό συμμετοχής στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Κοινότητας σε τιμές αγοράς όπως μετρήθηκε κατά την πενταετία που προηγείται του προτελευταίου έτους πριν από την ίδρυση του ΕΣΚΤ (άρθρο 29). Αν η κλειδα αυτή κατανομής του κεφαλαίου της ΕΚΤ μεταβληθεί, τότε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μεταβιβάζουν μεταξύ τους τα αναγκαία ποσά προκειμένου να επέλθει ισορροπία.

Το άρθρο 30 προβλέπει ότι με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 2 εθνικές κεντρικές τράπεζες μεταβιβάζουν στην ΕΚΤ συναλλαγματικά διαθέσιμα, άλλα εκτός από νομίσματα των κρατών-μελών, ECU, αποθεματικές θέσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα, μέχρι ποσού ίσου με 50 δισεκατομμύρια ECU. Το Διοικητικό Συμβούλιο θα αποφασίσει για το ποσό που θα ζητήσει η ΕΚΤ να της καταβληθεί κατά την ίδρυσή της και τα ποσά που θα ζητήσει σε μεταγενέστερες ημερομηνίες, καθώς και για το νόμισμα στο οποίο θα καταβληθούν. Η ΕΚΤ έχει το δικαίωμα να κατέχει και να διαχειρίζεται τα συναλλαγματικά διαθέσιμα που της μεταβιβάζονται ενώ οι εισφορές κάθε κεντρικής τράπεζας ορίζονται ανάλογα με το ποσό συμμετοχής της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ και πιστώνονται με ισοδύναμες απαιτήσεις. Επιπροσθέτως, το άρθρο 31 προβλέπει το δικαίωμα στις εθνικές κεντρικές τράπεζες να πραγματοποιούν συναλλαγές σε εκπλήρωση υποχρεώσεων τους προς διεθνείς οργανισμούς. Όλες οι λοιπές πράξεις σε συναλλαγματικά διαθέσιμα τα οποία παραμένουν στην κατοχή των εθνικών κεντρικών τραπεζών, εφ' όσον υπερβαίνουν ένα όριο που καθορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο υπόκεινται στην έγκριση της ΕΚΤ, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέπεια με τη νομισματική Πολιτική και την Πολιτική συναλλαγματικών διαθεσίμων της Κοινότητας.

Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι το κεφάλαιο VII του Πρωτοκόλλου (άρθρα 34 έως 40) αναφέρεται σε γενικές διατάξεις, το κεφάλαιο VIII αναφέρεται στην τροποποίηση του καταστατικού και στη συμπληρωματική νομοθεσία ενώ το κεφάλαιο IX αναφέρεται στις μεταβατικές διατάξεις. Η σημαντικότερη μεταβατική διάταξη αναφέρεται στη δημιουργία του Γενικού Συμβουλίου ως τρίτο όργανο λήψεως αποφάσεων της ΕΚΤ, το οποίο και θα αποτελείται από τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο και τους Διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών. Τα καθήκοντά του Γενικού Συμβουλίου είναι τα εξής:

- να ασκεί τα μεταβατικά καθήκοντα της ΕΚΤ
- να συμβάλλει στις συμβουλευτικές αρμοδιότητες
- να συμβάλλει στη συλλογή στατιστικών πληροφοριών
- να συμβάλλει στις δραστηριότητες της ΕΚΤ σχετικά με τις εκθέσεις που υποχρεούται να

υποβάλλει προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή

- να συμβάλλει στη θέσπιση κανόνων που είναι αναγκαίοι για την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών λογαριασμών
- να συμβάλλει στη λήψη μέτρων που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των σχετικών με την κλείδα κατανομής για τη εγγραφή στο κεφάλαιο της ΕΚΤ
- να συμβάλλει στη θέσπιση των όρων απασχόλησης του προσωπικού της ΕΚΤ
- να συμβάλλει στις αναγκαίες προετοιμασίες για τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των κρατών-μελών.

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι το κεφάλαιο ΙΧ και ειδικότερα οι διατάξεις 43 έως 48 ισχύουν για όσο διάστημα υπάρχουν κράτη με παρέκκλιση.

III. Το ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΤ

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα πρέπει να διαθέτει απόλυτη δύναμη να διαμορφώνει νομισματική πολιτική, να θέτει τα επίπεδα των μέσων νομισματικής δράσης και να διευθύνει την εφαρμογή τους από τις εθνικές αρμόδιες αρχές σε κάθε κράτος-μέλος. Η ΕΚΤ έχει ουσιαστικά την ευθύνη χάραξης και εφαρμογής της κοινοτικής και νομισματικής πολιτικής, σε άμεση συνεργασία με το Συμβούλιο, λαμβάνοντας όμως υπ όψιν της τις ιδιόζουσες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες κάθε κράτους-μέλους. Στο έργο αυτό έχει ουσιαστικούς “βοηθούς” τις εθνικές κεντρικές τράπεζες, οι οποίες έχοντας καλύτερη γνώση των εθνικών τους αγορών καταθέτουν προτάσεις τις οποίες και εκτιμά η ΕΚΤ, ενώ εν συνεχεία οι εθνικές κεντρικές τράπεζες φροντίζουν για την υιοθέτηση των οδηγιών της ΕΚΤ.

Το σύστημα λήψης αποφάσεων με απλή πλειοψηφία είναι σημαντικό διότι επιτρέπει στην ΕΚΤ να κινείται με ταχύτητα και ευελιξία ενώ παράλληλα της επιτρέπει την καλύτερη και αμεσότερη εφαρμογή των κοινοτικών συμφερόντων και όχι των εκάστοτε εθνικών. Είναι γνωστές οι διαφορές που επικρατούν, τόσο σε ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης όσο και σε ρυθμούς οικονομικής απόδοσης, διαφορές που όμως πρέπει να λάβει υπ όψιν της η ΕΚΤ στη χάραξη της κοινοτικής νομισματικής πολιτικής. Η δυνατότητα που έχει η ΕΚΤ για διαχείριση των νομισματικών αποθεμάτων των εθνικών κεντρικών τραπεζών της δίνει την ικανότητα να εφαρμόζει χωρίς εμπόδια την πολιτική της, γεγονός που εν μέρει της το επιτρέπει και η δυνατότητα ελέγχου της κυκλοφορίας του χρήματος και της ρευστότητας σε κάθε κράτος-μέλος. Η ΕΚΤ είναι εξουσιοδοτημένη να διαχειρίζεται αυτές τις δύο κατηγορίες και να αποφασίζει για τη δημιουργία χρήματος μέσω της πιστωτικής επέκτασης και της έκδοσης χρήματος. Τέλος, ο χαρακτήρας της ενιαίας νομισματικής πολιτικής που χαράζει η ΕΚΤ διαφαίνεται και από την αρμοδιότητά της να εκπροσωπεί το σύνολο της Κοινότητας σε διεθνείς νομισματικούς οργανισμούς. Η αρμοδιότητα αυτή έχει διττό κέρδος: από τη μια μεριά τα κράτη-μέλη κερδίζουν από τη δύναμη της διαπραγματευτικής ικανότητας της Κοινότητας ενώ από την άλλη μεριά προάγεται ο ενιαίος χαρακτήρας της κοινοτικής νομισματικής πολιτικής και στις σχέσεις της Κοινότητας με τις τρίτες χώρες,

Όσον αφορά τον τραπεζικό τομέα η ΕΚΤ είναι επιφορτισμένη με συμβουλευτικό έργο προς τα όργανα της Κοινότητας για την εγκαθίδρυση και λειτουργία του ενιαίου τραπεζικού συστήματος, πάντοτε σε συνεργασία με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες. Παράλληλα, η ΕΚΤ έχει την αρμοδιότητα της εποπτείας των κεντρικών τραπεζών, γεγονός που την καθιστά συνδεδετικό κρίκο με την Επιτροπή και αυξάνει τη σημασία της στη διαμόρφωση ενιαίου

χώρου και στην ολοκληρωτική σύγκλιση των τραπεζικών συστημάτων των κρατών-μελών. Έτσι, η Επιτροπή εκδίδει οδηγίες τις οποίες επεξεργάζεται η ΕΚΤ και φροντίζει για την εφαρμογή τους στα εθνικά τραπεζικά συστήματα έχοντας παράλληλα και τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει αν κάποιες οδηγίες ή διατάξεις δεν θα εφαρμοστούν με τον ίδιο τρόπο σε κάποια κράτη-μέλη λόγω οικονομικών ή τραπεζικών προβλημάτων. Σε τέτοιες περιπτώσεις δημιουργείται το γνωστό πρόβλημα του δημοκρατικού ελλείμματος, που στην περίπτωση της ΕΚΤ συνίσταται στο κατά πόσο θα υπάρξει αρμονία συμφερόντων και επιδιώξεων της ΕΚΤ με τα αντίστοιχα του Συμβουλίου και της Επιτροπής.

A. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ

Αναλυτικότερα, είναι πλέον γνωστό ότι η ΕΚΤ είναι υπεύθυνη για την διαμόρφωση και εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής της Κοινότητας ενώ παράλληλα έχει νομική προσωπικότητα. Όμως ενώ η θεσμική της αυτονομία είναι εγγυημένη, η ΕΚΤ δεν έχει το χαρακτήρα ενός Κοινοτικού ιδρύματος με την έννοια του άρθρου 4 της Συνθ.ΕΚ⁵⁴. Το καταστατικό της υπάρχει σε ξεχωριστό πρωτόκολλο, γεγονός που υποδηλώνει μια στέρεα νομοθετική βάση, μια και οι περισσότερες διατάξεις του Πρωτοκόλλου μπορούν να αλλάξουν μόνο μέσω της τροποποίησης της Συνθ.ΕΚ. Σύμφωνα με τον Louis «με το να δώσουν στο καταστατικό του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ το χαρακτήρα ενός integral treaty status, τα κράτη-μέλη έδωσαν προτεραιότητα στη διατήρηση των κανόνων του συστήματος παρά στην εξασφάλιση της δημοκρατικής νομιμότητας του νέου οργάνου»⁵⁵.

Πριν προχωρήσουμε περαιτέρω στην ανάλυσή μας θα πρέπει να επισημάνουμε το θέμα της “ευρωπαϊκότητας” της ΕΚΤ. Είναι γνωστό ότι στο τελικό στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης έχουν προχωρήσει μόνο 14 χώρες, οι οποίες και αντιπροσωπεύονται στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ μέσω των Διοικητών των κεντρικών τους τραπεζών. Το ερώτημα όμως είναι αν το γεγονός αυτό μειώνει τη συνταγματική αξία και τον πανευρωπαϊκό χαρακτήρα της ΕΚΤ. Σύμφωνα με τον P. Bredford από τη στιγμή που «κάποια κράτη-μέλη είναι έξω από τη ζώνη του ΕΥΡΩ, λειτουργώντας ουσιαστικά στη σκιά του (EMS 2), αυτά τα κράτη-μέλη δεν θα αντιπροσωπεύονται στο βασικό όργανο λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ, δηλαδή το Διοικητικό Συμβούλιο. Συνεπώς πέρα από τη συνηθισμένη ορολογία η ΕΚΤ δεν μπορεί να αποτελέσει μια αληθινά ευρωπαϊκή τράπεζα εκτός αν όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. αντιπροσωπεύονται και μπορούν να παίξουν κάποιο ρόλο στις διαδικασίες λήψεως των αποφάσεων της»⁵⁶

Η ΕΚΤ είναι επιφορτισμένη με τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών ενώ παράλληλα το ΕΣΚΤ είναι επιφορτισμένο να δρα σύμφωνα με την αρχή της ανοικτής οικονομίας με ελεύθερο ανταγωνισμό επιδιώκοντας την αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Αυτές οι επιπρόσθετες αρχές μπορούν να χαρακτηριστούν ως δευτερεύοντες στόχοι για το ΕΣΚΤ και συμπεριλήφθησαν στο καταστατικό με σκοπό αφ’ ενός την αποτροπή υιοθέτησης ποσοτικών μέτρων περιορισμού της πίστωσης από τα χρηματοπιστωτικά

⁵⁴ Gomley L. & De Haan J. “The Democratic Deficit of the ECB”. Common Market Law Review, Vol.21, No 2, April 1996,σελ. 100-101.

⁵⁵ Louis, J-V. **The project of a European Central Bank in Stuyck J. (Ed), Financial and Monetary Integration in the EEC: legal, institutional and economic aspects.** Defender & Boston, 1993, σελ.17

⁵⁶ Brentford Philip Aspects. “Constitutional of the Independence of the ECB”. International & Comparative, Law Quarterly, vol.47,Part 1,1988, σελ 84-5.

⁵⁷ Gomley L. & De Haan J. “The Democratic Deficit of the ECB”. Common Market Law Review, Vol.21, No 2, April 1996,σελ. 102.

συστήματα (σύνηθες όργανο της Γαλλικής νομισματικής πολιτικής) και αφ' ετέρου τη μείωση της πιθανότητας δράσης του ΕΣΚΤ ως έσχατου δανειστή. Ωστόσο η ευθύνη για το συντονισμό των γενικών οικονομικών πολιτικών ήταν ανέκαθεν ένα από τα καθήκοντα του Συμβουλίου σύμφωνα με το άρθρο 145 της Συνθ.ΕΚ. Με βάση την άποψη αυτή μπορούμε να πούμε ότι η ανεξαρτησία της ΕΚΤ κατά κάποιο τρόπο συμβιβάζεται αφού η ΕΚΤ είναι υποχρεωμένη να υποστηρίζει τη γενική οικονομική πολιτική της Κοινότητας, ενώ ουσιαστικά έχει τη δυνατότητα υιοθέτησης αντίθετων απόψεων από τις αντίστοιχες του Συμβουλίου ή των κρατών-μελών.⁵⁷

Ένας άλλος παράγοντας, ο οποίος και δύναται να επηρεάσει το στόχο της ΕΚΤ για τη διαμόρφωση των νομισματικών στόχων είναι το σύστημα των συναλλαγματικών ισοτιμιών, όπου και εδώ επέρχεται μια διάκριση καθηκόντων μεταξύ της ΕΚΤ και του Συμβουλίου. Αναλυτικότερα, το Συμβούλιο είναι υπεύθυνο για τις επίσημες συμφωνίες που αφορούν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες του ΕΥΡΩ σε σχέση με τα μη κοινοτικά νομίσματα. Πρέπει να αποφασίσει με ομοφωνία σχετικά με τη συμμετοχή ενός νομίσματος στο σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών, είτε κατόπιν προτάσεως της ΕΚΤ, είτε κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής, σε συνεργασία όμως με την ΕΚΤ προκειμένου να επιτύχουν γενική συναίνεση ως προς το στόχο της σταθερότητας των τιμών. Σε οποιαδήποτε από τις περιπτώσεις, θα πρέπει να συμβουλευθούν και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ακολουθώντας την ίδια διαδικασία, το Συμβούλιο, σε άμεση συνεργασία με τα υπόλοιπα κοινοτικά όργανα, αποφασίζει για την υιοθέτηση, αναπροσαρμογή ή εγκατάλειψη των κεντρικών ισοτιμιών του ΕΥΡΩ. Παρατηρούμε δηλαδή ότι όλα τα παραπάνω μπορούν να επηρεάσουν άμεσα το στόχο της σταθερότητας των τιμών. Παρά το γεγονός ότι το άρθρο 109 (1) υποδεικνύει ότι τα κοινοτικά όργανα πρέπει να συμφωνούν και να επιδιώκουν το στόχο της σταθερότητας των τιμών, οι τελικές αποφάσεις είναι στην αρμοδιότητα του Συμβουλίου.

Εν απουσία ενός συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών σε σχέση με τα μη κοινοτικά νομίσματα, η ΕΚΤ είναι υπεύθυνη για τη συναλλαγματική πολιτική, παρά το γεγονός ότι το Συμβούλιο διαμορφώνει τις κατευθυντήριες γραμμές της συναλλαγματικής πολιτικής σε σχέση με αυτά τα νομίσματα, οι οποίες και δεν θα πρέπει να παρεμβαίνουν με τον πρωταρχικό στόχο της ΕΚΤ, δηλαδή τη σταθερότητα των τιμών. Σε τελική ανάλυση είναι ευθύνη του ΕΣΚΤ, να πραγματοποιεί διεθνείς συναλλαγματικές δραστηριότητες σε αρμονία με τις διατάξεις του άρθρου 109 της Συνθ.ΕΚ, να κρατάει και να διαχειρίζεται τα επίσημα αποθεματικά των κρατών-μελών και να προάγει την ομαλή λειτουργία του συστήματος πληρωμών.

Ένας άλλος βασικός ρόλος της ΕΚΤ είναι να συμβάλλει στην ομαλή εφαρμογή των πολιτικών των αρχών που είναι αρμόδιες για την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα του χρηματοοικονομικού συστήματος. Και εδώ το Συμβούλιο μπορεί να συσκέπτεται σχετικά με τα καθήκοντα της ΕΚΤ που σχετίζονται με τις πολιτικές προληπτικής εποπτείας.

B. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ

Έχοντας σαν βάση τη θεωρία των παιγνίων, μπορούμε να πούμε ότι το Συμβούλιο, ως νομοθετικό σώμα της Κοινότητας, θέτει τους “κανόνες του παιχνιδιού”, όπου το “παιχνίδι” ανατίθεται στην ΕΚΤ και το ΕΣΚΤ. Ουσιαστικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι «το Συμβούλιο αποτελεί τον ρυθμιστή του συστήματος, ενώ η ΕΚΤ αποτελεί τον ρυθμιστή στα πλαίσια

του συστήματος»⁵⁸. Μπορούμε να δούμε το ρόλο του Συμβουλίου στην ισχύ του να διαπραγματεύεται τα καθήκοντα της ΕΚΤ σχετικά με την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων [άρθρο 105(6)], την εναρμόνιση των αξιών και των τεχνικών προδιαγραφών των νομισμάτων [άρθρο 105 α(2)], τη δυνατότητα τροποποίησης των διατάξεων του Πρωτοκόλλου [άρθρο 106(5)] κτλ.

Η ΕΚΤ, ως ρυθμιστής στα πλαίσια του συστήματος, επιδεικνύει έναν σχετικό βαθμό αυτονομίας ή τουλάχιστον μια επιφανειακή υπερεθνικότητα αναφορικά με τις νομοθετικές ικανότητες που έχει σύμφωνα με το άρθρο 108 της Συνθ.ΕΚ⁵⁹. Το αξιοπερίεργο, αν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον χαρακτηρισμό, είναι ότι η νομοθετική της λειτουργία ουσιαστικά περιορίζεται στο «προκειμένου να εκπληρώσει την αποστολή που έχει ανατεθεί στο ΕΣΚΤ» [άρθρο 108 Α(1) της Συνθ.εκ]. Συνεπώς η ΕΚΤ μπορεί να εκδίδει κανονισμούς αναγκαίους για την εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων. Αυτοί οι κανονισμοί είναι γενικής εφαρμογής, δεσμευτικοί στο σύνολό τους και άμεσα εφαρμοστέοι σε όλα τα κράτη-μέλη. Η ΕΚΤ μπορεί να πάρει αποφάσεις απαραίτητες για την εκπλήρωση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στο ΕΣΚΤ σύμφωνα με τη Συνθ.Εκ [άρθρο 108 Α (1)]. Πάλι, αυτές οι αποφάσεις είναι δεσμευτικές ως προς τα μέρη τους κυρίως για αυτούς στους οποίους απευθύνεται.

Η ΕΚΤ έχει επίσης τη δυνατότητα επιβολής ποινών, με τη μορφή προστίμων ή περιοδικών ποινών πληρωμής, σε επιχειρήσεις που δεν συμμορφώνονται με τους κανονισμούς και τις αποφάσεις της [άρθρο 108 α(3)]. Το ΕΜΙ έχει καταθέσει ένα προσχέδιο σχετικά με τις ποινές που επιβάλλει η ΕΚΤ, το οποίο και αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ομοιόμορφης διαδικασίας επιβολής ποινών. Αυτό ουσιαστικά αποτελεί μέρος της γενικότερης τάσης που επικρατεί στην Κοινότητα αναφορικά με τις ποινές, οι οποίες και θεωρούνται ως όργανο *droit repressif*. Η επιτροπή έχει θέσει κριτήρια επιβολής ποινών, σύμφωνα με τα οποία λαμβάνονται υπ' όψιν η σοβαρότητα της παράβασης, η διάρκεια της καθώς και η εξασφάλιση ότι η ποινή λειτουργεί αποτρεπτικά. Οι ποινές που δύναται να επιβάλλει η ΕΚΤ έχουν ένα ανώτατο όριο 500000 ΕΥΡΩ ενώ οι περιοδικές ποινές μπορεί να φτάσουν τα 10000 ΕΥΡΩ την ημέρα. Όλες οι ποινές εφαρμόζονται σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

Γ. ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Το πλέον σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι κανονισμοί και οι αποφάσεις της ΕΚΤ υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο σύμφωνα με το άρθρο 173 της Συνθ.ΕΚ, γεγονός που σημαίνει ότι οι κανονισμοί και οι αποφάσεις της ΕΚΤ δεν έχουν ουσιαστική δεσμευτικότητα. Η κάπως “περίεργη” άποψη σε όλα αυτά είναι η εφαρμογή των άρθρων 190-192 της Συνθ.ΕΚ στους κανονισμούς και στις αποφάσεις που υιοθετεί η ΕΚΤ. Το άρθρο 190 αναφέρεται στην ανάγκη αιτιολογίας των κανονισμών, οδηγιών και αποφάσεων που εκδίδουν τα κοινοτικά όργανα⁶⁰. Όμως ότι η ΕΚΤ έχει λειτουργική αυτονομία με την έννοια

ότι δεν χρειάζεται να έχει την έγκριση ή τη συγκατάθεση κάποιου από τα κοινοτικά όργανα προκειμένου να δράσει εκτός αν αυτό προβλέπεται από συμπληρωματικές νομοθετικές διατάξεις.

Επιπροσθέτως, πουθενά στη Συνθήκη δεν υπάρχει διάταξη που να αναφέρεται στις συστάσεις που λαμβάνει το Συμβούλιο από την ΕΚΤ ή την Επιτροπή πάνω σε διάφορα

⁵⁸ Editorial comments. “Executive agencies within the EC: the ECB – a model”. Common Market Law Quarterly, vol. 33, No 4, 1996,σελ.266

⁵⁹ Brentford Philip Aspects. “Constitutional of the Independence of the ECB”. International & Comparative, Law Quarterly, vol.47, Part 1,1988, σελ 96

⁶⁰ Gomley L. & De Haan J. “The Democratic Deficit of the ECB”. Common Market Law Review, Vol.21, No 2, April 1996,σελ. 104

θέματα. Υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ πρότασης και σύστασης, αλλά αυτό που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι ενώ στη θεωρία υπάρχει υποχρέωση από τα κοινοτικά όργανα να συμβουλευόμαστε την ΕΚΤ για θέματα που άπτονται της ευθύνης της και ότι η ΕΚΤ έχει το δικαίωμα να εκφέρει τη γνώμη της στα κοινοτικά όργανα ή στις αρμόδιες εθνικές αρχές, στην πράξη τα πράγματα μπορεί να αποδειχθούν διαφορετικά. Το άρθρο 191 αναφέρεται στη δημοσίευση, κοινοποίηση και έναρξη της ισχύος των κανονισμών ή των αποφάσεων ενώ το άρθρο 192 αναφέρεται στους εκτελεστούς τίτλους και στην αναγκαστική εκτέλεση. Οι κανονισμοί, συστάσεις και αποφάσεις της ΕΚΤ μπορούν να δημοσιευθούν αλλά δεν υπάρχει σχετική υποχρέωση της ΕΚΤ να πράττει αναλόγως.

Δ. ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Η θητεία των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου και της Εκτελεστικής Επιτροπής είναι οκταετής, δεν είναι ανανεώσιμη και μπορεί να διακοπεί μόνο εφ' όσον τα μέλη δεν πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις ή έχουν διαπράξει κάποιο ποινικό αδίκημα. Η διάρκεια της θητείας αυτής εγγυάται την προσωπική αυτονομία των μελών των οργάνων λήψεως αποφάσεων της ΕΚΤ. Η παραπομπή των μελών στο Κοινοτικό Δικαστήριο αποφασίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο, οπότε μειώνεται η χρησιμότητα του μέτρου. Δύο βασικά σημεία πρέπει να τονιστούν: αφ' ενός αν αυτή η οκταετής θητεία είναι επιθυμητή και αφ' ετέρου αν θα πρέπει να είναι ανανεώσιμη.

Αναλυτικότερα, μια μακρά περίοδο θητείας μπορεί να οδηγήσει σε μια “ληθαργική διαχείριση” της νομισματικής πολιτικής από την Εκτελεστική Επιτροπή της ΕΚΤ⁶¹. Ένας διοικητής κεντρικής τράπεζας μπορεί να απομακρυνθεί αν διαπιστωθεί ότι δεν εκπληρώνει πλέον τα καθήκοντά του σύμφωνα με το άρθρο 11.4 του Πρωτοκόλλου. Δεν μπορούμε όμως να υποστηρίξουμε με σιγουριά ότι η περίπτωση της “ληθαργικής διαχείρισης” αποτελεί περίπτωση μη εκπλήρωσης των καθηκόντων ενός τραπεζίτη.

Με την ίδια λογική, μπορεί ένας τραπεζίτης να καταφύγει σε ακραίες πολιτικές προκειμένου να δημιουργήσει τη φήμη μιας σκληρής νομισματικής πολιτικής, έχοντας πάντοτε στον σκοπό ότι οι χρηματοοικονομικές αγορές δεν θα υπονομεύσουν την ζώνη του ΕΥΡΩ μέσω κερδοσκοπικών πιέσεων. Σε μια τέτοια περίπτωση τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν είναι σημαντικά, Ιδίως σε εκείνα τα κράτη-μέλη των οποίων οι αγορές εργασίες δεν είναι αρκετά ελαστικές προκειμένου να απορροφήσουν “σκληρές” πολιτικές.

Επιπλέον, μια μη ανανεώσιμη θητεία μπορεί να ενθαρρύνει ένα μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής να μην ασκήσει τα καθήκοντά του όπως πρέπει προκειμένου να εξυπηρετήσει εθνικά συμφέροντα, μια και η θητεία του θα τελειώνει και θα πρέπει να σκεφτεί το μέλλον του.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου, απαγορεύεται η ΕΚΤ ή μια εθνική κεντρική τράπεζα ή κάποιο μέλος των οργάνων λήψεως αποφάσεων να δέχεται ή να ζητάει υποδείξεις από τα κοινοτικά όργανα ή από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών. Παρά ταύτα, ο Πρόεδρος του Συμβουλίου και ένας αντιπρόσωπος της Επιτροπής θα συμμετέχουν χωρίς να έχουν δικαίωμα ψήφου στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, με τον Πρόεδρο του Συμβουλίου να μπορεί να υποβάλλει a motion for deliberation στο Διοικητικό Συμβούλιο.

---

⁶¹Brentford Philip Aspects. “Constitutional of the Independence of the ECB”. International & Comparative, Law Quarterly, vol.47, Part 1,1998, σελ 93-4

Αυτό σημαίνει ότι η ανεξαρτησία της ΕΚΤ είναι καθαρά ανεξαρτησία υπό επιτήρηση. Βέβαια, υπάρχει και η αντίθετη άποψη σύμφωνα με την οποία η αυστηρή ανεξαρτησία της ΕΚΤ από τα υπόλοιπα κοινοτικά όργανα δεν είναι και η πλέον επιθυμητή.

Ο Verloren van Themaat υποστηρίζει ότι «η Επιτροπή έχει ένα από τα τελειότερα συστήματα οικονομικών στοιχείων σχετικά με την απόδοση των οικονομιών των κρατών-μελών, οπότε η συμβουλευτική γνώμη την οποία δίνει στις συνεδριάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ μπορεί να έχει τεράστια σημασία. Συνεπώς ο αυστηρός διαχωρισμός των καθηκόντων και η ολοκληρωτική αυτονομία της ΕΚΤ από τα υπόλοιπα κοινοτικά όργανα δεν είναι ούτε ρεαλιστική αλλά και ούτε επιθυμητή»⁶². Μια πιο βέλτιστη λύση θα απαιτούσε την επίτευξη ενός ικανοποιητικού βαθμού συνεργασίας έτσι ώστε να επιτυγχάνεται καλύτερη χρήση των οικονομικών πληροφοριών χωρίς να διακυβεύεται η ανεξαρτησία της ΕΚΤ.

Ε. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ

Πάντως μια επιπρόσθετη εγγύηση της ανεξαρτησίας της ΕΚΤ είναι το γεγονός ότι η ΕΚΤ έχει χρηματοοικονομική αυτονομία, με την έννοια ότι το εισόδημα και τα έξοδα της ΕΚΤ δεν ανήκουν στον κοινοτικό προϋπολογισμό αλλά ρυθμίζονται από το Πρωτόκολλο.

Σε αντίθεση με την κατάσταση που επικρατεί σε πολλά κράτη-μέλη ή στις ΗΠΑ όπου τα Κοινοβούλια μπορούν να τροποποιήσουν το καταστατικό της κεντρικής τους τράπεζας προκειμένου να την εξαναγκάσουν να λάβει υπ όψιν της τις απόψεις τους, το καταστατικό του ΕΣΚΤ δεν μπορεί να τροποποιηθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Αντίθετα ο ρόλος του είναι σχετικά περιορισμένος παρά το γεγονός ότι χρειάζεται η συγκατάθεσή του για οποιεσδήποτε τροποποιήσεις του Πρωτοκόλλου καθώς και για θέματα που αφορούν καθήκοντα της ΕΚΤ σχετικά με την προληπτική εποπτεία.

Ενώ σε εθνικό επίπεδο, τα Κοινοβούλια είναι σε θέση να ελέγχουν τους υπουργούς οικονομικών, σε κοινοτικό επίπεδο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι εντελώς ανίσχυρο. Βέβαια, η ΕΚΤ είναι υποχρεωμένη να υποβάλλει μια ετήσια έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στα άλλα κοινοτικά όργανα, ωστόσο ο ουσιαστικός έλεγχος που ασκεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι εντελώς *ex post* και μη κανονιστικός. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν έχει στη διάθεσή του ούτε το όργανο της δημοσιονομικής διαδικασίας προκειμένου να “ενθαρρύνει” την ΕΚΤ να ακολουθήσει μια συγκεκριμένη γραμμή.

Συμπερασματικά, λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ΕΚΤ έχει έναν σημαντικό βαθμό λειτουργικής αυτονομίας που της επιτρέπει να ασκεί τα καθήκοντά της με τρόπο ανεξάρτητο και αποφασιστικό. Υπάρχουν κάποια προβλήματα, όσον αφορά τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες μεταξύ του Συμβουλίου και της ΕΚΤ, κυρίως στο τομέα της νομισματικής συναλλαγματικής πολιτικής, όμως η ΕΚΤ έχει την αυτονομία δράσης και πραγματοποίησης του βασικού της στόχου, που δεν είναι άλλος από την σταθερότητα των τιμών. Αυτό που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι είναι κάπως απίθανο να εξασφαλίσουμε την ολοκληρωτική ανεξαρτησία της ΕΚΤ. Πρέπει να υπάρχει κάποια μορφή κοινωνικής νομιμότητας και όπου η ΕΚΤ δεν είναι το κατάλληλο όργανο για την επίτευξη μιας τέτοιας

---

⁶² P. Verloren van Themaat. **Some propositions on the legal aspects of the Planned Economic and Monetary Union in its Political, Economic and Social Context before and after the Ratification of the Treaty of Maastricht in Snyder F. (Ed), Constitutional Dimensions of European Economic Integration (1996).** Σελ 13.

νομιμότητας, πρέπει γίνεται περισσότερη και καλύτερη χρήση των άλλων κοινοτικών οργάνων.

IV. ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΟΣΤΟΣ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Την 1^η Ιανουαρίου 1999, οι 11 χώρες-μέλη της Ε.Ε. εκτός Ελλάδος, Σουηδίας, Δανίας και Βρετανίας, αναγνώρισαν το ΕΥΡΩ ως επίσημο πλέον νόμισμα και καθορίστηκαν οι αμετάκλητες συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ των εθνικών τους νομισμάτων και του ΕΥΡΩ, το οποίο μέχρι τότε υπήρχε μόνο σε λογιστική μορφή και για εργασίες συναλλάγματος. Από την 1^η Ιανουαρίου 2002 άρχισαν να τίθενται σε Κυκλοφορία τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα του ΕΥΡΩ με παράλληλη απόσυρση των εθνικών νομισμάτων.

Η καθιέρωση του ΕΥΡΩ δεν υπήρξε όμως μια ανέξοδη και εύκολη διαδικασία. Ειδικότερα η τριετία από την 1/1/1999 έως την 1/1/2002 χαρακτηρίστηκε από την ανάληψη σημαντικού κόστους για όλες τις τράπεζες και τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, έτσι ώστε να προσαρμόσουν τη λειτουργία τους στα νέα δεδομένα που θα διαμόρφωνε η κυκλοφορία του ΕΥΡΩ. Ειδικότερα, οι τράπεζες έπρεπε μέχρι την έναρξη του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ να είχαν προετοιμασθεί ώστε η εισαγωγή του ΕΥΡΩ να ελαχιστοποιήσει τη διατάραξη των τραπεζικών συναλλαγών. Οι λειτουργικές αλλαγές στις τράπεζες αφορούσαν σε ένα σημαντικό φάσμα θεμάτων, όπως:

- προσαρμογή των μέσων συναλλαγών (ΑΤΜs μηχανών καταμέτρησης),
- προσαρμογή προγραμμάτων λογισμικού,
- προσαρμογή πληροφοριακών συστημάτων,
- διευθέτηση μιας σημαντικής μάζας υπολοίπων από την μετατροπή των εθνικών νομισμάτων σε ΕΥΡΩ (π.χ. για την Ελλάδα, οι περιπτώσεις μετατροπής λογαριασμών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου),
- εκπαίδευση προσωπικού,
- αλλαγές σε συμβάσεις, λογιστικά συστήματα και έντυπα και
- αλλαγές σε τομείς, όπως σχέσεις και αναφορές με τους εξωτερικούς εποπτικούς

μη καθώς και το κόστος αντικατάστασης των νομισμάτων.

Το κόστος προσαρμογής του τραπεζικού τομέα στις νέες συνθήκες του ΕΥΡΩ είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί παροδικά το λειτουργικό κόστος των τραπεζών, αφού έπρεπε να αναπροσαρμοστούν καθημερινές δραστηριότητες και τυπικές διαδικασίες. Το κόστος αυτό διέφερε από χώρα σε χώρα και εξαρτιόταν από το βαθμό εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης των τραπεζικών συστημάτων⁶³. Αυτό το κόστος προσαρμογής αποτελεί ένα ζήτημα που απασχόλησε τις ευρωπαϊκές τράπεζες για αρκετό χρονικό διάστημα. Οι μελέτες που είχαν

⁶³ “Οδηγός ΕΥΡΩ: Το Κόστος προσαρμογής του τραπεζικού συστήματος”. Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ. 25 (2302), 18/6/03, σελ. 37.

⁶⁴ “Οδηγός ΕΥΡΩ: Το Κόστος προσαρμογής του τραπεζικού συστήματος”. Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ. 25 (2302), 18/6/03, σελ. 37.

δημοσιευθεί μέχρι τα τέλη του 1997, έδειχναν ότι το κόστος αυτό θα ήταν σημαντικό ανεξαρτήτως του αναγκαίου χρονικού διαστήματος προσαρμογής και της αναμενόμενης ημερομηνίας εισόδου μιας χώρας στη ζώνη του ΕΥΡΩ. Η πιο γνωστή μελέτη είναι της Ένωσης Ευρωπαϊκών Τραπεζών (ΕΕΤ), η οποία υπολόγιζε το κόστος γύρω στο 2% των λειτουργικών εξόδων των τραπεζών για μια τετραετία. Πρόσφατες έρευνες διάφορων τραπεζικών ενώσεων χωρών της Ε.Ε., έδειξαν ότι το κόστος προσαρμογής κυμάνθηκε από 0,05% έως 0,14% του συνολικού ενεργητικού των τραπεζών, για το συνολικό χρονικό διάστημα της διαδικασίας προσαρμογής μέχρι σήμερα, ποσοστά που αντιστοιχούν περίπου στο 3,5% των λειτουργικών εξόδων των τραπεζών⁶⁴.

Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν και από τις αναλύσεις που έχουν γίνει για τις ευρωπαϊκές τράπεζες. Οι εκτιμήσεις αυτές δείχνουν ότι, κατά μέσον όρο, το κόστος μετάβασης προς το ΕΥΡΩ έφτασε να είναι περίπου ίσο με το 0,066% του ενεργητικού μιας τράπεζας, ποσοστό ελαφρά χαμηλότερο από το αντίστοιχο 0,0086% του ενεργητικού που έχει μετρηθεί για το σύνολο του τραπεζικού τομέα των ευρωπαϊκών χωρών. Οι υφισταμένες διαφορές αυτές μπορούν να εξηγηθούν από μια σειρά παραγόντων, οι κυριότεροι οποίων είναι:

- το δείγμα των τραπεζών δεν είναι εξαιρετικά αντιπροσωπευτικό,
- ορισμένες από τις τράπεζες που αναφέρονται μπορούν, λόγω μεγέθους, να εκμεταλλευτούν οικονομίες κλίμακας στο κόστος προσαρμογής,
- το κόστος σχετικά με την υλοποίηση των αναγκαίων προσαρμογών διαφέρουν ανά περίπτωση.

Σχετικά με τα έσοδα των τραπεζών, σύμφωνα με τον Γ. Χαρδούβελι, «η εξάλειψη συναλλαγματικών ισοτιμιών σε FX-crosses θα είχε σημαντικό αντίκτυπο επειδή οι τράπεζες είναι οι κύριοι διαμεσολαβητές στις συναλλαγματικές αγορές και επειδή τα περιθώρια από τις μετατροπές νομισμάτων είναι μεγαλύτερα σε σχέση με τα περιθώρια από τις μετατροπές σε συναλλαγματικές αγορές μεγαλύτερης εμπορευσιμότητας και ρευστότητας, όπως το δολάριο (...) τα κέρδη επίσης είναι δυνατό να μειωθούν από την έλλειψη διακύμανσης στα επιτόκια και επομένως, στις υπηρεσίες αντιστάθμισης κινδύνου που προσφέρουν οι τράπεζες σε πολλές χώρες της Ε.Ε.»⁶⁵. Ουσιαστικά η ανταγωνιστικότητα του τραπεζικού συστήματος θα βελτιωθεί μέσω της ενίσχυσης του ανταγωνισμού, που θα οδηγήσει σε περαιτέρω σύγκλιση των του τραπεζικού προϊόντων και υπηρεσιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με αποτέλεσμα την αύξηση των συναλλαγών, η οποία και θα οδηγήσει σε έσοδα που κυμαίνονται στο 1.5% του ΑΕΠ για κάθε χώρα.

---

⁶⁵ Χαρδούβελις Γκίκας. “Η επίδραση του ΕΥΡΩ σε χρηματοοικονομικές αγορές και τράπεζες Οικονομικός Ταχυδρόμος, φ.37(2262), 11/8/03, σελ. 46.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ι. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποτέλεσε έναν από τους δυσκολότερους τομείς που χρειάστηκαν να τροποποιηθούν σημαντικά προκειμένου να συμμορφωθούν με τις κοινοτικές οδηγίες. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε γενικές δυσκαμψίες του συστήματος, γεγονός που έκανε την τροποποίηση των υπαρχόντων νόμων και ρυθμίσεων του ελληνικού τραπεζικού τομέα μία αρκετά δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία. Προκειμένου να αναλύσουμε το παρόν κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας του ελληνικού τραπεζικού τομέα, θεωρούμε χρήσιμο να αναφέρουμε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού πιστωτικού συστήματος.

Το ελληνικό πιστωτικό σύστημα παρουσίαζε βασικές διαρθρωτικές ιδιορρυθμίες υποκείμενο σε σημαντικούς εξωγενείς περιορισμούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαμορφώθηκε ένα δύσκαμπτο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας, μέσα από εκτεταμένες διοικητικές ρυθμίσεις σχετικά με το κόστος, τον όγκο και την κατανομή των πιστωτικών πόρων της οικονομίας. Αυτές οι θεσμικές αδυναμίες ήταν δύσκολο να εξαλειφθούν με αποτέλεσμα η χρόνια "λειτουργία" τους να περιορίζουν σημαντικά τις δυνατότητες και την αποτελεσματικότητα του πιστωτικού μας συστήματος.

Βασικά χαρακτηριστικά τα οποία αποτελούν ουσιαστικά και τις ρίζες των διαρθρωτικών προβλημάτων του συστήματος αναφέρονταν στην κυριαρχία των τραπεζικών ιδρυμάτων, στον εξωγενή καθορισμό των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων και στην, λόγω της ιδιορρυθμίας στην κατανομή των αποταμιεύσεων, χρηματοδότηση των κρατικών ελλειμμάτων μέσα των υποχρεωτικών δεσμεύσεων των τραπεζικών διαθεσίμων. Επιπλέον, αναφέρονταν στον έλεγχο των τραπεζικών πιστώσεων από τις αρχές μέσω της επιβολής υποχρεωτικών δεσμεύσεων στα διαθέσιμα των εμπορικών τραπεζών και του καθορισμό ορίων πιστωτικής επέκτασης για τους ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς. Σχετίζονταν και με την εφαρμογή μιας επιλεκτικής πιστωτικής πολιτικής για την κατανομή των πιστώσεων σε παραγωγικές δραστηριότητες με μέσα όπως ο αδιαφορισμός των όρων δανεισμού αλλά και η διαμόρφωση συχνά χαμηλών επιπέδων ονομαστικών επιτοκίων.

Η επίδραση των πιο πάνω αυτοτροφοδοτούσε τις διαρθρωτικές αδυναμίες του πιστωτικού συστήματος ενώ περιόριζε το βαθμό ευελιξίας του σε ότι αφορά βασικά θέματα, - διάρθρωσης του ενεργητικού, αποδοτικότητας- αυξανόταν το Κόστος λειτουργίας του, γινόταν δύσκαμπτη η πολιτική των επιτοκίων ενώ ταυτόχρονα αμβλύνονταν η πίεση για την τόνωση του ανταγωνισμού και τη βελτίωση της αποδοτικότητας των τραπεζών. Σύμφωνα με τον Τ. Γιαννίτη, πέντε βασικά μειονεκτήματα απορρέουν από τον τρόπο λειτουργίας του ελληνικού πιστωτικού συστήματος, ήτοι «η περιορισμένη ανάπτυξη κεφαλαιαγοράς, η ανελαστικότητα στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής, ο περιορισμός της ευελιξίας του τραπεζικού

συστήματος, οι πιστωτικές διαρροές και η ενθάρρυνση αρνητικών φαινομένων όπως ο υπερδανεισμός και στη συνέχεια η αδρανοποίηση τραπεζικών κεφαλαίων και η μη ορθολογική κατανομή των πόρων που δημιουργούνταν από το διοικητικό καθορισμό των επιτοκίων»⁶⁶.

Η ένταξη της χώρας στην Ε.Ο.Κ. και οι συνέπειές της για το πιστωτικό σύστημα το οποίο έπασχε από διαρθρωτικές στρεβλώσεις και αδυναμίες, οδήγησε σε συστηματικές μελέτες (Επιτροπή Χαρισσοπούλου-1981) αλλά και στη λήψη μέτρων για τον εκσυγχρονισμό και την εκλογίκευση του συστήματος (συναλλαγματικά μέτρα, Ν. 1266/82). Το εφελτήριο, για τις σημαντικές αλλαγές στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, αποτέλεσε η έκθεση Καρατζά (1987), τις οποίες βασικές προτάσεις ήταν οι ακόλουθες:

- α) μείωση των ρυθμιστικών παρεμβάσεων με την κατάργηση του διοικητικού καθορισμού των επιτοκίων,
- β) άρση των πιστωτικών κανόνων και των περιορισμών,
- γ) απλοποίηση και βελτίωση της λειτουργίας των πιστωτικών μηχανισμών,
- δ) εξυπηρέτηση των μακροχρόνιων αναπτυξιακών στόχων από τον κρατικό προϋπολογισμό,
- ε) εμπλουτισμό του πιστωτικού συστήματος με νέα χρηματοδοτικά προϊόντα και χρηματοοικονομικές τεχνικές,
- στ) αυτοδύναμη λειτουργία όλων των πιστωτικών ιδρυμάτων και,
- ζ) ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς μέσω της εφαρμογής μέτρων αναφορικά με την προσφορά και τη ζήτηση τίτλων καθώς και την οργάνωσή της.

Με βάση όλα τα παραπάνω προκύπτουν σημαντικά θέματα για τη θέση και τις στρατηγικές επιλογές των ελληνικών τραπεζών, θέματα που αναφέρονται κυρίως στη βελτίωση της αποδοτικότητας τους, στην επάρκεια των κεφαλαίων τους, στις συμμετοχές τους σε άλλες επιχειρήσεις, στα χρηματοδοτικά τους ανοίγματα, στην ορθολογικότερη οργάνωσή τους, στην υιοθέτηση νέων οργανωτικών σχημάτων εσωτερικής λειτουργίας και παρέμβασης στις αγορές που να ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες, οι οποίες απαιτούν από τις τράπεζες μία ενεργητική και ευέλικτη διαχείριση των στοιχείων του ενεργητικού και του παθητικού τους. Επίσης σημαντικά είναι τα θέματα της βελτίωσης της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρουν καθώς και βελτίωσης του ανθρώπινου δυναμικού της.

Οι περισσότερες ελληνικές τράπεζες έχουν συνειδητοποιήσει όλα τα παραπάνω και έχουν προχωρήσει σε καινοτομικές αλλαγές των πλαισίων λειτουργίας τους. Σε αυτές τις αλλαγές βοήθησε και η παράλληλη προσαρμογή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στα κοινοτικά πλαίσια, η οποία προσαρμογή έλαβε χώρα μέσα από συγκεκριμένες κινήσεις, τις οποίες και θα εξετάσουμε στην επόμενη ενότητα.

---

⁶⁶ Γιαννίτσας Τάσος, **Απελευθέρωση Αγορών και Μετασχηματισμοί στο Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα**. Εκδόσεις Παπαζήση, ΕΤΒΑ, Αθήνα 1995, σελ. 50.

II. ΘΕΣΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Η αποδοχή της έκθεσης Καρατζά (1987) σηματοδότησε νέες και ουσιαστικότερες θεσμικές εξελίξεις, οπότε και μετά το 1987 προωθήθηκαν και άλλα μέτρα προς την ίδια κατεύθυνση με σπουδαιότερο εκείνο για την πλήρη απελευθέρωση των επιτοκίων καταθέσεων και χορηγήσεων. Ακόμα επετράπησαν οι επενδύσεις των ΝΠΔΔ και των ΝΠΙΔ σε τίτλους κεφαλαιαγοράς, η επένδυση εισαγόμενων από το εξωτερικό κεφαλαίων σε τίτλους της κεφαλαιαγοράς και η μεταφορά των αποτελεσμάτων τους στο εξωτερικό, ενώ η Τράπεζα της Ελλάδος για πρώτη από το 1992 δεν έθεσε ανώτατα πιστωτικά όρια για τα πιστωτικά ιδρύματα, ελέγχοντας την πιστωτική τους επέκταση μέσω του ελέγχου της ρευστότητάς τους.

Παράλληλα, προχώρησε και η προσαρμογή του ελληνικού τραπεζικού συστήματος στο εσωτερικό δίκαιο των κοινοτικών αγορών. Η Δεύτερη Τραπεζική Συντονιστική Οδηγία (891646/ΕΟΚ) αποτελεί τμήμα της ελληνικής τραπεζικής νομοθεσίας (Νόμος 2076/92) ενώ με πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος έχει εναρμονιστεί η νομοθεσία με το περιεχόμενο των οδηγιών για τα ίδια κεφάλαια, το συντελεστή φερεγγυότητας, τα μεγάλα χρηματοδοτικά ανοίγματα και την εποπτεία του κινδύνου από ανοικτές συναλλαγματικές θέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Πιο συγκεκριμένα, στη διάρκεια του 1993 και κατά τους πρώτους μήνες του 1994 ολοκληρώθηκε η κατάργηση της υποχρέωσης των εμπορικών τραπεζών να επενδύουν μέρος των διαθέσιμων τους από καταθέσεις σε έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου καθώς και η κατάργηση του διοικητικά καθοριζόμενου ελάχιστου επιτοκίου στις καταθέσεις ταμειυτηρίου, οπότε και οι τράπεζες είναι ελεύθερες να διαχειρίζονται την κατανομή των διαθέσιμων τους⁶⁷. Με την κατάργηση των πιστωτικών περιορισμών, οι τράπεζες είναι πλέον ελεύθερες να επενδύουν και να χρηματοδοτούν όλους τους κλάδους και τις οικονομικές δραστηριότητες με ελεύθερα διαπραγματεύσιμα επιτόκια. Επιπλέον, με την πλήρη κατάργηση της υποχρέωσης των εμπορικών τραπεζών να επενδύουν ένα μέρος των διαθέσιμων τους σε έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου, αυξήθηκε η απόδοση των αποταμειωτικών πόρων που διαχειρίζονται οι τράπεζες ενώ παράλληλα μειώνεται το κόστος των δανείων που προσφέρουν στην ελληνική αγορά⁶⁸.

Το ίδιο αποτέλεσμα είχαν η κατάργηση κάθε προνομιακής πρόσβασης του ευρύτερου δημόσιου τομέα στο τραπεζικό σύστημα, η κατάργηση της υποχρέωσης των τραπεζών να διαθέτουν ένα σταθερό ποσό των ήδη συσσωρευμένων κεφαλαίων τους για τη χρηματοδότηση του δημόσιων επιχειρήσεων καθώς και η υποχρέωση των εμπορικών

---

⁶⁷ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1993, Αθήνα, 1994, σελ. 50.

⁶⁸ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1993, Αθήνα, 1994, σελ. 50.

τραπεζών να διαθέτουν ένα ποσοστό των νέων τους τοποθετήσεων σε δάνεια προς μεταποιητικές επιχειρήσεις μικρού και μέσου μεγέθους (Ιούλιος 1993)⁶⁹.

Τέλος τον Ιανουάριο του 1994 η Τράπεζα της Ελλάδος προχώρησε στην ουσιαστική απελευθέρωση της καταναλωτικής πίστης. Η συνολική δανειοδότηση των καταναλωτών ορίστηκε στα 8 εκατ. δραχμές κατ' άτομο από το ίδιο πιστωτικό ίδρυμα. Ο έλεγχος της καταναλωτικής πίστης, τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, θα γίνεται μέσω του γενικού επιπέδου των επιτοκίων και της εποπτείας των τραπεζών σχετικά με το ύψος των αναλαμβανόμενων κινδύνων⁷⁰. Την ίδια περίοδο η Τράπεζα της Ελλάδος εκπληρώνοντας τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τις σχετικές διατάξεις της Συνθήκης (άρθρα 104 και 104 Α) και του παράγωγου δικαίου (Κανονισμοί του Συμβουλίου 3603/93 και 3604/93) προχώρησε στη λήψη μέτρων για να διασφαλιστεί ότι η απαγόρευση, που τέθηκε για τη νομισματική χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και την προνομιακή προσφυγή του Δημοσίου στο πιστωτικό σύστημα, θα έχει πλήρη εφαρμογή. Η απαγόρευση αυτή συμπεριλαμβάνει, μεταξύ άλλων, και τις κάθε είδους πιστωτικές διευκολύνσεις που παρέχουν στο Δημόσιο οι κεντρικές τράπεζες, στα πλαίσια των συναλλαγών τους με το Δημόσιο ή των υπηρεσιών που προσφέρουν σε αυτό. Σύμφωνα με τον κανονισμό του Συμβουλίου, οι κεντρικές τράπεζες δεν θεωρούνται πιστωτικά ιδρύματα ούτε αποτελούν μέρος του δημόσιου τομέα. Συνεπώς, οι πράξεις των κεντρικών τραπεζών για την ενεχυρίαση ή την προεξόφληση τίτλων στα πλαίσια άσκησης της νομισματικής πολιτικής δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για να παρακαμφθεί η απαγόρευση της προνομιακής πρόσβασης του στο πιστωτικό σύστημα.

Εν όψει του αυξανόμενου ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών καθώς και το άνοιγμα της ελληνικής τραπεζικής αγοράς στις ξένες τράπεζες, παρατηρούμε μια σημαντική επέκταση της δραστηριότητας των τραπεζών σε νέες χρηματοδοτικές εργασίες, όπως οι εργασίες σε συνάλλαγμα, η χορήγηση στεγαστικών δανείων, η καταναλωτική πίστη και η προσφορά μιας σειράς νέων χρηματοδοτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Παράλληλα, εκσυγχρονίστηκε το θεσμικό πλαίσιο της χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing) και της πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring) ενώ διερευνήθηκε το πεδίο δραστηριοτήτων των εταιριών κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών. Συγκεκριμένα, επιτράπηκε η χρηματοδοτική μίσθωση και διευρύνθηκε το αντικείμενο των συμβάσεων factoring ώστε να συμπεριληφθεί το σύνολο των διασυνοριακών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι εξελίξεις αυτές ήταν κατά κάποιο τρόπο αναγκαστικές⁷¹. Οι ξένες τράπεζες, οι οποίες πλέον εγκαθίστανται στην Ελλάδα (Ν. 2076/92 περί χορήγησης άδειας ίδρυσης πιστωτικού ιδρύματος), είχαν ήδη ανεπτυγμένες τις προαναφερθείσες χρηματοδοτικές υπηρεσίες, οπότε και οι ελληνικές τράπεζες θα έπρεπε να

---

⁶⁹ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1993, Αθήνα, 1994, σελ. 51.

⁷⁰ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1993, Αθήνα, 1994, σελ. 52.

⁷¹ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1993, Αθήνα, 1994, σελ. 54.

αναπτυχθούν ώστε να προσφέρουν τις ίδιες υπηρεσίες προκειμένου να μην μειωθεί το μερίδιο αγοράς τους.

Επίσης, στο πλαίσιο εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με την οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναφέρεται στην ασφάλιση των τραπεζικών καταθέσεων, ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1995 το “Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων”, στο οποίο μετέχουν υποχρεωτικά όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν στην Ελλάδα (πλην του Ταχυδρομικού Ταμειυτηρίου και του Ταμείου Παρακαταθηκών & Δανείων)⁷². Το καλυπτόμενο ανώτατο όριο ανά καταθέτη ορίστηκε στο δραχμικό ισοτίμο των 20000 ECU το ελάχιστο δηλαδή ποσό που προβλέπεται στην σχετική κοινοτική οδηγία. Με αυτόν τον τρόπο ουσιαστικά μειωνόταν στο έπακρο η στρέβλωση του ανταγωνισμού και η αδυναμία ευελιξίας των διάφορων τραπεζών, οι οποίες λόγω της συμμετοχής τους σε διαφορετικά εθνικά συστήματα εγγύησης, παρείχαν διαφορετική κάλυψη στους καταθέτες τους.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε το θέμα της διαφοράς μεταξύ των επιτοκίων χορηγήσεων και καταθέσεων, το οποίο ειδικά για τις ελληνικές τράπεζες αποτελούσε μια σημαντική πηγή κερδοφορίας αλλά στρέβλωνε επίσης και τους όρους ανταγωνισμού σε σχέση με τις ξένες τράπεζες. Η διαφορά μεταξύ αυτών των επιτοκίων άρχισε να μειώνεται ικανοποιητικά προκειμένου να φτάσει σε επίπεδα σύμφωνα με αυτά της Ε.Ε. Έτσι η διαφορά μεταξύ μέσου επιτοκίου χορηγήσεων και καταθέσεων μειώθηκε σε 8,6% το 1996, από 10,2 % το 1994, υπό την πίεση του αυξανόμενου ανταγωνισμού. Παρά τη μείωση αυτή το περιθώριο επιτοκίων στην ελληνική τραπεζική αγορά παραμένει σημαντικά υψηλότερο από τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά (Γαλλία 3,6%, Ην. Βασίλειο 2,6%, Ιταλία 6%, Πορτογαλία 5,4%). Σύμφωνα, με την έκθεση του διοικητή της τράπεζας της Ελλάδος, «τα σχετικά υψηλότερα περιθώρια συνδέονται με τις ειδικές συνθήκες που χαρακτηρίζουν τη λειτουργία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, όπως είναι οι υψηλές υποχρεωτικές καταθέσεις στην κεντρική τράπεζα και η καταβολή εισφοράς στο λογαριασμό του Ν. 128/75 για επιδοτήσεις επιτοκίων. Μόνο από αυτούς τους δύο παράγοντες η διαφορά των επιτοκίων επιβαρύνεται με 1,7 εκατοστιαίες μονάδες. Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη διαμόρφωση του περιθωρίου επιτοκίων είναι το χαμηλό ποσοστό κέρδους που πραγματοποιούν οι τράπεζες σε συνάλλαγμα μια και είναι αυτονόητο ότι οι τράπεζες δεν ευθύνονται για το τμήμα του περιθωρίου των επιτοκίων που τους επιβάλλεται εξωγενώς»⁷³.

Παράλληλα, το υφιστάμενο πλαίσιο λειτουργίας και εποπτείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ενισχύθηκε περαιτέρω με την ενσωμάτωση (4/4/96) στην ελληνική νομοθεσία της κοινοτικής οδηγίας 93/6/ΕΟΚ, για τις κεφαλαιακές υποχρεώσεις των εταιριών επενδύσεων και των πιστωτικών ιδρυμάτων. Το νέο θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει ρυθμίσεις που, μεταξύ άλλων, προβλέπουν ομοιόμορφο καθορισμό του ύψους των ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των εταιριών παροχής επενδυτικών υπηρεσιών σε

---

⁷² Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1995, Αθήνα, 1996, σελ. 55.

⁷³ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1995, Αθήνα, 1996, σελ. 55.

σχέση με το μέγεθος των κινδύνων αγοράς που αναλαμβάνουν. Ακόμα, από τον Ιούνιο το 1997, ολοκληρώθηκε η κατάργηση των περιορισμών που αφορούν τις καταθέσεις σε συνάλλαγμα, οπότε με λίγα λόγια θα επιτραπεί στους κατοίκους το άνοιγμα λογαριασμών σε συνάλλαγμα στα πιστωτικά ιδρύματα του εσωτερικού.

Τέλος, καταργήθηκαν οι περιορισμοί που αφορούσαν την υποχρέωση των κατοίκων να δραχμοποιούν το προϊόν ρευστοποίησης επενδύσεων τους στο εξωτερικό σε περίπτωση επαναεισαγωγής του στην Ελλάδα και η υποχρέωση μεσολάβησης πιστωτικού ιδρύματος για τη μεταφορά στο εξωτερικό μέσων πληρωμής με αξία μεγαλύτερη του ισοτίμου των 20000 ECU⁷⁴. Τον Ιανουάριο του 1998 επιτράπηκε, επίσης, η παροχή τραπεζικών υπηρεσιών σε αλλοδαπούς και ιδιαίτερα το άνοιγμα λογαριασμού από φυσικά πρόσωπα-κατοίκους τρίτων χωρών χωρίς την υποχρέωση υποβολής ειδικών παραστατικών με τα οποία να αποδεικνύεται η νόμιμη παραμονή τους στη χώρα.

Απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων

Μετά τι άρση όλων των συναλλαγματικών ελέγχων και περιορισμών στις τρέχουσες συναλλαγές στα μέσα του 1992 ολοκληρώθηκε η απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων τον Μάιο του 1994. Αναλυτικότερα, με το προεδρικό διάταγμα 96/93, με το επήλθε εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις των οδηγιών του Συμβουλίου σχετικά με την κίνηση των κεφαλαίων (88/361/ΕΟΚ & 92/122/ΕΟΚ), καταργήθηκε κάθε υφιστάμενος περιορισμός στην κίνηση κεφαλαίων μεταξύ κατοίκων της Ελλάδος και κατοίκων άλλων κρατών-μελών της Ε.Ε., με εξαίρεση τις ακόλουθες κινήσεις κεφαλαίων:

- α) πράξεις που πραγματοποιούνται από κατοίκους της Ελλάδος σε τρεχούμενους λογαριασμούς και καταθέσεις διάρκειας μικρότερης του ενός έτους σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού,
- β) χρηματοδοτικά δάνεια και πιστώσεις διάρκειας μικρότερης του ενός έτους από μη κατοίκους και αντιστρόφως,
- γ) κινήσεις κεφαλαίων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν δάνεια με διάρκεια μικρότερης του ενός έτους,
- δ) εισαγωγή και εξαγωγή εγγράφων που ενσωματώνουν κάθε είδους αξίες-μέσα πληρωμής.

Αυτοί οι περιορισμοί ίσχυαν μέχρι τις 30 Ιουνίου 1994, οπότε και από τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου επήλθε η πλήρης απελευθέρωση όλων των συναλλαγών που αφορούν κινήσεις κεφαλαίων με τις χώρες της Κοινότητας.

Με το ίδιο Προεδρικό Διάταγμα καταργήθηκαν όλοι οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων και έναντι τρίτων, εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρών, ταυτόχρονα όμως δίδεται η δυνατότητα στην Τράπεζα της Ελλάδος να διατηρήσει σε ορισμένες περιπτώσεις τους περιορισμούς στις κινήσεις κεφαλαίων προς τις χώρες αυτές. Αναλυτικότερα θα πρέπει να τονίσουμε ότι το άρθρο 8 του Διατάγματος, στηριζόμενο στη «δήλωση προθέσεως» του άρθρου 7 παρ. 1 της οδηγίας 88/361/ΕΟΚ επεκτείνει την ελευθέρωση και στις κινήσεις κεφαλαίων από και προς τις τρίτες χώρες, θεσπίζοντας τη γενική αρχή ότι από την 1/7/93 καταργούνται και για τις κινήσεις αυτές όλοι οι υφιστάμενοι περιορισμοί. Έχει εκφραστεί η άποψη, ότι «η διατύπωση αυτή είναι κάπως ατυχής μια και το άρθρο 7 παρ. 1 της οδηγίας σε αντίθεση με το άρθρο 1 αναφέρεται όσον αφορά στις τρίτες χώρες μόνο στις μεταφορές

---

⁷⁴ “ Τράπεζα της Ελλάδος. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1997, Αθήνα, 1998, σελ. 58.

κεφαλαίων (δηλ. τους συναλλαγματικούς περιορισμούς) και όχι τους άλλους περιορισμούς διοικητικής φύσεως που προκύπτουν π.χ. από την χρηματιστηριακή ή πιστωτική νομοθεσία ή τους περιορισμούς στις υποκείμενες συναλλαγές»⁷⁵.

Το Π.Δ. 96.93 που εκδίδεται βάσει του Ν. 1338/83 όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα, συνιστά προσαρμογή του ελληνικού δικαίου στις κοινοτικές υποχρεώσεις ή έστω παροτρύνσεις στο συγκεκριμένο τομέα. Τα πλαίσια εξουσιοδότησεως του δεν επιτρέπουν συμμόρφωση σε ανύπαρκτη υποχρέωση. Επομένως, «η ορθή ανάγνωση του άρθρου 8 παρ. 1 του Διατάγματος θα ήταν ότι ελευθερώνονται και έναντι τρίτων χωρών μόνο οι συναλλαγματικοί περιορισμοί αφού μόνο για αυτούς υπάρχει νομοθετική εξουσιοδότηση ενώ για να επέλθει ελευθέρωση των άλλων περιορισμών θα χρειαστεί ειδική νομοθετική ρύθμιση»⁷⁶.

Επιπλέον, με σειρά αποφάσεων της Τράπεζας της Ελλάδος που εκδόθηκαν στις 7 Μαΐου 1993 απλουστεύθηκαν οι διαδικασίες χορήγησης συναλλάγματος για συναλλαγές μεταξύ κατοίκων Ελλάδος και μη κατοίκων, που αφορούν τις απελευθερωμένες κινήσεις κεφαλαίων. Επίσης, απελευθερώθηκαν σημαντικές κατηγορίες συναλλαγών σε συνάλλαγμα μεταξύ κατοίκων Ελλάδος στην εγχώρια αγορά συναλλάγματος και παράλληλα επιτράπηκε η πραγματοποίηση ορισμένων συναλλαγών σε παράγωγα χρηματοπιστωτικά προϊόντα. Επιπλέον, καθορίστηκε το καθεστώς λειτουργίας λογαριασμών καταθέσεων σε δραχμές μη κατοίκων σε εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα και πράξεων σε συνάλλαγμα μεταξύ κατοίκων Ελλάδος και μη κατοίκων.

Με την πλήρη απελευθέρωση της κινήσεως κεφαλαίων, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εξαναγκάζεται να ακολουθήσει τις σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις των διεθνών τραπεζικών συστημάτων, γεγονός που περικλείει σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως αποτελεσματική κατανομή των πόρων, βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, υψηλές αποδόσεις κ.α. αλλά και σημαντικά μειονεκτήματα όπως π.χ. αυξημένα περιθώρια εκδήλωσης κερδοσκοπικών πιέσεων.

Ανεξαρτησία της Τραπεζής της Ελλάδος

Σύμφωνα με τα άρθρα 108 & 109 Ε (5) της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, πριν από την έναρξη του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ, τα καταστατικά των κεντρικών τραπεζών των κρατών-μελών έπρεπε να εναρμονιστούν με το καταστατικό του ΕΣΚΤ, ιδίως ως

προς τις διατάξεις που αφορούν την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας τους και τον πρωταρχικό τους σκοπό της επίτευξης και διατήρησης της σταθερότητας των τιμών. Οι θεσμικές αλλαγές που αποσκοπούν στην κατοχύρωση της αυτονομίας των εθνικών κεντρικών τραπεζών προβλέπονται στη Συνθήκη, επειδή θεωρείται ότι με αυτόν τον τρόπο θα ενισχυθεί η αξιοπιστία και η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής μακριά από κάθε πολιτικές σκοπιμότητες.

---

⁷⁵ Σπαθόπουλος Φώτης. “Η Ελεύθερη Κυκλοφορία Κεφαλαίων και Πληρωμών από και προς Χώρες εκτός ΕΟΚ”. Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, Α Εξαμηνία, 1993, σελ. 65.

⁷⁶ Σπαθόπουλος Φώτης. “Η Ελεύθερη Κυκλοφορία Κεφαλαίων και Πληρωμών από και προς Χώρες εκτός ΕΟΚ”. Δελτίο Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, Α Εξαμηνία, 1993, σελ. 65.

Η Τράπεζα της Ελλάδος αποτέλεσε την τελευταία κεντρική τράπεζα από τις 15 των κρατών-μελών που τον Ιανουάριο του 1998 εναρμόνισε το καταστατικό της με το καταστατικό του ΕΣΚΤ, διακηρύσσοντας την ανεξαρτησία της από κάθε πολιτική παρέμβαση, ήτοι την κυβέρνηση στη χάραξη και εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής. Με βάση τη γενικά αποδεκτή διαπίστωση ότι η σταθερότητα των τιμών αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη ικανοποιητικών ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης που μπορούν να διατηρηθούν μακροχρόνια, ορίζεται ως βασική επιδίωξη της Τράπεζας της Ελλάδος η διασφάλιση της σταθερότητας των τιμών. Αυτό δεν σημαίνει ότι η νομισματική πολιτική θα ασκείται χωρίς να λαμβάνονται υπ όψιν και οι άλλοι στόχοι της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης. Εξάλλου, το καταστατικό προβλέπει ότι η Τράπεζα της Ελλάδος θα στηρίζει τη γενική οικονομική πολιτική της κυβέρνησης, υπό τον όρο ότι δεν θα υπονομεύεται η επιδίωξη του πρωταρχικού της στόχου.

Χαρακτηριστικό της ανεξαρτησίας της Τράπεζας της Ελλάδος είναι η προβλεπόμενη διάταξη ότι η Τράπεζα και τα μέλη των οργάνων της κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους δεν θα δέχονται οδηγίες από την Κυβέρνηση ή άλλον φορέα πολιτικής εξουσίας. Επίσης κυβέρνηση η ίδια δεν επιτρέπεται να προσπαθεί να επηρεάσει την Τράπεζα της Ελλάδος ώστε να υιοθετήσει πολιτικές που εξυπηρετούν προσωρινές πολιτικές σκοπιμότητες. Η ανεξαρτησία της Τράπεζας διασφαλίζεται επίσης με τον τρόπο που ορίζονται τα μέλη ενός νέου οργάνου, του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής, το οποίο θα είναι αρμόδιο για τη χάραξη και την άσκηση της νομισματικής πολιτικής.

Επίσης παράλληλα με την θεσμική κατοχύρωση της ανεξαρτησίας της Τράπεζας της Ελλάδος εξασφαλίζεται και ο δημοκρατικός έλεγχος και η λογοδοσία στο Κοινοβούλιο. Έτσι, ο Διοικητής της Τράπεζας είναι υποχρεωμένος να υποβάλλει την ετήσια έκθεση για τη νομισματική πολιτική και τα αποτελέσματά της στη Βουλή και το Υπουργικό Συμβούλιο και καλούμενος να εμφανίζεται ενώπιον αρμόδιας επιτροπής της Βουλής προκειμένου να την ενημερώσει για θέματα αρμοδιότητας της Τράπεζας. Ο δημοκρατικός έλεγχος ενισχύεται περαιτέρω με διάταξη, σύμφωνα με την οποία ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας μπορεί να μετέχει χωρίς να ψηφίζει στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής.

Η άσκηση προληπτικής εποπτείας των τραπεζών και η διασφάλιση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος παραμένει αρμοδιότητα των εθνικών κεντρικών τραπεζών τουλάχιστον μέχρι σήμερα. Ήδη με την εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας, έχουν θεσπιστεί διατάξεις που παρέχουν στην Τράπεζα της Ελλάδος τη δυνατότητα να ασκεί προληπτικό έλεγχο και εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων έτσι ώστε να διασφαλίζεται η φερεγγυότητά τους και η σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Στο πλαίσιο αυτό, η Τράπεζα της Ελλάδος πέρα από την αυστηρή εφαρμογή των κοινοτικών οδηγιών, παρακολουθεί και την εξέλιξη ορισμένων πιστωτικών μεγεθών, όπως τα δάνεια καταναλωτικής πίστης και τα δάνεια σε συνάλλαγμα, η εξυπηρέτηση των οποίων επηρεάζεται εντονότερα από τις κυκλικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας και τις διαταράξεις στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας. Σκοπός της Τράπεζας στην περίπτωση αυτή είναι όχι μόνο να διαπιστώνει ότι οι κίνδυνοι που αναλαμβάνουν οι τράπεζες ευρίσκονται μέσα σε ανεκτά όρια, αλλά ταυτόχρονα να μην δημιουργείται η εντύπωση ότι οι δραστηριότητες αυτές δεν ενέχουν κίνδυνο. Εδώ όμως θα πρέπει να τονίσουμε την περιορισμένη δραστηριότητα της Τράπεζας της Ελλάδος για προληπτικό έλεγχο των ξένων τραπεζών ή των υποκαταστημάτων τους που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, μια και αυτή η διαδικασία αποτελεί καθήκον των εποπτικών αρχών της χώρας καταγωγής.

III. ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ο τραπεζικός τομέας αντιμετωπίζει διεθνώς τα τελευταία χρόνια μια νέα και συνεχώς μεταβαλλόμενη κατάσταση. Η απελευθέρωση των αγορών και η ανάπτυξη της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών έχουν οδηγήσει στην παγκοσμιοποίηση της αγοράς χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και σε αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων. Ταυτόχρονα, οι εξελίξεις αυτές έχουν αποδυναμώσει τα εμπόδια εισόδου στον τραπεζικό τομέα, με αποτέλεσμα οι τράπεζες να αντιμετωπίζουν πιέσεις από ένα ευρύ και διαφοροποιημένο φάσμα πραγματικών και δυνητικών ανταγωνιστών, τόσο στην άντληση πόρων με τη μορφή καταθέσεων όσο και στη χορήγηση δανείων, δηλαδή και στις δύο παραδοσιακές μορφές τους.

Στα πλαίσια του αποκανονικοποιημένου διεθνούς τραπεζικού συστήματος, κινείται πλέον και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, το οποίο έχοντας υποστεί ένα μεγάλο βαθμό μετατροπών ανταποκρίνεται πλέον στις κοινοτικές οδηγίες που σχετίζονται με τον τραπεζικό τομέα. Αυτό το ανταγωνιστικό περιβάλλον υπαγορεύει στις ελληνικές τράπεζες την υιοθέτηση εκείνων των πολιτικών που θα τους εξασφαλίσουν κάτι παραπάνω από την επιβίωσή τους, αλλά θα τους επιτρέψουν να ανταγωνιστούν τους μεγαλύτερους τραπεζικούς ομίλους. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να κινηθούν προς δύο κατευθύνσεις: η πρώτη αφορά την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποκατάστασης του εθνικού νομίσματος από το ΕΥΡΩ και η δεύτερη σχετίζεται με τον επανασχεδιασμό της στρατηγικής των τραπεζών για το μέλλον.

Όσον αφορά τις Τεχνικές προσαρμογές αυτές περιλαμβάνουν τις αλλαγές στα συστήματα πληροφορικής και λογιστικής απεικόνισης, στα συστήματα πληρωμών ενώ επιτακτική είναι και η ανάγκη για την εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού των τραπεζών καθώς και για την ενημέρωση των πελατών. Όλα τα παραπάνω συνεπάγονται ένα σημαντικό κόστος, το οποίο όπως έχουμε ήδη αναφέρει, κυμάνθηκε στα επίπεδα του 2-3.5% των λειτουργικών εξόδων των τραπεζών κατά τη μεταβατική περίοδο.

Η μετάβαση όμως στο ενιαίο νόμισμα συνεπαγόταν και το κόστος από την απώλεια εσόδων λόγω της κατάργησης ορισμένων εργασιών, Κυρίως αυτών που σχετίζονται πράξεις συναλλάγματος, πράξεις κάλυψης συναλλαγματικού κινδύνου μέσω παράγωγων προϊόντων κλπ. Το Κόστος αυτό, που σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3-4% των καθαρών λειτουργικών εσόδων ίσως είναι δύσκολο να αντισταθμιστεί πλήρως βραχυπρόθεσμα από τη μείωση των λειτουργικών δαπανών που προκύπτουν λόγω της απλούστευσης των διαδικασιών και από τις αναμενόμενες ωφέλειες από τον περιορισμό των κεφαλαιακών απαιτήσεων λόγω της μείωσης των συναλλαγματικών κινδύνων. Όμως υπάρχουν και έσοδα από την αύξηση των συναλλαγών, που όπως έχουμε αναφέρει, εκτιμάται ότι είναι περίπου το 1,5% για κάθε χώρα.

Η ουσιαστική πρόκληση για το πιστωτικό σύστημα αφορά τις μακροχρόνιες επιλογές των τραπεζών, ώστε να αντεπεξέλθουν στις νέες ανάγκες για χρηματοπιστωτικά προϊόντα στον ενοποιημένο και απελευθερωμένο ευρωπαϊκό χώρο, ο οποίος με τη σειρά του επηρεάζεται από τη διεθνοποίηση των αγορών και τον αυξανόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο ανταγωνισμό. Η ανάγκη των τραπεζών να ανταποκριθούν στις νέες αυτές συνθήκες οδήγησε σε ένα πραγματικό κύμα συγχωνεύσεων ή εξαγορών τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στον ελληνικό χώρο.

Η σημαντική επέκταση της δραστηριότητας των τραπεζών σε νέες χρηματοδοτικές υπηρεσίες, όπως οι εργασίες σε συνάλλαγμα, η χορήγηση στεγαστικών δανείων, η καταναλωτική πίστη και η προσφορά μιας σειράς νέων χρηματοδοτικών προϊόντων, δείχνει

τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν αρχίσει να αξιοποιούν σε αυξανόμενο βαθμό τις νέες δυνατότητες που έχουν δημιουργηθεί μετά την απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών και της κίνησης κεφαλαίων. Οι ελληνικές τράπεζες άρχισαν να εκμεταλλεύονται τις νέες αυτές συνθήκες με αποτέλεσμα η χρηματοοικονομική κατάσταση τους να βρίσκεται ικανοποιητική κατάσταση.

Η κερδοφορία τους είναι γενικά ικανοποιητική τα τελευταία χρόνια, μια και αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν, πέτυχαν επιδόσεις κατά κανόνα ανώτερες από την αποδοτικότητα των τραπεζών σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι τα καθαρά έσοδα προ φόρων ως ποσοστό των απασχολούμενων κεφαλαίων έφτασαν, κατά μέσο όρο, το 1,40% για τις ελληνικές τράπεζες ενώ για τις τράπεζες της Ε.Ε. ο μέσος όρος είναι 1,11% παρά το γεγονός ότι οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες έχουν υψηλότερο κόστος λειτουργίας, σε σύγκριση με τις τράπεζες που είναι εγκατεστημένες στην Ε.Ε. (2,56% έναντι 2,06% κατά μέσο όρο).

Παρόλα αυτά, το βασικό στοιχείο είναι ότι ο εντεινόμενος ανταγωνισμός, τόσο σε τοπικό όσο και σε διασυνοριακό επίπεδο, θα οδηγήσει σε συμπίεση των περιθωρίων κερδοφορίας των τραπεζών. Εξάλλου, με τη μείωση του πληθωρισμού και των (ονομαστικών) επιτοκίων θα μειωθεί η σχετική σημασία των χαμηλότοκων καταθέσεων στην κερδοφορία των τραπεζών. Συνεπώς, προκειμένου να συνεχίσουν οι ελληνικές τράπεζες να έχουν μια σχετικά υψηλή κερδοφορία και να είναι ως εκ τούτου αποτελεσματικές στο έργο τους, θα πρέπει να εστιάσουν την προσοχή τους σε τρία ζητήματα: Πρώτον, την ποιότητα του management, δηλαδή την ικανότητά του να κάνει έξυπνη διαχείριση, με καινοτομίες και πρωτοβουλίες. Δεύτερον, την επάρκεια κεφαλαίων, τόσο από την άποψη του ικανοποιητικού δείκτη φερεγγυότητας όσο και από τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες επενδύσεις εκσυγχρονισμού. Τρίτον, την ικανότητα κάθε τράπεζας να κινείται αυτόνομα και κυρίως να μπορεί να προβαίνει σε αυξήσεις κεφαλαίου, ώστε οι επιχειρησιακοί στόχοι για μερίδιο αγοράς και για επέκταση των δραστηριοτήτων να συμβαδίζουν με την ευχέρεια προσέλευσης μη-δανειακών κεφαλαίων.

Η εξασφάλιση αυτού του τρίπτυχου σε συνδυασμό με ένα ικανό και ευέλικτο ιδιοκτησιακό καθεστώς, μακριά από πολιτικές σκοπιμότητες και παρεμβάσεις θα δώσει τη δυνατότητα στις ελληνικές τράπεζες, όχι απλά να επιβιώσουν στο εξαιρετικά ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, αλλά να μετεξελιχθούν σε ικανούς και δραστήριους “παίκτες” στα πλαίσια του, με σημαντικά διευρυμένες δυνατότητες και περιθώρια κινήσεων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας αυτήν την εκτενή ανάλυση των θεμάτων που αφορούν το τραπεζικό τομέα, είναι χρήσιμη η διατύπωση ορισμένων βασικών συμπερασμάτων σχετικά με τη μελλοντική πορεία του ενιαίου ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος. Ο τραπεζικός τομέας δεν θα μπορούσε να μην ακολουθήσει τις δραματικές αλλαγές που συντελούνται σε όλες τις εκφάνσεις της οικονομικής ζωής, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στα πλαίσια τη Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η τεχνολογική ανανέωση, ο ανταγωνισμός, η παγκοσμιοποίηση των τραπεζικών αγορών αποτελούν στοιχεία μεταβολής των παραδοσιακών θεωριών και συστημάτων συναλλαγής καθώς και προσαρμογή στις νέες συνθήκες που δημιουργούν οι καινούργιες ανάγκες που συνεχώς παρουσιάζονται.

Σε αυτό το πλαίσιο συνεχούς εξέλιξης, η Κοινότητα προσπάθησε να δημιουργήσει εκείνες τις προοπτικές, οι οποίες θα επέτρεπαν τη δημιουργία μιας κοινής τραπεζικής αγοράς στον ευρωπαϊκό χώρο. Η βάση της στρατηγικής της Κοινότητας για τον τραπεζικό τομέα είχε δύο βασικές πτυχές: η πρώτη ήταν η ασφαλής λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα μέσω της δημιουργίας ενός κοινού συστήματος τραπεζικής εποπτείας και η δεύτερη αφορούσε στην επίτευξη ομοίων συνθηκών ανταγωνισμού για τις ευρωπαϊκές τράπεζες. Ο πρώτος στόχος μπορούμε να πούμε έχει επιτευχθεί σε έναν ικανοποιητικό βαθμό μέσω των τραπεζικών συντονιστικών οδηγιών καθώς και των μετέπειτα συμπληρωματικών οδηγιών, οι οποίες δημιούργησαν ένα κοινό πλαίσιο δράσης και λειτουργίας για τα πιστωτικά ιδρύματα. Τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί από τις διαφορές στις εκάστοτε εθνικές νομοθεσίες έχουν εξαλειφθεί σε έναν σημαντικό βαθμό, ενώ ο στενός συντονισμός μεταξύ των εθνικών τραπεζικών αρχών διευκολύνει την επίτευξη χρηματοοικονομικής σταθερότητας για το σύστημα και τους ευρωπαίους καταναλωτές.

Επιπροσθέτως η Κοινότητα ανέπτυξε παράλληλα μια στρατηγική για τα θέματα του ανταγωνισμού στον τραπεζικό τομέα, βάση της οποίας αποτέλεσε η απόφαση Zuchner σύμφωνα με την οποία όλες οι τραπεζικές συναλλαγές υπόκεινται στους κανόνες του ανταγωνισμού. Επίσης, σύμφωνα με αποφάσεις της Επιτροπής, οι οποιοσδήποτε συμφωνίες, εναρμονισμένες πρακτικές καθορισμού των επιτοκίων, προμήθειες, όροι συναλλαγής, εδαφικοί περιορισμοί κλπ. υπόκεινται στους κανόνες ανταγωνισμού από τη στιγμή που οι συνέπειες τους ξεπερνούν τα εκάστοτε εθνικά σύνορα ενώ ταυτόχρονα η Επιτροπή αναγνωρίζει τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ των τραπεζών.

Η δημιουργία μιας κοινής τραπεζικής αγοράς επιτάσσει τη δημιουργία μιας κεντρικής τραπεζικής αρχής με πανευρωπαϊκές αρμοδιότητες. Το σκοπό αυτό εξυπηρετεί η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του συστήματος των Ευρωπαϊκών Κεντρικών Τραπεζών. Η ΕΚΤ έχει σημαντικές αρμοδιότητες και ενισχυμένη ανεξαρτησία, μια και η αρχή στην οποία βασίστηκε η ίδρυσή της, τουλάχιστον ανεπίσημα, ήταν η θυσία της λογοδοσίας και του δημοκρατικού ελέγχου στο βωμό της επίτευξης του βασικού στόχου της σταθερότητας των τιμών. Αναφορικά με τη δυνατότητα να επιτελέσει το έργο της ανεξάρτητα από τις όποιες πολιτικές ή οικονομικές σκοπιμότητες, τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της τα οποία διανύουμε, θα αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα που θα κρίνουν αν η ΕΚΤ θα μπορέσει να δράσει “αυτόνομα” μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά τις όποιες διαφωνίες που παρατηρήθηκαν αναφορικά με το θέμα του προέδρου της ΕΚΤ, οι πρώτες εκτιμήσεις αισιοδοξούν για το ρόλο και το έργο που θα επιτελέσει η ΕΚΤ.

Όσον αφορά στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα αναφερθήκαμε αναλυτικά στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Καθοριστικός παράγοντας για την πορεία των ελληνικών Τραπεζών

αποτελεί το αν θα μπορέσουν όχι μόνο να ακολουθήσουν τις δραματικές αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στην παγκόσμια οικονομία, αλλά να τις ενστερνιστούν και να τις υιοθετήσουν. Σε μια τέτοια περίπτωση θα μπορέσουν να αποκτήσουν ένα σημαντικό μερίδιο στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα, απολαμβάνοντας τα σημαντικά οφέλη που έχουν ήδη προκύψει από τον συντονισμό των τραπεζικών συστημάτων των κρατών-μελών.

Εν κατακλείδι, καθοριστικός παράγοντας θα είναι το αν η Κοινότητα θα καταφέρει να συμβιβάσει και να επιτύχει τη συνύπαρξη ενός περισσότερο αποτελεσματικού τραπεζικού συστήματος, μέσω της αύξησης του ανταγωνισμού, με την ανάγκη για συντονισμένη εποπτεία των τραπεζικών λειτουργιών. Τα πρώτα σημάδια είναι θετικά, αλλά κανείς δεν ξέρει τι επιφυλάσσει το μέλλον.